Załącznik do uchwały nr 23/908/22
Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego
z dnia 15.06.2022 r.

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ

Województwa Kujawsko-Pomorskiego za rok 2021

REGIONALNY OŚRODEK
POLITYKI SPOŁECZNEJ
W TORUNIU

KUJAWY POMORZE

Województwo
Kujawsko-Pomorskie

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu
jest Jednostką Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Spis treści

Wstęp 4

Główne wnioski i rekomendacje wynikające z raportu OZPS za rok 2021 6

Rozdział I. Charakterystyka demograficzna województwa 14

Rozdział II. Ocena zasobów w obszarze pomocy i integracji społecznej w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców 22

1. Osoby starsze i niesamodzielne 22

wsparcie w miejscu zamieszkania/infrastruktura dzienna/placówki aktywizacyjne/opieka zdrowotna/infrastruktura całodobowa

2. Osoby z niepełnosprawnościami i przewlekle chore 52

bezrobocie osób z niepełnosprawnościami/bierność zawodowa osób z niepełnosprawnościami/zatrudnienie osób z niepełnosprawnościami/domy pomocy społecznej/środowiskowe domy samopomocy/warsztaty terapii zajęciowej/zakłady aktywności zawodowej

3. Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego 59

wsparcie środowiskowe/infrastruktura całodobowa

4. Dzieci i młodzież 67

opieka nad dziećmi do lat 3/edukacja przedszkolna/placówki wsparcia dziennego/młodzieżowe ośrodki wychowawcze/rodzinne i instytucjonalne formy pieczy zastępczej/placówki opiekuńczo-wychowawcze/usamodzielnianie się osób opuszczających pieczę zastępczą/mieszkania chronione/wspomagane dla usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej

5. Osoby bezrobotne 86

osoby bezrobotne/wybrane podmioty reintegracji zawodowej (centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, spółdzielnie socjalne)

6. Osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone bezdomnością 96

osoby w kryzysie bezdomności/mieszkania chronione i wspomagane/mieszkalnictwo społeczne/społeczne agencje najmu

7. Klienci pomocy społecznej 106

natężenie korzystania z pomocy społecznej/kontrakt socjalny/asystentura rodziny/poradnictwo specjalistyczne/kadra pomocy społecznej/superwizja

Rozdział III. Wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej 122

Rozdział IV. Dodatek o stanie i rozwoju asystentury rodziny w województwie kujawsko-pomorskim 125

Wstęp

Niniejszym przekazujemy kolejny raport Oceny Zasobów Pomocy Społecznej (OZPS), przedstawiający sytuację demograficzną i społeczną w województwie kujawsko-pomorskim w roku 2021. Wymóg corocznego sporządzania raportu, spoczywający na jednostkach samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, wynika z ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Zakres raportu, w znacznej części ustalony przez ustawodawcę, obejmuje aktualnie występujące problemy, grupy odbiorców pomocy społecznej i ich rozkład ilościowy, dostępną infrastrukturę, kadrę, funkcjonujące organizacje pozarządowe oraz nakłady finansowe przeznaczone na wydatki na pomoc społeczną i wsparcie, wychodząc tym samym poza zakres zagadnień sensu stricto związanych z obszarem pomocy społecznej.

Struktura niniejszego raportu nie odbiega znacząco od wcześniej przyjętej konwencji opracowania, zwiększającej jego czytelność i przejrzystość. Tegoroczne opracowanie OZPS zostało wzbogacone o rozdział odnoszący się do grupy osób w kryzysie zdrowia psychicznego, stanowiącej krąg odbiorców usług środowiskowych projektowanych w ramach procesu deinstytucjonalizacji. Raport uwzględnia zatem informacje na temat aktualnej sytuacji demograficznej, jak również poszczególnych grup odbiorców pomocy i wsparcia, tj.:

→ osób starszych i niesamodzielnych,

→ osób z niepełnosprawnościami i przewlekle chorych,

→ osób w kryzysie zdrowia psychicznego,

→ dzieci i młodzieży,

→ osób bezrobotnych,

→ osób w kryzysie bezdomności i zagrożonych bezdomnością,

→ klientów pomocy społecznej.

Sporządzona Ocena zawiera również syntetyczne przedstawienie wniosków i wynikających z nich rekomendacji.

Ponadto, raport OZPS rozszerzony został o informacje z ankiety dodatkowej, stanowiąc podstawowe opracowanie do monitorowania realizacji *Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030*. Informacje te odnoszą się przede wszystkim do przyjętych w Strategii wskaźników, które są bezpośrednio powiązane z zaprojektowanymi działaniami strategicznymi i stanowią wyzwanie dla regionalnej polityki społecznej na najbliższe lata.

W związku z dziesięcioleciem funkcjonowania asystentury rodziny[1] w Polsce jedenasta edycja Oceny Zasobów Pomocy Społecznej wzbogacona została również o dodatek zawierający informację o stanie i rozwoju tej formy wsparcia w województwie kujawsko-pomorskim. Skala oferowanego wsparcia, trudności w realizacji tej formy pomocy i jej efektywność to główne zagadnienia poruszane w niniejszym dodatku.

Raport OZPS, analogicznie jak w latach ubiegłych, powstał w oparciu o dane pochodzące z ocen zasobów pomocy społecznej przygotowanych przez gminy i powiaty, danych Głównego Urzędu Statystycznego[2], sprawozdań Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, wykazów i rejestrów Wojewody Kujawsko-Pomorskiego, baz danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Toruniu oraz danych własnych ROPS w Toruniu.

Zachęcamy Państwa do zapoznania się z raportem Oceny Zasobów Pomocy Społecznej, który może stanowić cenne źródło informacji o problemach, potrzebach i zasobach w obszarze pomocy społecznej i wsparcia w województwie kujawsko-pomorskim.

[1] Asystentura rodziny jako nowa forma wpierania i pracy z rodziną została wprowadzona w roku 2012 na mocy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.
[2] Ze względu na brak aktualnych danych GUS BDL dot. liczby ludności, dane w raporcie odnoszą się do 2020 roku.

Główne wnioski i rekomendacje wynikające z raportu OZPS za rok 2021

Osoby starsze i niesamodzielne

1.

Biorąc pod uwagę niewielki odsetek osób starszych stanowiących klientów OPS, niezbędne jest **upowszechnianie i rozwój działań diagnozujących potrzeby szeroko rozumianego środowiska seniorów** w społecznościach lokalnych. W blisko 70% gmin[3] nie podejmuje się działań w zakresie diagnozy potrzeb osób starszych, a pozostałe gminy w niewielkiej, wręcz marginalnej skali, wykorzystuje podstawowe sposoby zdobywania informacji w społeczności lokalnej na temat sytuacji seniorów.

Sposoby wdrażania:

Warto upowszechniać informacje na temat dostępnych form działań diagnostycznych (niewymagających posiadania nakładów finansowych, opartych na współpracy z określonymi podmiotami działającymi w społeczności lokalnej), m.in. takich jak:

- ✓ konsultacje z działającymi na terenie gminy podmiotami ochrony zdrowia na temat oferty wsparcia opiekuńczego dla pacjentów z potrzebami w tym obszarze,
- ✓ współpraca z sołtysami, radami sołeckimi (osiedlowymi) i gminnymi w zakresie wymiany informacji na temat sytuacji seniorów mieszkających w gminie,
- ✓ wykorzystanie różnych spotkań społeczności lokalnej jako okazji do rozmów z seniorami i poznania ich sytuacji oraz potrzeb,
- ✓ przeprowadzanie regularnych badań wśród mieszkańców gminy w celu diagnozy potrzeb, w tym w obszarze wsparcia opiekuńczego.
- ✓ współpraca z parafiami i wykorzystanie jako źródła informacji księży(np. w okresie kolędowym), którzy z wizytą duszpasterską odwiedzają parafian w ich środowisku domowym,
- ✓ konsultacje z przedstawicielami środowisk senioralnych (kluby i świetlice dla seniorów, dzienne domy itd.) na temat sytuacji seniorów w gminie,
- ✓ w miastach warto nawiązać współpracę ze spółdzielniami mieszkaniowymi, które posiadają wiedzę na temat samotnie zamieszkujących starszych osób.

2.

Ograniczona mobilność wynikająca z obniżonej sprawności fizycznej osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami, a przy tym zamieszkiwanie poza głównymi ośrodkami miejskimi, powoduje duże utrudnienia w dostępności do różnego rodzaju usług

[3] Na podstawie wyników badania pn. *Wsparcie opiekuńcze seniorów* przeprowadzonego przez ROPS w Toruniu w sierpniu 2021 roku w gminach województwa kujawsko-pomorskiego.

społecznych. Jak wynika z niniejszego raportu, jedynie 55 ze 144 gmin w 2021 roku dysponowała ofertą wsparcia w postaci przewozu osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami. Jak wynika z badań[4], szczególnie niekorzystna sytuacja w dostępności do usług dla osób starszych występuje na obszarach wiejskich. Jednym z rozwiązań tej sytuacji, może być niewątpliwie **rozwój usług transportowych do przewozu osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami**.

Sposoby wdrażania:

- ✓ projektując wsparcie unijne w ramach nowej perspektywy w kontekście deinstytucjonalizacji usług, warto uwzględnić do dofinansowania rozwój różnych form usług transportowych do przewozu osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami (np. taksówka społeczna - transport z usługą asysty),
- ✓ współpraca jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej, w tym organizacjami pozarządowymi poprzez zlecanie zadań z zakresu usług transportowych do przewozu osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami,
- ✓ należy podejmować się wszelkich działań na rzecz pozyskiwania środków finansowych na rozwój usług transportowych adresowanych do osób z potrzebą wsparcia w zakresie mobilności, w ramach dostępnych źródeł, zwłaszcza dla JST (w ramach projektu PFRON pt. *„Usługi indywidualnego transportu door-to-door*[5] *oraz poprawa dostępności architektonicznej wielorodzinnych budynków mieszkalnych”*).

3.

Uwzględniając podstawę procesu deinstytucjonalizacji, którą jest rozwój usług w środowisku, w najbliższych latach niezbędne będzie podejmowanie **działań na rzecz upowszechniania i wdrażania alternatywnych form usług opiekuńczych**. Alternatywne usługi opiekuńcze są bardzo istotnym i potrzebnym uzupełnieniem dla tradycyjnych świadczeń w tym zakresie, stanowiąc ogniwo poprzedzające konieczność objęcia wsparciem profesjonalnej opiekunki, jak również będąc niezbędnym uzupełnieniem (zwłaszcza w godzinach popołudniowo-wieczornych, weekendy i święta) wsparcia świadczonego w ramach zakontraktowanych na mocy decyzji usług. Realizacja tego rodzaju wsparcia jest nadal bardzo ograniczona w naszym regionie (dotyczy jedynie co trzeciej gminy) oraz opiera się jedynie na czasowych, projektowych inicjatywach.

---

[4]Na podstawie opracowania *Ocena stanu przygotowania infrastruktury społecznej województwa kujawsko-pomorskiego dla potrzeb wszystkich pokoleń, ze szczególnym uwzględnieniem usług kierowanych do osób starszych* – Etap I i Etap II. KPBPPiR we Włocławku, Oddział w Bydgoszczy w latach 2016-2018.

[5] Door-to door jest to usługa indywidualnego transportu osoby z potrzebą wsparcia w zakresie mobilności, obejmująca pomoc w wydostaniu się z mieszkania lub innego miejsca, przejazd i pomoc w dotarciu do miejsca docelowego. Pojęcie indywidualnego transportu obejmuje również sytuacje, w których z transportu korzysta w tym samym czasie – o ile pozwalają na to warunki pojazdu - kilka osób uprawnionych, jadąc z jednej wspólnej lokalizacji do wspólnego miejsca docelowego albo jadąc z kilku lokalizacji do wspólnego miejsca docelowego i z powrotem. Więcej na stronie: https://www.pfron.org.pl/o-funduszu/projekty/projekty-ue/program-operacyjny-wiedza-edukacja-rozwoj/uslugi-indywidualnego-transportu-door-to-door-oraz-poprawa-dostepnosci-architektonicznej-wielorodzinnych-budynkow-mieszkalnych/o-projekcie/

Ponadto, warto szczególną uwagę skupić na potrzebie rozwoju w naszym regionie formy wsparcia w ramach mobilnych **usług dziennego opiekuna**. W województwie kujawsko-pomorskim mieszkańcy wsi stanowią aż 41% ogółu ludności, a koncentracja ludności na obszarach wiejskich jest znacząco niższa i w przypadku 51 gmin stanowi poniżej 50 osób/1 km2. Biorąc powyższe pod uwagę oraz proces wyludniania się wsi, zwłaszcza ze względu na odpływ ludzi młodych, niezbędne jest zabezpieczanie form wsparcia seniorów żyjących w tych społecznościach lokalnych.

Sposoby wdrażania:

- ✓ projektując wsparcie unijne w ramach zbliżającej się perspektywy warto wdrożyć działania na rzecz zabezpieczenia ciągłości świadczenia alternatywnych form usług opiekuńczych,
- ✓ należy podejmować się wszelkich działań na rzecz pozyskiwania środków finansowych na rozwój alternatywnych form opiekuńczych, w ramach dostępnych źródeł, zwłaszcza dla podmiotów z III sektora (w ramach Programu Aktywni+, FIO, „Seniorzy w akcji").

Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego

4.

W województwie kujawsko-pomorskim odnotowuje się wysoki wskaźnik liczby zgonów z powodu zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania na 100 tys. ludności, znacznie przekraczający średnia krajową[6].

Na bazie danych z lat ubiegłych (2016-2019), można wskazać, iż populacja osób leczących się ambulatoryjnie z powodu zaburzeń psychicznych w regionie powoli rosła (w 2020 roku nastąpił spadek[7] wartości tego wskaźnika). Ponadto, należy podkreślić, iż widoczny jest systematyczny wzrost w populacji odsetka osób młodych oraz osób starszych korzystających z leczenia w poradniach specjalistycznych i opieki zespołów środowiskowych w związku z diagnozą zaburzeń psychicznych.

Nadal jednak infrastruktura lecznictwa psychiatrycznego jest słabo rozwinięta w regionie, gdyż aż w połowie powiatów ziemskich (9 z 19) w 2021 roku nie funkcjonowała żadna placówka lub zaledwie jedna poradnia zdrowia psychicznego w ramach kontraktu z NFZ. Sytuacja ta wiąże się m.in. z brakami kadrowymi w obszarze opieki psychiatrycznej (psychiatrzy stanowią grupę lekarzy, wśród których odnotowuje się spadek liczby, brakuje specjalistów w psychiatrii dzieci i młodzieży, jak również psychogeriatrii).

[6] Szczegółowe informacje s. 63.
[7] Stan ten mógł się wiązać z ograniczonym dostępem do placówek ochrony zdrowia w związku z pandemią covid-19.

Uwzględniając powyższe, niezbędny jest **rozwój infrastruktury lecznictwa psychiatrycznego** (zwłaszcza adresowanego do szczególnych grup pacjentów – dzieci i młodzieży oraz seniorów).

Sposoby wdrażania:

- ✓ fundusze unijne w ramach budżetu Programu Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS), będącego następcą PO WER, planuje się przeznaczyć m.in. na rozwój lecznictwa dla dzieci i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi;
- ✓ usługą, którą warto upowszechniać i wdrażać w ramach środowiskowego wsparcia osób w kryzysie zdrowia psychicznego jest angażowanie w ten proces asystentów zdrowienia oraz pozyskiwanie środków finansowych na wdrażanie tej formy pomocy;
- ✓ niezbędny jest dalszy rozwój działalności centrów zdrowia psychicznego opartych na środowiskowym modelu psychiatrycznej opieki udzielanej osobom dorosłym.

Dzieci i młodzież

5.

W sytuacji, gdy rodzina biologiczna nie jest w stanie pełnić samodzielnie swojej funkcji, tzn. gdy rodzice nie mogą zapewnić dziecku opieki i wychowania, nad dzieckiem sprawowana jest piecza zastępcza. Opieka ta może mieć formę rodzinną m.in. w postaci rodzin zastępczych bądź instytucjonalną, w postaci m.in. placówek opiekuńczo-wychowawczych. W roku 2021 odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej stanowił 73,8%. Pomimo podejmowanych licznych działań na poziomie województwa i powiatów w zakresie rozwoju rodzinnej pieczy zastępczej nadal brakuje rodzin do pełnienia funkcji rodzica na zastępstwo. Wydaje się, iż wskazanym sposobem rozwiązania tej sytuacji mogłoby być **podejmowanie działań na rzecz wdrażania systemu wsparcia w środowisku rodzin zastępczych**.

Sposoby wdrażania:

Upowszechnianie zasad pierwszeństwa do usług powszechnych (tj. leczenia, rehabilitacji i innych usług specjalistycznych dostępnych zwłaszcza w systemie ochrony zdrowia i systemie oświaty) oraz wsparcia organizacyjno-kompetencyjnego (w tym superwizji, doradztwa, urlopu wytchnieniowego), opartych na współpracy z określonymi podmiotami działającymi w społeczności lokalnej, m.in. poprzez:

- ✓ regularną współpracę powiatowych centrów pomocy rodzinie i ośrodków pomocy społecznej w zakresie przekazywania informacji na temat funkcjonujących na ich terenie rodzin zastępczych w celu organizacji im pomocy i wsparcia w środowisku,
- ✓ przeprowadzanie cyklicznych badań wśród rodzin zastępczych w celu diagnozowania potrzeb w sprawowaniu opieki nad dzieckiem lub dziećmi,

- ✓ projektując wsparcie unijne w ramach nowej perspektywy warto uwzględnić rozwój różnych form pomocy i wsparcia rodzin zastępczych w środowisku (np. rodzin pomocowych),
- ✓ konsultacje z działającymi na terenie gminy podmiotami ochrony zdrowia i systemu oświaty w zakresie zasad pierwszeństwa do usług powszechnych rodzin zastępczych,
- ✓ lobbowanie na rzecz wprowadzenia do ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. *o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* prawa pierwszeństwa do usług rodzin zastępczych (dotyczyć to powinno zarówno dzieci, jak i ich opiekunów),
- ✓ wykorzystanie różnych środków przekazu w celu promowania zasad pierwszeństwa do usług powszechnych oraz wsparcia organizacyjno-kompetencyjnego rodzin zastępczych (np. plakaty w urzędach, spoty w mediach, w trakcie spotkań społeczności lokalnej).

Osoby bezrobotne

6.

Narzędzie ekonomii społecznej, poza funkcją reintegracyjną, możne być wykorzystane również do budowania zaufania i relacji w ramach środowiska lokalnego. Wyniki raportu OZPS za rok 2021 wskazują, że w regionie są powiaty, na terenie których nie funkcjonuje ani jedna spółdzielnia socjalna. W kontekście procesu deinstytucjonalizacji i przypisywanej roli podmiotom ekonomii społecznej jako dostawcy usług społecznych (w tym realizatora usług opiekuńczych), niezwykle ważnym staje się **zwiększenie skali i potencjału podmiotów ekonomii społecznej** w powyższym zakresie.

Sposoby wdrażania:

- ✓ zwiększanie rozpoznawalności podmiotów ekonomii społecznej w województwie (m.in. poprzez udział w licznych event-ach na poziomie kraju, województwa i lokalnych społeczności, prowadzenie kampanii promocyjnych, działań informacyjnych, przyznawanie wyróżnień w obszarze ES[8]), w tym poszukiwanie nowych sposobów zwiększania świadomość mieszkańców o istnieniu ww. podmiotów oraz ich produktów i usług.
- ✓ podejmowanie działań mających na celu przełamywanie funkcjonujących stereotypów dotyczących PES, m.in. poprzez działania animatora/konsultanta regionalnego, promocję dobrych praktyk, itp.,
- ✓ należy podejmować się wszelkich działań na rzecz udzielania wsparcia w procesie ekonomizacji PES (tj. podejmowania przez nie działalności odpłatnej lub gospodarczej),

[8] M.in. certyfikat „Zakup prospołeczny", „Samorząd Przyjazny Ekonomii Społecznej", „Przedsiębiorstwo zaangażowane społecznie", organizowanie konkursów dla młodzieży dot. ekonomii społecznej w szkołach itp.

- ✓ przeprowadzanie cyklicznych badań wśród podmiotów ekonomii społecznej (PES) w celu diagnozy problemów, potrzeb i zasobów, w tym szeroko rozumianego potencjału do realizacji wsparcia opiekuńczego,
- ✓ diagnoza wśród samorządów gminnych przyczyn niechęci samorządów do tworzenia PES lub niskiej popularności zlecania zadań w zakresie usług społecznych PES, w tym w zakresie realizacji wsparcia opiekuńczego (oraz podejmowanie działań zaradczych).

Osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone bezdomnością

7.

Postępujący proces starzenia się mieszkańców województwa warunkuje zmianę charakteru potrzeb społecznych i stawia przed nim konieczność dostosowania się do nich. W przypadku obszaru bezdomności statystyki wskazują, że spada liczba osób pozostających w kryzysie bezdomności, przy jednoczesnym starzeniu się tej populacji. Patrząc na strukturę osób w kryzysie bezdomności, można powiedzieć, że ponad połowa to osoby w wieku 41-60 lat, a blisko co 3 osoba jest w wieku poprodukcyjnym. Istotnym problemem wydaje się być **niewystarczający poziom rozwoju całodobowej infrastruktury z usługami opiekuńczymi**. Zgodnie z wynikami raportu OZPS, w roku 2021 w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowały zaledwie 4 schroniska z ofertą tego rodzaju wsparcia.

Sposoby wdrażania:

- ✓ projektując wsparcie unijne w ramach nowej perspektywy warto uwzględnić rozwój całodobowych placówek z usługami opiekuńczymi (oraz dostosowanie[9] istniejących do świadczenia tej formy wsparcia) dla osób w kryzysie bezdomności zgodnie z zasadą deinstytucjonalizacji,
- ✓ przeprowadzanie badań w placówkach całodobowego wsparcia dla osób w kryzysie bezdomności (m.in. schroniskach) w celu diagnozy skali osób wymagających usług opiekuńczych oraz potencjału tych placówek do świadczenia tej formy pomocy.

8.

Patrząc na radykalną zmianę podejścia do problematyki bezdomności, tzn. przeniesienia punktu ciężkości z wsparcia instytucjonalnego na wsparcie w środowisku (zgodnie z zasadą deinstytucjonalizacj), jak również pierwszeństwa profilaktyki nad interwencją, **warto podejmować działania mające na celu przeciwdziałanie bezdomności, w tym zapobieganie zadłużaniu mieszkaniowemu.**

[9] Dostosowanie rozumiane jako budowa, rozbudowa, nadbudowa, przebudowa, adaptacja, remont, modernizacja obiektu.

Sposoby wdrażania:

- ✓ współpraca samorządów gminnych z podmiotami świadczącymi usługi mieszkaniowe w zakresie informowania o osobach posiadających zadłużenie i reagowania na tę sytuację,
- ✓ przeprowadzanie cyklicznych analiz wśród mieszkańców lokali m.in. socjalnych/komunalnych, mieszkań chronionych/wspomaganych, spółdzielni mieszkaniowych w zakresie regularności w uiszczaniu opłat za lokal,
- ✓ opracowanie i wdrażanie systemu wsparcia w redukcji/spłacie zadłużenia czynszowego (np. odpracowanie zadłużenia poprzez wolontariat na rzecz lokalnego środowiska),
- ✓ opracowanie i wdrażanie lokalnych programów mieszkalnictwa społecznego[10],
- ✓ podejmowanie działań w zakresie zwiększania dostępności do mieszkań, w tym chronionych, wspomaganych, na wynajem dedykowanych osobom zagrożonym bezdomnością i w kryzysie bezdomności, promowanie i rozwój działalności społecznych agencji najmu (SAN),
- ✓ wdrażanie programów przygotowujących do samodzielnego życia osoby opuszczające instytucje.

Klienci pomocy społecznej

9.

W województwie kujawsko-pomorskim od kilku lat spada liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej. Wyniki raportu OZPS wskazują, że w 2021 roku aż 21% ośrodków pomocy społecznej nie spełniało co najmniej 1 kryterium zatrudniania pracowników socjalnych, wskazanych w ustawie o pomocy społecznej. Z punktu widzenia rozwoju koordynowanych usług środowiskowych, niezwykle ważnym staje się **podejmowanie działań na rzecz zahamowania procesu odpływu pracowników i pozyskiwania nowych kandydatów do pracy.**

Sposoby wdrażania:

- ✓ wdrażanie systemu stałego doskonalenia zawodowego pracowników socjalnych (m.in. poprzez wsparcie szkoleniowe: specjalizacje, kursy, superwizje i inne) i przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu,
- ✓ projektując wsparcie unijne w ramach nowej perspektywy warto uwzględnić do dofinansowania różnego rodzaju formy doskonalenia zawodowego pracowników socjalnych i przeciwdziałania ich wypaleniu zawodowemu, w tym konieczność zabezpieczenia ich ciągłości,
- ✓ regularna współpraca samorządów (w tym na szczeblu wojewódzkim) z uczelniami wyższymi mająca na celu podjęcie działań na rzecz rozszerzania dostępu

[10] Polega na tworzeniu nowych inwestycji skierowanych bezpośrednio pod wynajem.

do kształcenia w zawodach pomocowych m.in. pracownika socjalnego, asystenta rodziny, asystenta osoby niepełnosprawnej, opiekuna środowiskowego,

- ✓ podejmowanie działań w zakresie kształtowania wizerunku pracowników i instytucji pomocy społecznej w mediach m.in. poprzez rozwój działalności rzeczników OPS.

10.

Zgodnie z opiniami ekspertów[11], zauważalna jest zmiana „profilu" klienta pomocy społecznej na rodziny, w których obszar problemowy nie stanowi sytuacja materialna, ale trudności w relacjach, skutkujące problemami opiekuńczo-wychowawczymi wymagającymi specjalistycznego wsparcia. Wśród badanych OPS z województwa kujawsko-pomorskiego[12], aż 60% wskazało na potrzebę **rozwoju skali wsparcia w ramach asystentury rodzin**, ze względu na prognozowaną dużą liczbę rodzin wymagających objęcia współpracą z asystentem. Asystentura rodzin jest bowiem jednym ze skutecznych działań w zakresie profilaktyki problemów w rodzinie i wczesnej interwencji. W ocenie respondentów aż 77% badanych oceniło efekty realizacji asystentury jako dobre, wskazując, iż pomimo różnych trudności udało się osiągnąć pewne sukcesy.

Sposoby wdrażania:

- ✓ kontynuacja działań badawczych w obszarze wnikliwego rozpoznania doświadczeń gmin w zakresie organizowania i świadczenia wsparcia rodzinom borykającym się z trudnościami w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, w tym z realizacją asystentury rodzinnej;
- ✓ lobbowanie w zakresie wprowadzania rozwiązań na rzecz zatrzymania spadku zatrudnienia asystentów rodziny, prowadzącego do powolnego wygaszania tego zawodu (m.in. poprzez zabezpieczenie środków finansowych na wynagrodzenia, zatrudnienie w oparciu o umowę o pracę, zapewnienie lepszych warunków pracy);
- ✓ adresowanie specjalistycznego wsparcia szkoleniowo-superwizyjnego do grupy asystentów rodziny, w celu podniesienia ich kompetencji zawodowych oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu;
- ✓ tworzenie katalogu tzw. dobrych praktyk w aspekcie wspierania rodziny oraz upowszechnianie ich w regionie;

[11] [w:] Raport pn. Ocena realizacji Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020. ROPS Toruń 2020.
[12] Badanie przeprowadzone przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu w kwietniu 2022 roku.

Rozdział I. Charakterystyka demograficzna województwa

Odsetek mieszkańców województwa w liczbie mieszkańców kraju w 2020 roku źrodło: GUS-BDL	**5,4%** 10 miejsce w kraju	
Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w 2020 roku* źrodło: GUS-BDL	**-3,60** 8 miejsce w kraju	**-3,18** średnia krajowa
współczynnik dzietności w 2020 roku* źrodło: GUS-BDL	**1,308** 8 miejsce w kraju	**1,378** średnia krajowa
Przeciętne dalsze trwanie życia kobiet w 2020 roku źrodło: GUS-BDL	**80,4** 13 miejsce w kraju	**80,7** średnia krajowa
Przeciętne dalsze trwanie życia mężczyzn w 2020 roku źrodło: GUS-BDL	**72,4** 8 miejsce w kraju	**72,6** średnia krajowa
Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w ludności ogółem w 2020 roku źrodło: GUS-BDL	**18,0%** 8 miejsce w kraju	**18,2%** średnia krajowa
Odsetek osób w wieku produkcyjnym w ludności ogółem w 2020 roku źrodło: GUS-BDL	**59,9%** 6 miejsce w kraju	**59,5%** średnia krajowa
Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem w 2020 roku źrodło: GUS-BDL	**22,1%** 8 miejsce w kraju	**22,3%** średnia krajowa
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w 2020 roku** źrodło: GUS-BDL	**67,0** 6 miejsce w kraju	**68,0** średnia krajowa

** Stosunek liczby dzieci (0-14 lat) i osób w starszym wieku (65 i więcej lat) do liczby osób w wieku 15-64 lata

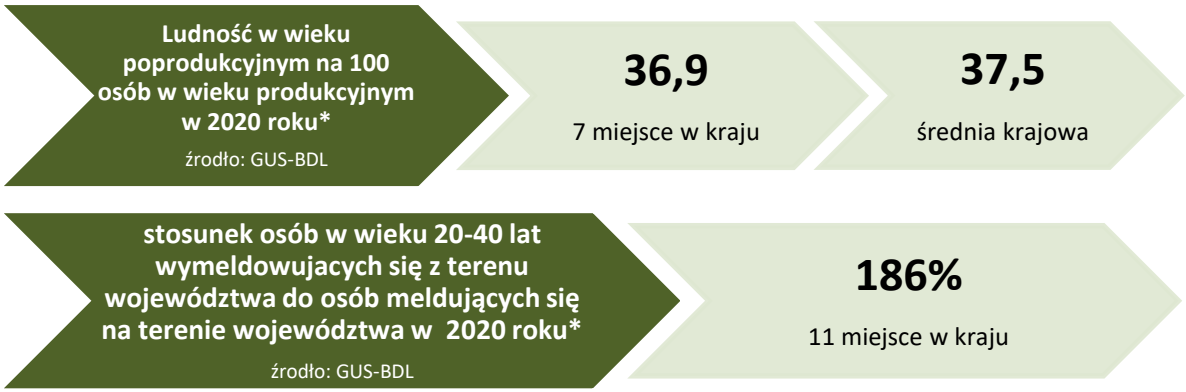

*Wskaźnik monitorowania Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030

→ Województwo kujawsko-pomorskie usytuowane jest w północno-centralnej Polsce i zajmuje obszar 17 971,34 km², co stanowi 5,7 % powierzchni kraju.

→ Podział administracyjny województwa prezentuje się następująco: **144 gminy** (17 gmin miejskich, 35 gmin miejsko-wiejskich oraz 92[13] gminy wiejskie), **19 powiatów** oraz **4 miasta na prawach powiatu**.

→ W 2020 roku województwo zamieszkiwało **2 061 942 mieszkańców**, co w stosunku do roku 2019 oznacza spadek o 0,5% i pod względem liczby ludności, z odsetkiem 5,4%, plasuje region **na 10 miejscu w kraju**.

→ Ludność województwa kujawsko-pomorskiego to **w zdecydowanej większości** (58,6%) **mieszkańcy miast**, rzadziej (41,4%) mieszkańcy wsi. W roku 2020 obserwuje się nieznaczny odpływ mieszkańców miast do wsi (o 0,3% - ok. 2,6 tys. osób).

→ Z uwagi na płeć, tylko **nieco wyższy odsetek mieszkańców województwa stanowią kobiety** aniżeli mężczyźni (51,5%/48,5%).

→ **Wzrasta wskaźnik migracji**, tj. osób w wieku 20-40 lat wymeldowujących się z terenu województwa kujawsko-pomorskiego do osób meldujących się na jego terenie. W roku 2020 wskaźnik ten wyniósł 186% (w roku 2019 stanowił on 183%).

→ Patrząc na zmiany w liczbie ludności w poszczególnych gminach województwa w roku 2020, **najwyższy spadek odnotowano w Bydgoszczy** (-4 099 osób), **Toruniu** (-2 834 osoby), **Włocławku** (-1 322 osoby) oraz **w powiecie inowrocławskim** (-1 318 osób). Natomiast **wzrost liczby mieszkańców odnotowano w powiecie bydgoskim** (+1 749 osób) oraz **w powiecie toruńskim** (+1 220 osób).

→ W strukturze ludności według ekonomicznych grup wieku, w roku 2020 pomimo obserwowanego systematycznego spadku liczby osób (w porównaniu do roku 2019 o 16 610 osób), niezmiennie **najliczniejszą grupę** stanowili mieszkańcy **w wieku produkcyjnym (1 234 602 osoby - 59,9%)**. Drugą z kolei grupę stanowiły **osoby w wieku poprodukcyjnym** (z liczbą 455 749 osób), co stanowiło **22,1%** ogółu ludności województwa (18% w roku 2019). W roku 2020 najmniej liczną grupę stanowiły osoby **w wieku przedprodukcyjnym**, czyli dzieci i młodzież (371 591 osób tj. 18% ogółu mieszkańców regionu).

[13]Od 1 stycznia 2022 r. jedna z gmin rozpoczęła funkcjonowanie jako gmina miejsko-wiejska, co oznacza, że od tego roku w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonuje 36 gmin miejsko-wiejskich i 91 gmin wiejskich.

Mapa 1. Odsetek osób w ekonomicznych grupach wiekowych w 2020 roku

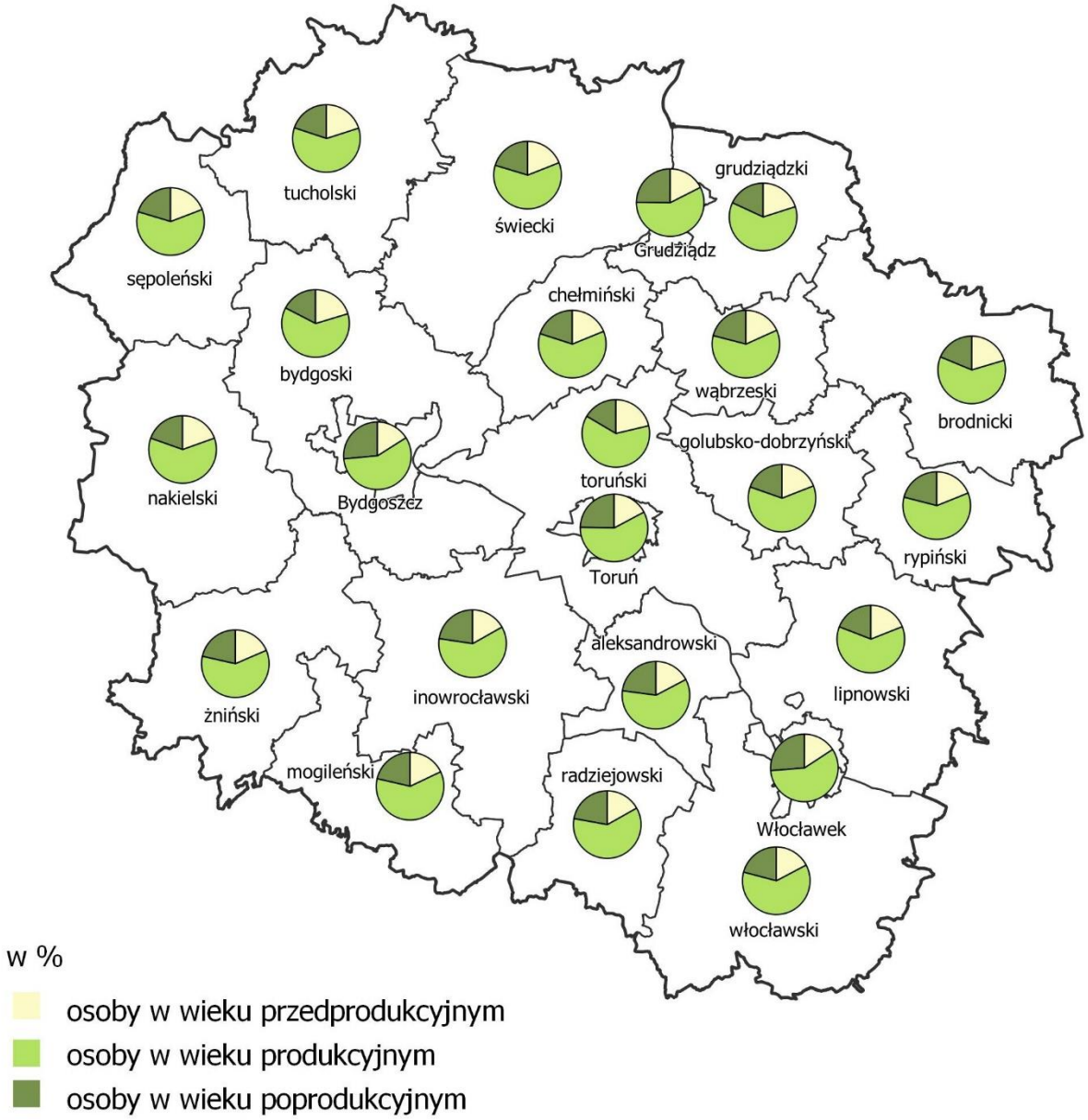

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL za 2020 rok, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

→ W roku 2020 obserwuje się **dalszy i znaczny** (z -1,3 w roku 2019 r. do -3,6 w roku 2020 r.) **spadek współczynnika przyrostu naturalnego na 1 000 mieszkańców**.

→ W roku 2020 zmniejszył się również współczynnik dzietności (z 1,369 w roku 2019 r. do 1,308 w roku 2020 r.), co oznacza, że na 100 kobiet w wieku rozrodczym (15-49 lat) **przypadało 131 urodzonych dzieci**. Sytuacja korzystna dla stałego rozwoju

demograficznego to wartość współczynnika stanowiąca 2,10-2,15, tj. średnio co najmniej 210-215 urodzonych dzieci.[14]

→ **Mieszkańcy regionu żyją średnio nieco krócej aniżeli ogółem w kraju** - w roku 2020 na 13 miejscu uplasował się wskaźnik przeciętnego dalszego trwania życia dla kobiet (80,4 lat) i na 8 miejscu ten sam wskaźnik dla mężczyzn (72,4 lata).

→ Proces starzenia się ludności zarówno w kraju, jak i w województwa wyraźnie obrazują wskaźniki/współczynniki obciążenia demograficznego, które mogą być używane do badania poziomu udzielanego wsparcia przez ludność w wieku produkcyjnym. Jednym z nich jest **stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym**. W roku 2020 w województwie kujawsko-pomorskim na 100 mieszkańców w wieku zdolności do pracy przypadało ok. 37 osób starszych[15] (w roku 2019 - 36 osób).

→ W 2020 r. w regionie **największe obciążenie w zakresie powyższego wskaźnika zarejestrowano w miastach na prawach powiatu** (Bydgoszczy 46/100 osób, Grudziądzu 43/100 osób, Toruniu 42,6/100 osób oraz Włocławku 45,3/100 osób).

→ Wśród powiatów ziemskich, **najwyższe wartości wskaźnika obciążenia demograficznego** (szczegóły na wykresie 1) odnotowano w powiatach: aleksandrowskim: 38,3/100 osób, inowrocławskim: 37,3/100 osób i radziejowskim: 36,3/100 osób.

→ Innym wskaźnikiem/współczynnikiem obciążenia demograficznego jest **stosunek ludności w wieku nieprodukcyjnym[16] na 100 osób w wieku produkcyjnym** (szczegóły na wykresie 2). W roku 2020 na 100 mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego w wieku zdolności do pracy przypadało 67 osób w wieku do 17 roku życia oraz powyżej 60/65 lat.

→ Analogicznie, jak w przypadku wskaźnika obciążenia osobami starszymi, w 2020 roku w regionie **największe obciążenie osobami starszymi oraz dziećmi i młodzieżą odnotowano w miastach na prawach powiatu:** (Bydgoszczy: 73,8/100 osób, Grudziądzu: 73,4/100 osób, Włocławku: 72,5/100 osób oraz Toruniu: 72,2/100 osób).

→ **Najwyższe wartości ww. wskaźnika** obserwuje się w powiecie: aleksandrowskim (67,2/100 osób), żnińskim (66,6/100 osób) i tucholskim (66,4/100 osób).

[14] Sytuacja demograficzna Polski do 2020 r. Zgony i umieralność. GUS. Warszawa 2021, s. 16-17.
[15] Osób starszych, czyli osób w wieku 60 lat i więcej dla kobiet i 65 lat i więcej dla mężczyzn.
[16] Wiek nieprodukcyjny najczęściej przyjmuje się wiek 0-17 lat (wiek przedprodukcyjny) oraz 60 lat i więcej dla kobiet i 65 lat i więcej dla mężczyzn (wiek poprodukcyjny); wiek produkcyjny to 18-59/64 lata (18-59 lat – dla kobiet i 18-64 lata – dla mężczyzn). Definicja za GUS.

Wykres 1. Wskaźnik obciążenia demograficznego[17] w województwie kujawsko-pomorskim na 2020 rok

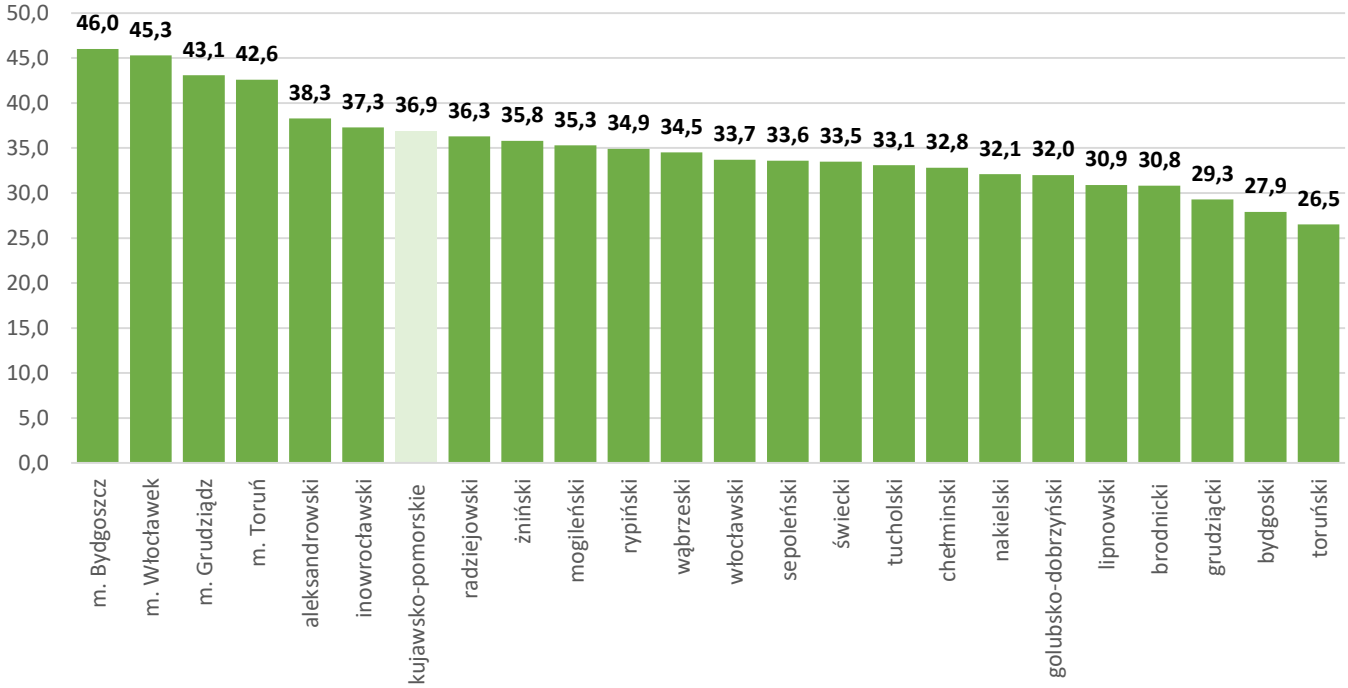

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS za rok 2020

Wykres 2. Wskaźnik obciążenia demograficznego[18] w województwie kujawsko-pomorskim na 2020 rok

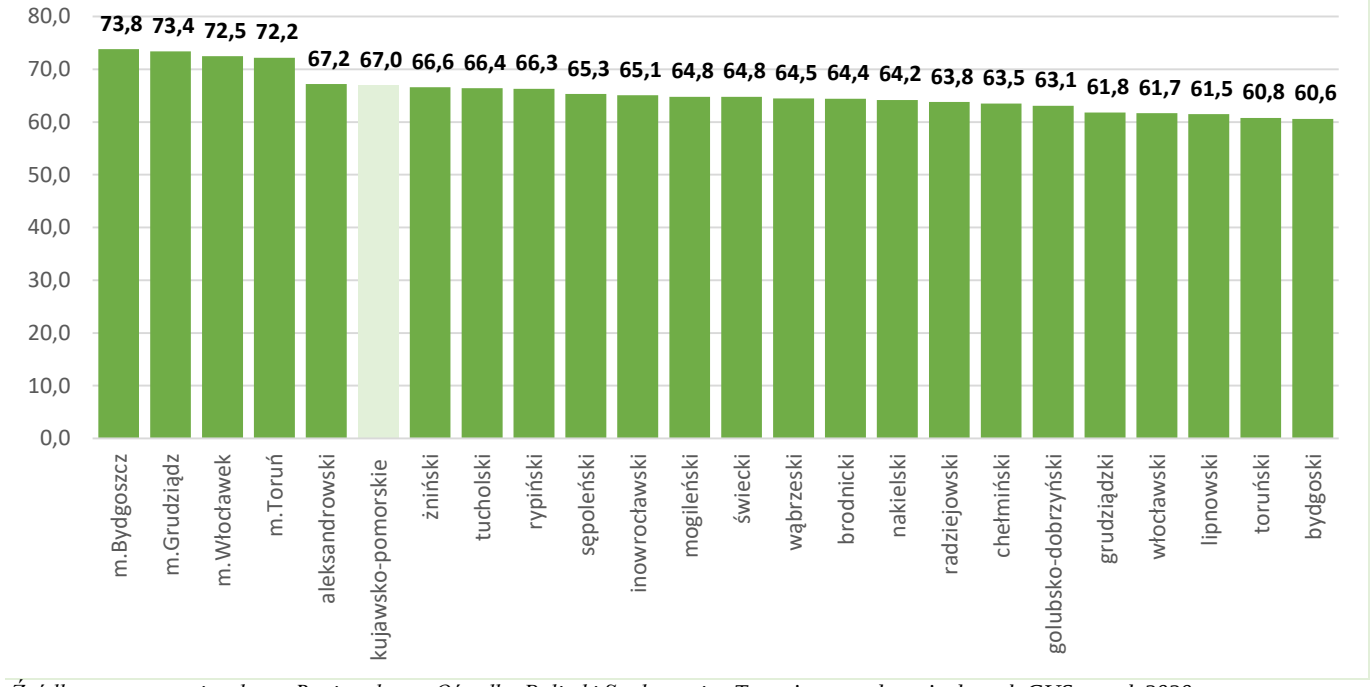

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS za rok 2020

[17] Wskaźnik definiowany jako stosunek ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

[18] Wskaźnik definiowany jako stosunek ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym.

Tabela 1. Odsetek mieszkańców w wieku 75+ i 85+ w populacji osób w wieku poprodukcyjnym w województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2017-2020

	2017	2018	2019	2020
75 lat i więcej	138 057	137 826	137 513	135 251
% w populacji osób w wieku poprodukcyjnym	32,5%	31,6%	30,7%	29,7%
85 lat i więcej	38 481	39 234	40 294	40 569
% w populacji osób w wieku poprodukcyjnym	9,1%	9,0%	9,0%	8,9%

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS za lata 2017-2020

→ Patrząc na strukturę ludności według wieku, w roku 2020 region zamieszkiwało **135 251 osób powyżej 75+ roku życia**, co stanowi ok. 1/3 populacji osób w wieku poprodukcyjnym. Oznacza to, że blisko co 3 osoba w wieku starszym miała więcej niż 75 lat.

→ **Najwyższy udział osób po 75 roku życia wśród osób starszych** odnotowano w: Bydgoszczy (32,8%), powiecie radziejowskim (32,1%), rypińskim i włocławskim (30,6%).

→ W 2020 roku w województwie kujawsko-pomorskim zamieszkiwało **ponad 40 tys. osób w wieku 85+**.

→ W roku 2020, w regionie **prawie co 10 osoba starsza liczyła powyżej 85 lat**.

→ **Najwyższy odsetek osób w wieku powyżej 85 roku życia** w ogólnej liczbie osób w wieku poprodukcyjnym występował w: Bydgoszczy (10,2%), powiecie radziejowskim (10,2%), rypińskim (9,9%), wąbrzeskim (9,7%) oraz włocławskim (9,7%).

Mapa 2. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym (w ludności ogółem) w układzie powiatowym w 2020 roku

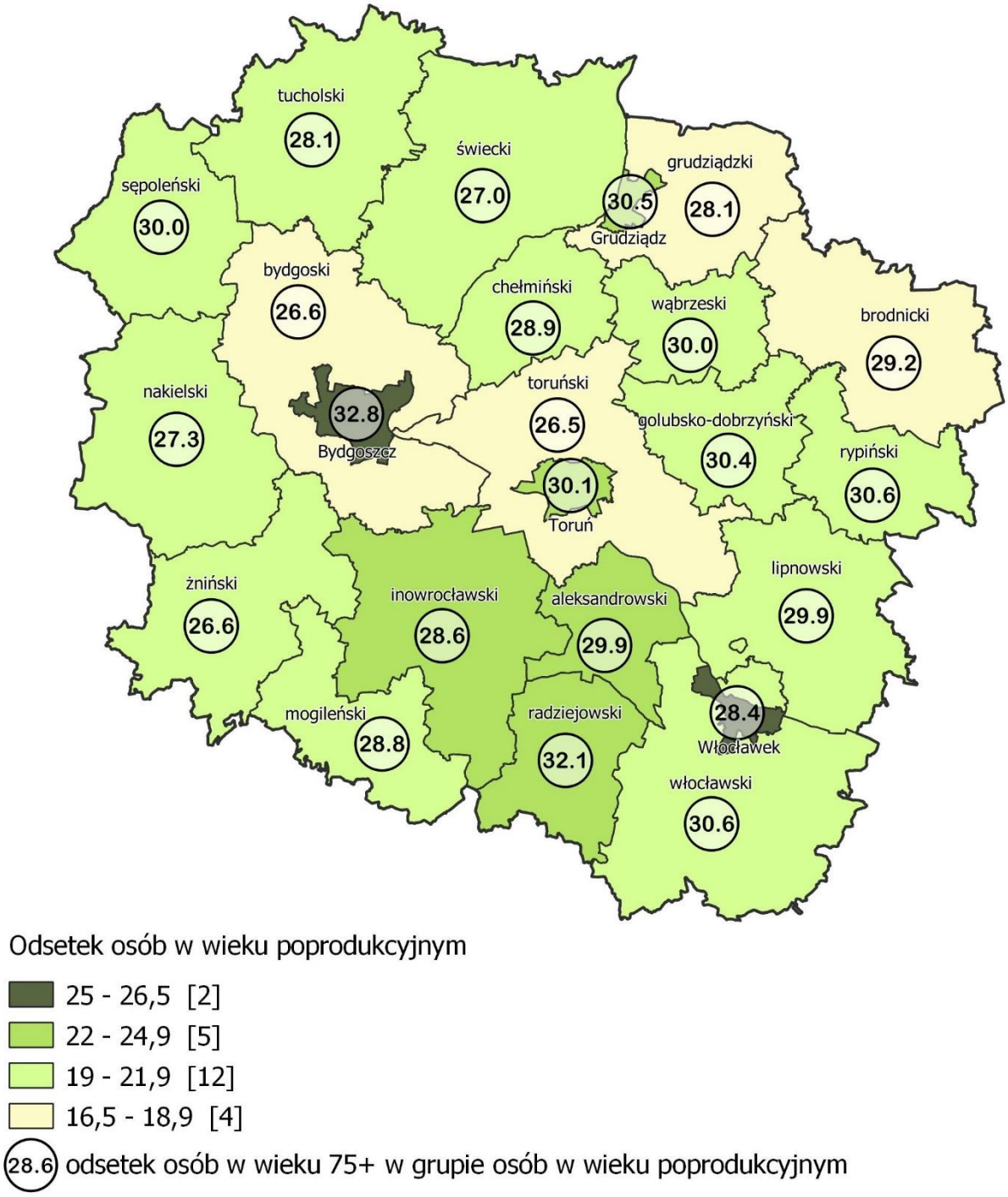

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL za 2020 rok, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

Rozdział II. Ocena zasobów w obszarze pomocy i integracji społecznej w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców

1. Osoby starsze i niesamodzielne

Liczba osób osób w wieku poprodukcyjnym w 2020 roku Źródło: GUS-BDL	**455 749**	
Odsetek osób w wieku 85 lat i więcej w ogólnej liczbie osób w wieku poprodukcyjnym w 2020 roku źrodło: GUS BDL	**8,9%** 5 miejsce w kraju	**9,6%** średnia krajowa
Wskaźnik przeciętnego dalszego trwania życia kobiet w wieku 60 lat w 2020 roku* źrodło: GUS-BDL	**22,9** 12 miejsce w kraju	**23,2** średnia krajowa
Wskaźnik przeciętnego dlaszego trwania życia mężczyzn w wieku 60 lat w 2020 roku* źrodło: GUS-BDL	**17,8** 8 miejsce w kraju	**17,9** średnia krajowa
Liczba osób objętych usługami opiekuńczymi Źródło: Sprawozdanie MPiPS-03 za rok 2021	**7 585**	
Odsetek gmin na terenie których świadczone są usługi opiekuńcze Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ze Sprawozdania MPiPS-03 za rok 2021	**94% (135 gmin)**	
Odsetek gmin, na terenie których w 2021 roku była realizowana co najmniej jedna alternatywna forma usług opiekuńczych (pomoc sąsiedzka,wolontariat opiekuńczy, usługi dziennego opiekuna) Źródło: dane własne ROPS	**31% (44 gminy)**	
Odsetek gmin, które w 2021 roku dysponowały ofertą usług transportowych dla osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami Źródło: dane własne ROPS	**38% (55 gmin)**	
Liczba domów pomocy społecznej Źródło: Rejestr DPS Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy	**49**	

Liczba dziennych domów pomocy/pobytu Źródło: dane własne ROPS	**45**
Odsetek gmin na terenie, których działają dzienne domy pomocy/pobytu Źródło: dane własne ROPS	**28% (40 gmin)**
Odsetek gmin na terenie, których działa klub seniora/świetlica dla seniorów Źródło: obliczenia własne na podstawie danych OZPS za rok 2021	**81%**
Liczba uniwersytetów trzeciego wieku Źródło: Informator dla Seniora za rok 2021	**82 (w tym 39 filii)**

*Wskaźnik monitorowania Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030

→ Na podstawie danych uzyskanych z ośrodków pomocy społecznej z województwa kujawsko-pomorskiego można wskazać, iż **w regionie z pomocy społecznej** (z co najmniej jednej z form) **skorzystało 3,4% z populacji osób w wieku poprodukcyjnym**.[19]

→ Analizując sytuację w gminach poszczególnych powiatów ziemskich regionu najniższy wskaźnik w tym zakresie został odnotowany w powiecie chełmińskim (2,4%), najwyższy zaś w powiecie sępoleńskim (7,4%).

Wykres 3. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym korzystających z co najmniej 1 formy pomocy społecznej w 2021 roku w podziale na powiaty województwa kujawsko-pomorskiego

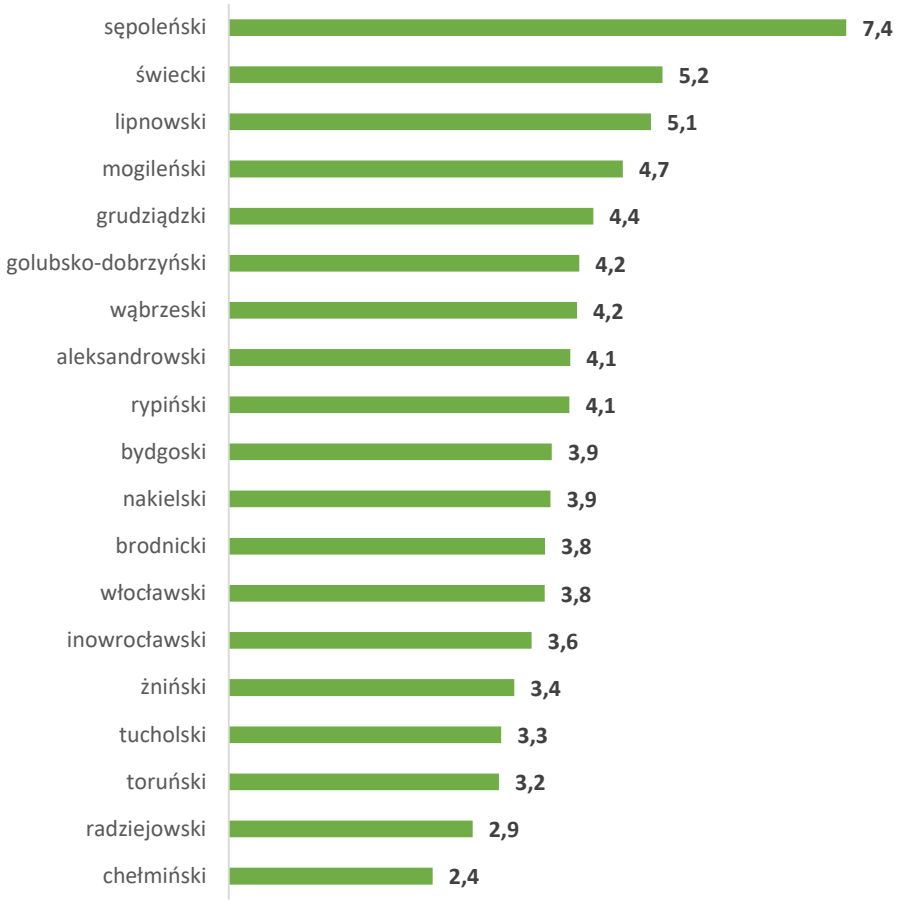

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS w Toruniu

→ W gminach regionu odsetek osób w wieku poprodukcyjnym korzystających z co najmniej jednej formy pomocy społecznej wahał się od 1,1% do 12,9%. Najwyższe wartości wskaźnika (powyżej 10%) zostały odnotowane w 5 gminach[20]. Najniższy

[19] Źródło: Ankieta dodatkowa do OZPS za rok 2021.
[20] Więcbork, Bobrowniki, Lniano, Świekatowo i gmina miejska Kowal.

natomiast (poniżej 1,5%) odsetek klientów pomocy społecznej wśród osób w wieku poprodukcyjnym dotyczył 4 gmin[21].

Wykres 4. Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym korzystających z co najmniej 1 formy pomocy społecznej w 2021 roku w podziale na gminy województwa kujawsko-pomorskiego

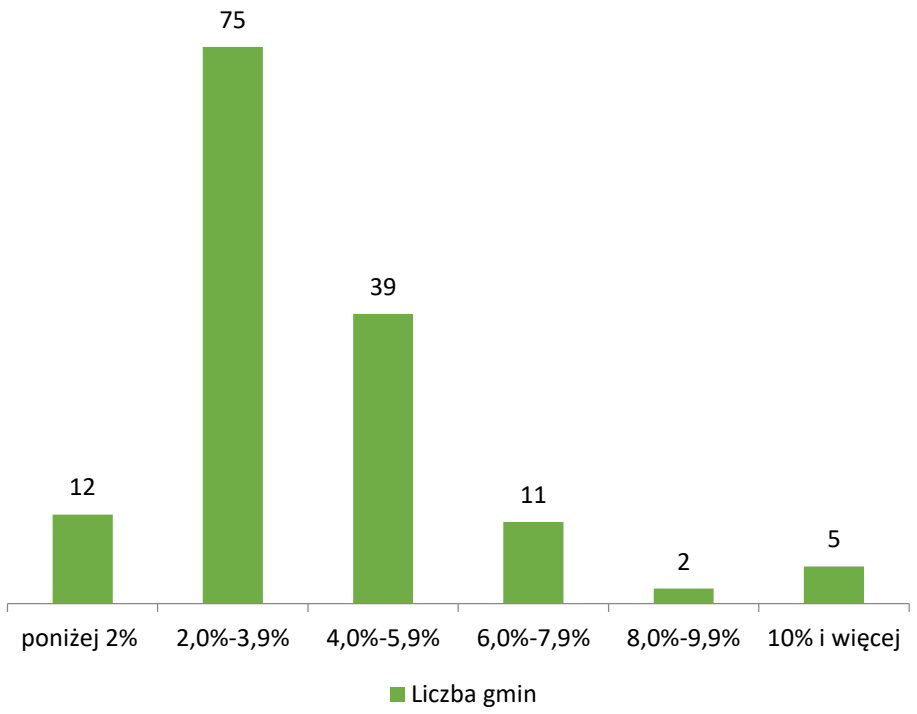

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS w Toruniu

→ Biorąc pod uwagę skalę natężenia korzystania z pomocy społecznej w środowisku osób w wieku poprodukcyjnym, można zauważyć, iż jest ona dość ograniczona, przede wszystkim ze względu na kryterium dochodowe, które jest obligatoryjne dla możliwości korzystania z większości udzielanych form pomocy. Z tego względu należy podkreślić, iż ośrodki pomocy społecznej dysponują wiedzą na temat potrzeb i sytuacji mieszkańców w wieku starszym, ograniczoną tylko do dość niewielkiej części tego środowiska.

[21] Gąsawa, Drzycim, Świedziebnia i gmina wiejska Chełmża.

Wsparcie w miejscu zamieszkania

➢ Usługi opiekuńcze

1,7 **Odsetek osób objętych usługami opiekuńczymi w populacji osób w wieku poprodukcyjnym**	**Usługi opiekuńcze** to forma pomocy świadczona w miejscu zamieszkania osoby, która wymaga wsparcia w obszarze: ✓ zaspokajania codziennych potrzeb życiowych, ✓ opieki higienicznej, ✓ pielęgnacji zaleconej przez lekarza, ✓ zapewnienia kontaktów z otoczeniem (w miarę możliwości). Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej świadczenie to przysługuje zwłaszcza **osobom samotnym**, które z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innej przyczyny wymagają wsparcia innych osób, jak **również osobom, którym rodzina nie jest w stanie zapewnić odpowiedniej opieki**. *Źródło: ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

15 **Odsetek gmin, na terenie których OPS organizował specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania**	**Specjalistyczne usługi opiekuńcze** są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb, wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym (m.in. psychologa, pedagoga, logopedę, terapeutę zajęciowego, fizjoterapeutę, pielęgniarkę). *Źródło: ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

Tabela 2. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania organizowane przez OPS w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba gmin, na terenie których realizowane są usługi opiekuńcze	133	134	133	135	x	x
Odsetek osób objętych usługami opiekuńczymi w populacji osób w wieku poprodukcyjnym	1,8%	1,9%	1,7%	1,7%	3,1% (p. sępoleński)	0,8% (p. tucholski)
Liczba gmin, na terenie których realizowane są specjalistyczne usługi opiekuńcze	21	27	24	22	x	x
Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi	495	692	634	597	x	x

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych MRiPS-03 za lata 2018-2021 i GUS BDL

→ W 2021 roku **usługi opiekuńcze** w miejscu zamieszkania realizowało **135 gmin** (94%).

Mapa 3. Realizacja usług opiekuńczych w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych MRiPS-03 za rok 2021, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

→ Nadal w 9 gminach regionu tego rodzaju wsparcie w środowisku nie było udzielane (w tej grupie 8 gmin nie świadczyło usług również w roku 2020).

Wykres 5. Powody nierealizowania usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania[22]

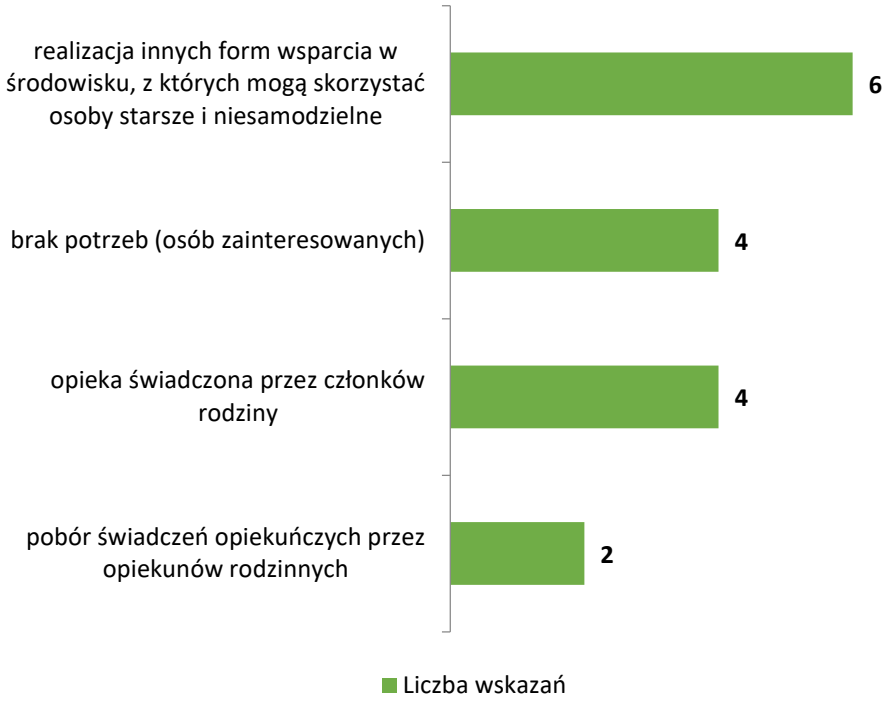

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS w Toruniu

→ W 2021 roku w gminach województwa kujawsko-pomorskiego **usługami opiekuńczymi** objętych zostało **7 585 osób** (tj. 1,7% ogółu osób w wieku poprodukcyjnym). Nastąpił kolejny spadek liczby osób korzystających z tej formy wsparcia o 116 osób.

→ Skala realizacja specjalistycznych usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania jest niewielka, w całym województwie tego typu wsparciem objętych w 2021 roku było niecałe 600 osób (z czego ponad 50% w mieście Grudziądzu, jedynym mieście na prawach powiatu z dostępną tego typu ofertą). Organizacja tego typu usług stanowi zadanie własne gminy, finansowane ze środków gminnych, co z pewnością jest główną przyczyną braku rozwoju tej formy wsparcia[23].

[22] Wśród innych form wsparcia środowiskowego wskazywano na: działalność dziennych domów pobytu, usługi teleopieki, usługi asystenckie oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi.
[23] Dla porównania, organizowanie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi stanowi zadanie zlecone, finansowane ze środków budżetu państwa, które w 2021 roku realizowało 141 ze 144 gmin w województwie kujawsko-pomorskim.

➢ Alternatywne formy usług opiekuńczych

31	
Odsetek gmin, na terenie których świadczone są alternatywne formy usług opiekuńczych	**Usługi świadczone w formule sąsiedzkiej** (jako inicjatywa oddolna lub usługi zakontraktowane) dotyczą udzielania opiekuńczego wsparcia przede wszystkim samotnym seniorom przez osoby z ich najbliższego otoczenia. Zakres świadczonych usług dotyczy przede wszystkim pomocy w czynnościach organizacyjnych, gospodarczych i żywieniowych, zazwyczaj z pominięciem obszaru higieniczno-pielęgnacyjnego. Przyjmuje się, iż z usług sąsiedzkich zasadniczo powinny korzystać osoby stosunkowo samodzielne, mające różnego rodzaju ograniczenia zdrowotne, lecz chodzące i mogące samodzielnie zadbać o własną higienę. **Usługi wolontariatu opiekuńczego** odnoszą się do świadczenia pomocy w dwóch obszarach: zaspokajania codziennych potrzeb życiowych oraz kontaktów z otoczeniem osób wymagających wsparcia w wykonywaniu czynności dnia codziennego. Wolontariusz określa swoje oczekiwania co do formy i stopnia zaangażowania w działania pomocowe. Koordynator w odniesieniu do oczekiwań przedstawionych przez osobę wymagającą wsparcia, formułuje założenia dotyczące rodzaju pracy do realizacji w ramach działań wolontariackich, ustala szczegółowe formy pomocy i zaangażowania wolontariusza z określeniem ram czasowych i kompetencyjnych. **Usługi dziennego opiekuna** dotyczą zapewnienia wsparcia w czynnościach przede wszystkim gospodarczo-porządkowych, świadczonych w miejscu zamieszkania niesamodzielnych **osób starszych, mieszkających na obszarach wiejskich, peryferyjnych**, charakteryzujących się wyludnieniem i dużym rozproszeniem gospodarstw domowych. Taka forma usług stanowi uzupełnienie gminnej oferty usług opiekuńczych i przysługuje osobom, które ze względu na miejsce zamieszkania są zazwyczaj zdyskwalifikowane z objęcia wsparciem opiekuńczym realizowanym w formie tradycyjnych usług. Usług opieki dziennej świadczone są na rzecz niesamodzielnych osób starszych z wyłączeniem osób leżących. *Źródło: Regionalny Model Usług Opiekuńczych, ROPS Toruń*

→ W 2021 roku **alternatywne formy usług opiekuńczych** były realizowane w **44 gminach** województwa kujawsko-pomorskiego (31%), uwzględniając poszczególne typy[24]:

- usługi pomocy sąsiedzkiej świadczone były w 25 gminach,
- wolontariat opiekuńczy w 6 gminach,
- usługi dziennego opiekuna w 25 gminach wiejskich.

→ Skala zabezpieczenia wsparcia w zakresie alternatywnych form usług opiekuńczych w gminach naszego regionu jest nadal ograniczona oraz uzależniona głównie od zewnętrznych, projektowych źródeł finansowania.

[24] Rozwój usług dziennego opiekuna, jak również pomocy sąsiedzkiej i wolontariatu opiekuńczego zapewniony został w ramach projektu pn. *Pogodna jesień życia na Pomorzu i Kujawach…* (realizacja form wsparcia zakończyła się wraz z końcem czerwca 2021).

Mapa 4. Realizacja alternatywnych form usług opiekuńczych i systemu teleopieki w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

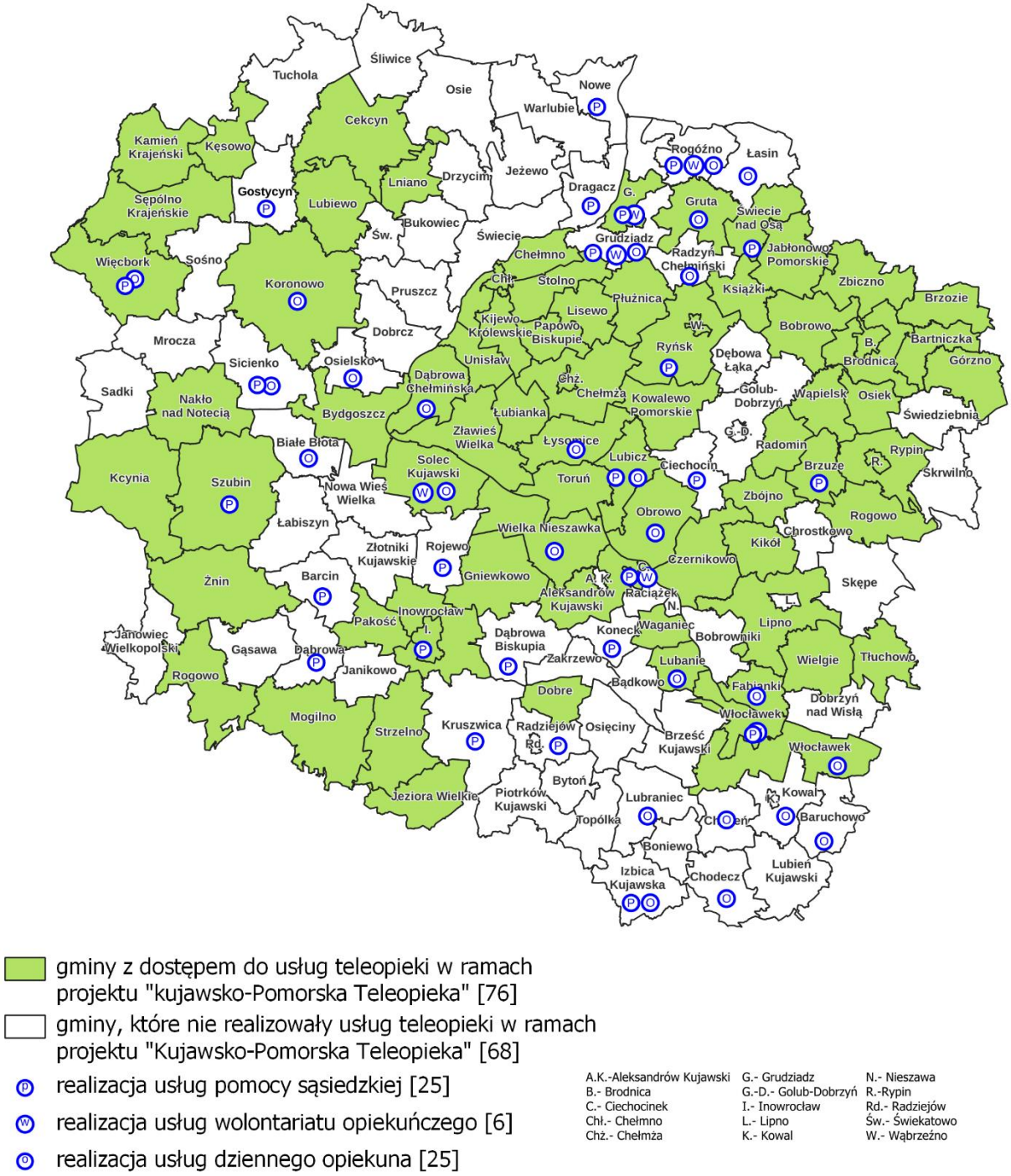

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

➢ Usługa teleopieki

53	
Odsetek gmin dysponujących ofertą usług teleopieki[25]	**Teleopieka** to system opiekuńczo-ratunkowy, składający się z nadajników/odbiorników umożliwiających szybkie wezwanie pomocy w sytuacji zagrażającej zdrowiu lub życiu (np. upadku) oraz z centrum operacyjnego, w którym odbierane są sygnały alarmowe od podopiecznych 7 dni w tygodniu 24 godziny na dobę. Gromadzone przez system dane medyczne o podopiecznych – informacje o przebytych chorobach, przewlekłych schorzeniach oraz przyjmowanych lekach - mogą być pomocne lekarzom i ratownikom, niosącym im pomoc w sytuacjach nagłego pogorszenia się stanu zdrowia. Osoba objęta teleopieką zostaje wyposażona w przycisk SOS przygotowany w wygodnej formie zawieszki na szyję czy bransoletki, umożliwiający szybkie wezwanie pomocy w sytuacji zagrażającej życiu lub zdrowiu. Urządzenia te posiadają również wbudowane czujniki upadku, pomiaru tętna, lokalizator GPS oraz możliwość kontaktu telefonicznego dla wskazanych osób z rodziny lub opiekunów. Głównym efektem funkcjonowania tego systemu jest poprawa jakości życia i bezpieczeństwa osób starszych i ich bliskich. *Źródło: Informator dla seniora, ROPS Toruń.*

→ W województwie kujawsko-pomorskim usługa teleopieki została zainicjowana w 2018 roku[26], a w 2021 roku kontynuowana w ramach projektu pn. „*Kujawsko-Pomorska Teleopieka*".

→ W ramach w/w projektu, w 2021 mieszkańcy 76 gmin województwa kujawsko-pomorskiego (53%) korzystali z usługi teleopieki (łącznie tą formą wsparcia na koniec 2021 roku objętych było 2 089 osób).

→ Warto podkreślić, iż w każdym z powiatów przynajmniej w jednej z gmin w 2021 roku dostępna była ta forma pomocy.

➢ Opieka wytchnieniowa i wsparcie opiekunów rodzinnych

8	
Odsetek gmin dysponujących ofertą usług wsparcia dla opiekunów rodzinnych osób wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu	W obszarze pomocy i wsparcia udzielanego osobom mającym trudności z wykonywaniem czynności dnia codziennego, dominującym modelem jest udzielanie go przez członków rodzin. Według szacunkowych danych, w kraju formalnymi usługami opieki domowej i instytucjonalnej objętych jest **niespełna 10% populacji osób potrzebujących pomocy** w codziennym funkcjonowaniu, w tym osób w podeszłym wieku. W ostatnich latach w gminach województwa kujawsko-pomorskiego podejmowane były pierwsze inicjatywy w zakresie **wsparcia opiekunów osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu**. Wiąże się to z uruchomieniem środków, m.in. w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego, czy Solidarnościowego Funduszu Wspierania Osób Niepełnosprawnych, przeznaczonych na realizację dotacji na sfinansowanie działań w zakresie tzw. opieki wytchnieniowej, czy upowszechnienia usług asystenckich dla osób z niepełnosprawnościami. *Źródło: Informator dla seniora, ROPS Toruń.*

[25] Dotyczy gmin, które uczestniczyły w partnerskim projekcie pn. „Kujawsko-Pomorska Teleopieka".
[26] Jako część projektu pn. „Pogodna jesień życia na Kujawach i Pomorzu - projekt rozwoju pomocy środowiskowej dla seniorów", współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014–2020 i realizowanego przez Kujawsko-Pomorski Oddział Okręgowy Polskiego Czerwonego Krzyża wspólnie z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Toruniu.

→ Zdecydowanie dominującym w polskim społeczeństwie modelem wsparcia osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu, jest zapewnienie go przez najbliższych członków rodziny. Z tego względu obszarem, który musi być szczególnie rozwijany w najbliższym czasie, jest wdrażanie działań na rzecz rozwoju systemu wsparcia opiekunów rodzinnych.

→ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu dysponuje danymi pozyskanymi z ośrodków pomocy społecznej dotyczącymi realizacji usług wsparcia opiekunów rodzinnych osób niesamodzielnych w 2020 roku. Według uzyskanych wskazań, można zauważyć, iż ten obszar wsparcia realizowany był w niewielkim stopniu (jedynie 11 gmin regionu[27] zadeklarowało podejmowanie działań w tym zakresie).

Wykres 6. Formy wsparcia opiekunów rodzinnych osób niesamodzielnych realizowane przez gminy województwa kujawsko-pomorskiego w 2020 roku

Źródło: *opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS w Toruniu*

[27] Były to następujące gminy: Brześć Kujawski, Bydgoszcz, Dragacz, Kowalewo Pomorskie, Nowa Wieś Wielka, Płużnica, Rogóźno, Solec Kujawski, Szubin, Wielgie, Żnin.

➢ Usługi transportowe

38	Jedną z potrzebnych form wsparcia są usługi transportowe dla osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami. Rozwój tego rodzaju usług jest szczególnie niezbędny na obszarach wiejskich, gdzie jest ograniczona oferta komunikacji publicznej. Szczególnie cenną inicjatywą w tym zakresie są usługi transportowe „door-to-door" świadczone dla osób o ograniczonej mobilności (w tym: osoby poruszające się na wózkach inwalidzkich, poruszające się o kulach, niewidome, słabowidzące i in.), obejmujące pomoc w wydostaniu się z mieszkania lub innego miejsca pobytu, przejazd i pomoc w dotarciu do miejsca docelowego. Usługa transportowa winna być zapewniona w związku z potrzebą realizacji zwłaszcza celów związanych z aktywizacją społeczną (tj. udział w zajęciach organizowanych przez instytucje kultury; załatwienie spraw urzędowych; korzystanie z obiektów sportowych), czy ochroną zdrowia (tj. rehabilitacja zdrowotna; zaplanowane wizyty lekarskie; nieprzewidziane przypadki losowe związane ze zdrowiem i życiem). *Źródło: Informator dla seniora, ROPS Toruń*
Odsetek gmin dysponujących ofertą usług transportowych dla osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami	

→ Wśród 144 gmin województwa kujawsko-pomorskiego, 57 (tj. 40%) **dysponuje własnym samochodem** do przewozu osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami.

→ Na pytanie, czy na terenie gminy/powiatu istniała w 2021 roku oferta wsparcia w postaci przewozu osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami, 55 gmin[28] udzieliła odpowiedzi twierdzącej.

→ Warto podkreślić, iż w niektórych przypadkach oferta usług transportowych dotyczy dowozu uczestników określonych placówek aktywizująco-reintegracyjnych (m.in. WTZ, ŚDS, kluby seniora). Nawet w grupie samorządów gminnych posiadających zasób w postaci własnego samochodu, część gmin nie zapewniała usług transportowych dostępnych dla ogółu osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami.

→ W ujęciu powiatowym, wyróżnia się powiat sępoleński, w którym w żadnej z gmin nie była dostępna oferta usług transportowych dla osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami.

[28] W tym 5 gmin, które nie dysponują własnym samochodem, ale w sytuacji zgłoszenia do OPS zapotrzebowania na transport, organizują taka usługę.

Wykres 7. Źródła finansowania usług przewozu osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami[29] w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

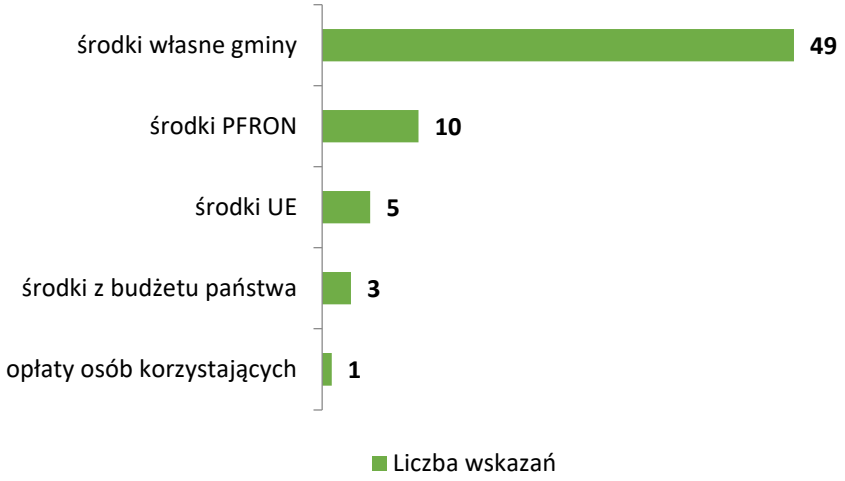

Źródło: *opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS w Toruniu*

→ Analizując powyżej przedstawione źródła finansowania usług przewozu osób starszych, niesamodzielnych i z niepełnosprawnościami, można zauważyć, iż przeważające jest wykorzystywanie na ten cel środków gminnych.

Infrastruktura dzienna

28	
Odsetek gmin, na terenie których funkcjonowały dzienne domy pobytu/pomocy	**Dzienne domy pobytu** są ośrodkami wsparcia przeznaczonymi dla osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, dla grupy nie większej niż 30 osób. Zapewniają całodzienne usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz aktywizację w sferze fizycznej, intelektualnej oraz społecznej. W ramach prowadzonej działalności dzienne domy pobytu oferują swoim podopiecznym w szczególności: a) zaspokojenie potrzeb życiowych, m.in. poprzez zapewnienie miejsca do bezpiecznego i godnego spędzania czasu; b) usługi opiekuńcze i pielęgnacyjne, w tym pomoc w utrzymaniu higieny osobistej; c) dwa posiłki w siedzibie DDP, w miarę potrzeb na wynos lub w formie dowozu do miejsca zamieszkania; d) umożliwienie udziału w zajęciach terapeutycznych, plastycznych, muzycznych i wspierających ruchowo; e) dostęp do książek i środków przekazu, organizowanie imprez kulturalnych, rekreacyjnych i towarzyskich; f) pomoc w rozwinięciu i wzmacnianiu aktywności oraz samodzielności życiowej; g) pomoc psychologiczną, poradnictwo i wsparcie w rozwiązywaniu trudnych sytuacji życiowych oraz bieżących spraw życia codziennego np. udzielania pomocy w kontaktach z placówkami służby zdrowia i urzędami. Dzienne domy pobytu funkcjonują przez cały rok, we wszystkie dni robocze, co najmniej 8 godzin dziennie, w godzinach dostosowanych do potrzeb uczestników i ich rodzin. W wyjątkowych przypadkach liczba dni i godzin funkcjonowania DDP może zostać dostosowana do lokalnych potrzeb. *Źródło*: *Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020, str. 65-66.*

[29] Istniała możliwość wskazania więcej niż jednego źródła finansowania.

Tabela 3. Dzienne domy pobytu/pomocy w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021
Wartość ogółem (województwo)				
Liczba dziennych domów pobytu/pomocy[30]	50	55	43	45
Liczba gmin, na terenie, których funkcjonowały dzienne domy pobytu/pomocy	32	32	28	40

Źródło: *opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS w Toruniu*

Mapa 5. Dzienne domy pomocy/pobytu w województwie kujawsko-pomorskim w 2021 roku

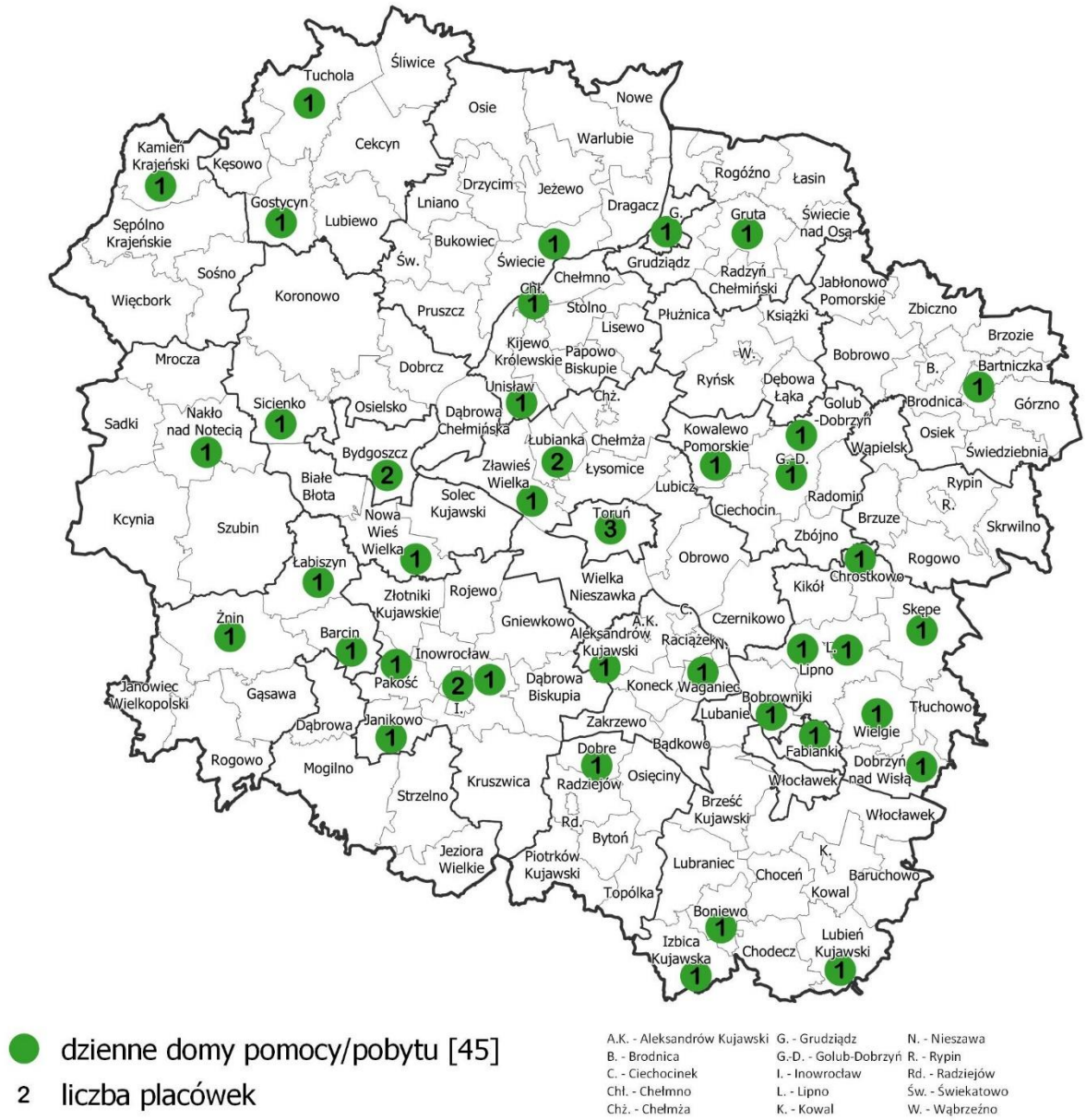

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie ankiety dodatkowej do OZPS za rok 2021, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

[30] Liczba dziennych domów pobytu/pomocy wraz z filiami.

→ Zgodnie z informacjami uzyskanymi z ośrodków pomocy społecznej, w 2021 roku na terenie gmin województwa kujawsko-pomorskiego działało 45 dziennych domów pomocy /pobytu[31]. Wskazane placówki dysponowały 1 438 miejscami.

→ Analizując sytuację pod kątem dostępności miejsc w dziennych domach pomocy / pobytu w gminach poszczególnych powiatów regionu można wskazać, iż na obszarze gmin z 3 powiatów ziemskich oraz w 1 mieście na prawach powiatu nie funkcjonowała żadna tego typu placówka[32].

→ Na tle województwa pod względem dostępności placówek oferujących dzienne wsparcie najbardziej wyróżniają się gminy powiatu lipnowskiego (w 7 z 9 gmin w powiecie funkcjonują dzienne domy pomocy/pobytu).

Wykres 8. Liczba miejsc w dziennych domach pomocy/pobytu na 1 tys. mieszkańców w wieku poprodukcyjnym w powiatach województwa kujawsko-pomorskiego

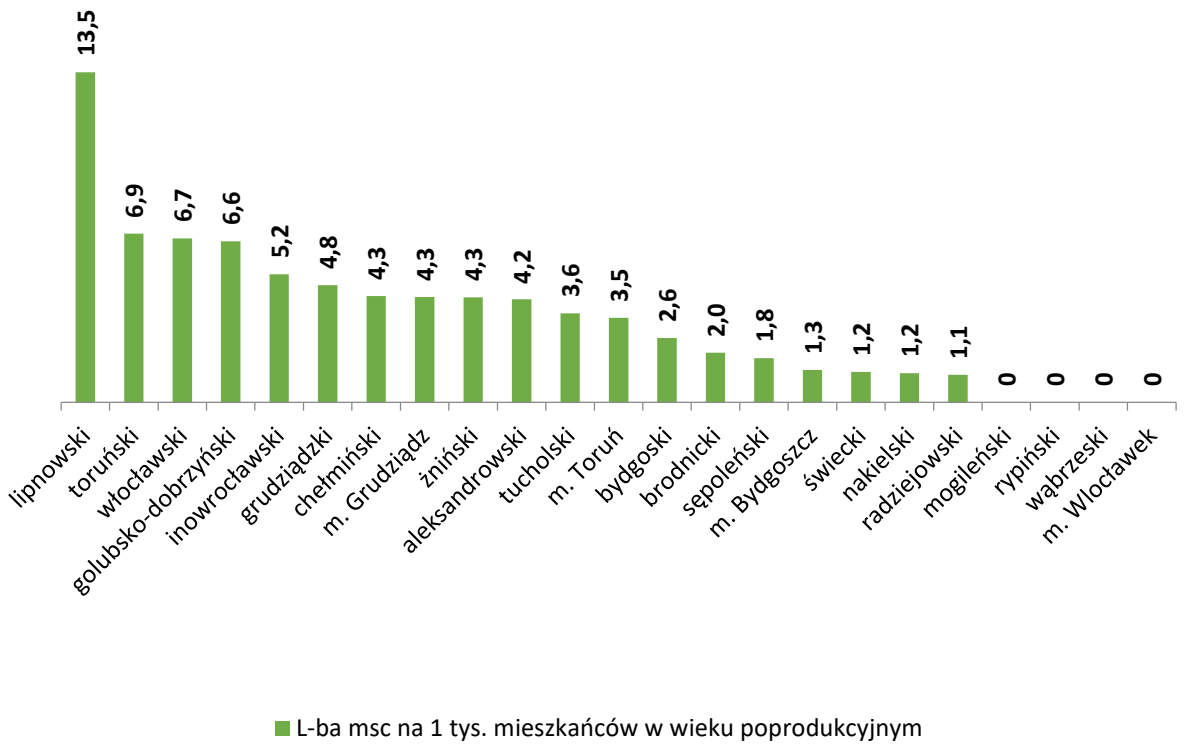

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS w Toruniu

[31] Należy podkreślić, iż zaprezentowana liczba dziennych domów pomocy/pobytu nie uwzględnia wszystkich podmiotów działających w tym obszarze w województwie. Są to jednostki, które zostały utworzone na zlecenie lub współpracują z ośrodkami pomocy społecznej i są przez nie wykazywane. Nie istnieje obowiązkowy regionalny rejestr, który uwzględniałaby ogół działających w województwie dziennych domów i była na bieżąco aktualizowana, głównie ze względu na ich często czasową, projektową działalność. Ze względu na powyższe, prezentując regionalną infrastrukturę w tym zakresie możemy głównie bazować na danych pozyskiwanych z OPS.

[32] Są to powiaty: mogileński, rypiński i wąbrzeski oraz miasto Włocławek, w którym prowadzi działalność Ośrodek dziennego Pobytu, jednak nie jest on uwzględniany jako jednostka stanowiąca dzienny dom pomocy/pobytu.

→ Powyżej przedstawione na wykresie dane ukazują, iż skala rozwoju placówek oferujących dzienne wsparcie seniorom jest niewielka i występują w tym zakresie znaczne potrzeby.

→ Odpowiedzią na nadal niewystarczający stan rozwoju infrastruktury dziennych domów pomocy/pobytu[33] może być z pewnością wskazywane najczęściej źródło finansowania tego rodzaju placówek, którym są środki gminne. Wielu gmin może być nie stać na utrzymywanie działalności dziennych domów ze środków własnych (zwłaszcza w okresie, gdy wygasną granty pozyskane na utworzenie placówki).

Wykres 9. Źródła finansowania działalności dziennych domów pomocy/pobytu[34] w 2021 roku

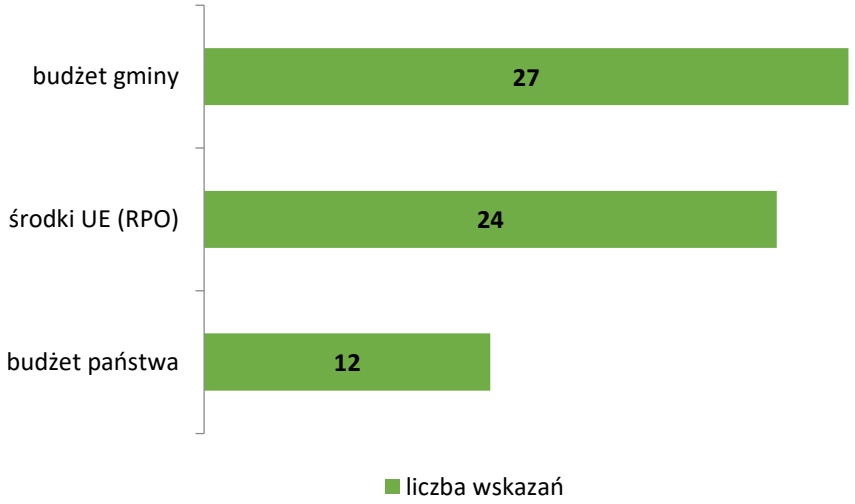

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS w Toruniu

[33] Zgodnie z planowanymi zapisami w Strategii Polityki Społecznej do roku 2030, dążymy do podwojenia stanu infrastruktury dziennych domów pomocy/pobytu w wymiarze liczby miejsc w tego typu placówkach w regionie.
[34] Istniała możliwość wskazania więcej niż jednego źródła finansowania.

Placówki aktywizacyjne

➢ Kluby i świetlice dla seniorów

81	
Odsetek gmin, na terenie których funkcjonują kluby/ świetlice dla seniorów	**Klub seniora** to miejsce spotkań osób starszych. Przeciwdziała osamotnieniu i marginalizacji seniorów. W klubie seniora możliwe jest prowadzenie zajęć mających na celu: a) zagospodarowanie czasu wolnego po zakończeniu aktywności zawodowej (m.in. rozwijanie umiejętności i indywidualnych zainteresowań); b) zwiększenie aktywności i uczestnictwa osób starszych w życiu społecznym; c) działalność prozdrowotną (m.in. edukacja zdrowotna, spotkania z lekarzami), kulturalną (wyjścia do kina, czy teatru) i edukacyjną (m.in. nauka obsługi komputera, korzystania z Internetu); d) prowadzenie zajęć z zakresu kultury fizycznej poprzez organizację zajęć sportowych np. nordicwalking, zorganizowane zajęcia w ramach stref aktywności rodzinnej, aerobik, aqua aerobik itp.; e) tworzenie grup samopomocowych, których członkowie będą wzajemnie się wspierać w trudnościach życia codziennego; f) poradnictwo prawne realizowane poprzez udzielanie seniorom informacji o obowiązujących przepisach z zakresu m.in. prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów; g) poradnictwo psychologiczne realizowane poprzez proces diagnozowania, profilaktyki i terapii; h) poradnictwo rodzinne obejmujące funkcjonowanie rodziny. *Źródło: Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020, str. 67*

→ Biorąc pod uwagę zjawisko starzenia się społeczeństwa, bardzo istotnego znaczenia nabiera potrzeba podejmowania działań na rzecz aktywizowania osób starszych. Z tego względu ważny jest rozwój placówek z ofertą aktywnego spędzania czasu wolnego.

→ Z roku na rok przybywa w gminach regionu klubów i świetlic dla seniorów (wzrasta nie tylko liczba tego rodzaju podmiotów, ale również odsetek gmin, na terenie których one funkcjonują).

→ W 2021 roku 360 klubów i świetlic dla seniorów działało w 116 gminach regionu (nadal 28 gmin nie dysponowało tego rodzaju ofertą skierowaną do osób starszych).

Tabela 4. Kluby i świetlice dla seniorów w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2018-2021

Rodzaj placówki	2018	2019	2020	2021
Wartość ogółem (województwo)				
Liczba klubów/ świetlic dla seniorów	299	311	333	360
Liczba gmin, na terenie których funkcjonują kluby/ świetlice dla seniorów	99	103	109	116

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych OZPS za lata 2018-2021

➢ Uniwersytety trzeciego wieku

44	Uniwersytety III Wieku to podmioty realizujące programy edukacyjne, stanowiące odpowiedź na potrzeby intelektualne aktywnych seniorów i służące profilaktyce gerontologicznej, pojmowanemu holistycznie zdrowiu, integracji i aktywizacji. Zakres tematyczny zarówno wykładów, jak i zajęć praktycznych, jest bardzo różnorodny, a w ofercie programowej UTW znaleźć można m.in. lektoraty, kursy komputerowe, zajęcia sportowe i taneczne, zespoły wokalne i rękodzieła, warsztaty dziennikarskie oraz koła zainteresowań. Dodatkowym celem działalności uniwersytetów jest aktywizowanie seniorów w wielu dziedzinach życia oraz zapewnienie możliwości do ich samorozwoju. Uczestnictwo w zajęciach jest zazwyczaj odpłatne, a formy płatności mogą być różne, począwszy od wpisowego, semestralnej opłaty czesnego, po dodatkowe opłaty za uczestnictwo w regularnych zajęciach. *Źródło: Informator dla seniora, ROPS Toruń*
Odsetek gmin, na terenie których funkcjonują kluby/ świetlice dla seniorów	

Tabela 5. Uniwersytety trzeciego wieku w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2018-2021

Rodzaj placówki	2018	2019	2020	2021
Wartość ogółem (województwo)				
Liczba uniwersytetów trzeciego wieku (wraz z filiami)	65	79	82	82
Liczba gmin, na terenie których funkcjonują UTW	47	61	64	64

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych OZPS za lata 2018-2021

→ Działalność uniwersytetów trzeciego wieku (UTW) ukierunkowana jest na poprawę jakości życia osób starszych korzystających z oferty tych placówek dydaktycznych. Celem UTW jest aktywizacja seniorów, a także wykorzystanie drzemiącego w nich potencjału.

→ Na podstawie danych zebranych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu (stan na październik 2021 roku) w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowały 82 uniwersytety trzeciego wieku (w tym 39 filii).

Mapa 6. Placówki aktywizacji dla osób starszych w 2021 roku

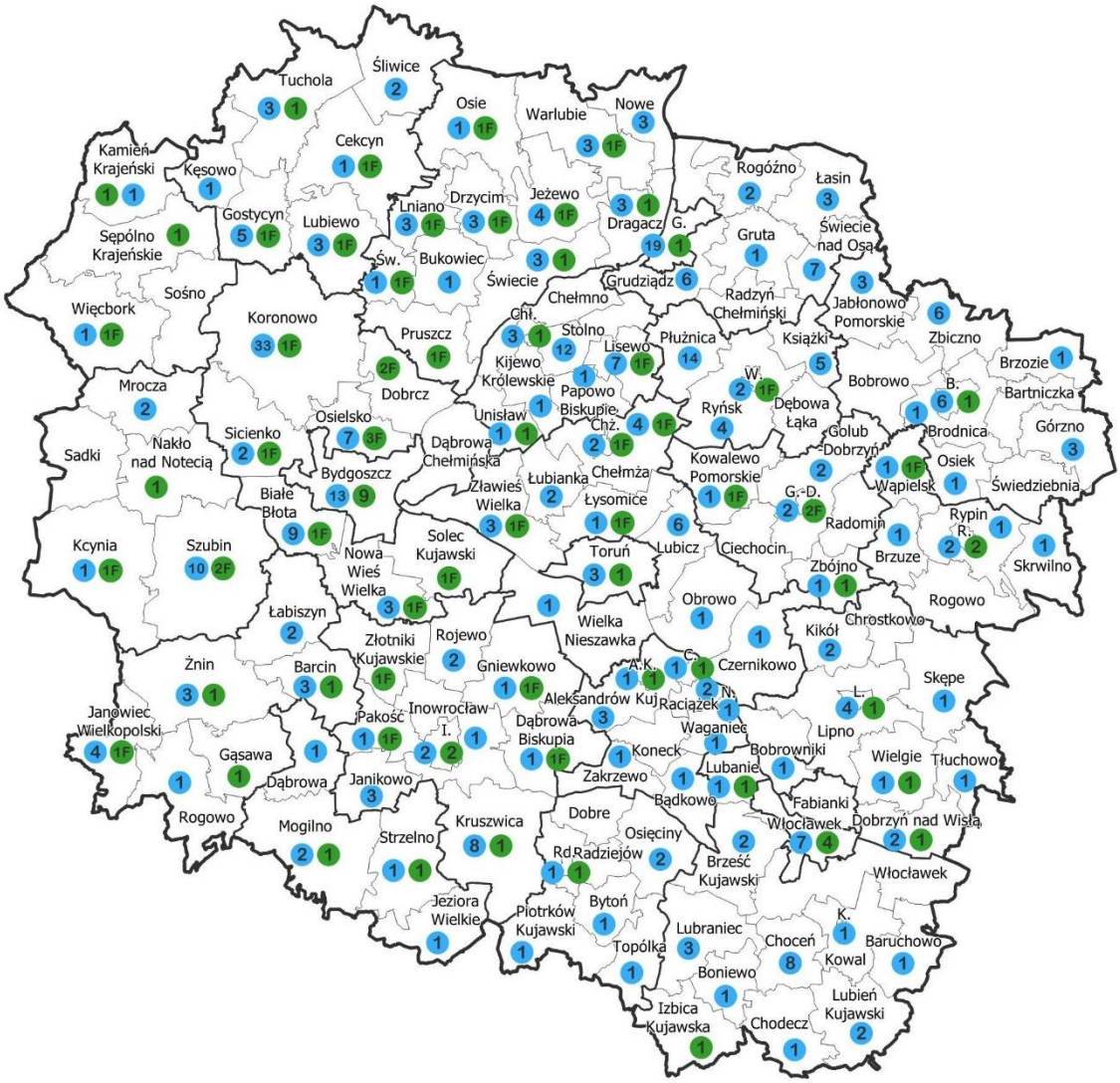

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych OZPS za rok 2021 oraz Informatora dla Seniora za rok 2021, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

Opieka zdrowotna

Mapa 7. Wybrane elementy infrastruktury zdrowotnej dedykowanej osobom starszym i niesamodzielnym

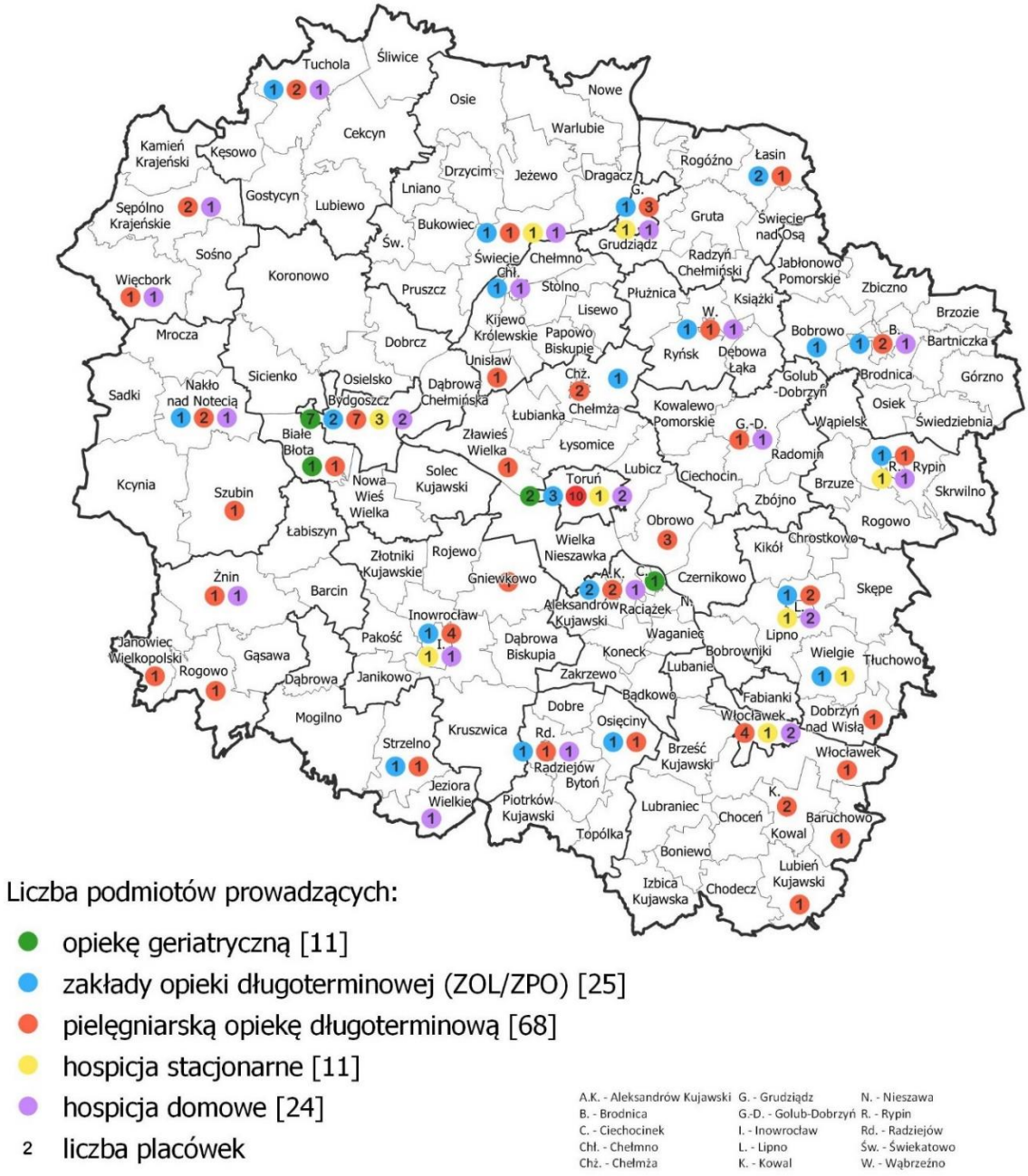

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych Informatora dla Seniora za rok 2021 oraz opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

➢ Opieka geriatryczna

4	
Liczba powiatów[35], na terenie których gwarantowane są świadczenia w ramach opieki geriatrycznej	**Geriatria** to dziedzina medycyny zajmująca się problemami zdrowia i leczeniem chorób związanych ze starzeniem się u osób powyżej 60-tego roku życia. Świadczenia zdrowotne z zakresu opieki geriatrycznej mogą być realizowane: ✓ w poradniach geriatrycznych (ambulatoryjna opieka geriatryczna); ✓ na dziennych szpitalnych oddziałach geriatrycznych (dzienny ośrodek opieki geriatrycznej); ✓ na oddziałach geriatrycznych (leczenie szpitalne); ✓ w ramach geriatrycznych wizyt domowych (domowa opieka geriatryczna) lub konsultacyjnych wizyt geriatrycznych w zakładach leczniczych. **Klinika geriatryczna** zajmuje się wykrywaniem schorzeń i innych problemów geriatrycznych prowadzących do niedołęstwa starczego oraz prowadzeniem promocji zdrowia i rehabilitacji geriatrycznej. **Oddział geriatrii** realizuje procedury diagnostyczno-terapeutyczne wraz z całościowa ocena geriatryczną. Specjaliści wnikliwie oceniają stan zdrowia, sprawność fizyczną i umysłową, a dzięki ich współpracy możliwe jest wczesne wykrycie, leczenie i zapobieganie wielu schorzeniom. **Poradnia geriatryczna** świadczy ambulatoryjną opiekę geriatryczną w ramach lekarskich procedur diagnostyczno-terapeutycznych oferując porady lekarskie wraz z przeprowadzeniem oceny geriatrycznej, w oparciu o stosowne testy. Źródło: *Informator dla seniora*, ROPS Toruń.

Tabela 6. Podmioty świadczące opiekę geriatryczną w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2018-2021

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021
Wartość ogółem (województwo)				
Liczba podmiotów realizujących świadczenia opieki geriatrycznej	4	7	7	11
Liczba powiatów[17], na terenie których funkcjonują podmioty realizujące świadczenia opieki geriatrycznej	1	2	2	4

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych Informator dla seniora, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu 2018-2021

→ W województwie kujawsko-pomorskim w roku 2021 funkcjonowało **11 podmiotów realizujących świadczenia zdrowotne z zakresu opieki geriatrycznej** (w tym 9 poradni geriatrycznych, 1 oddział geriatrii i 1 klinika geriatryczna).

→ Zarówno oddział, jak i klinika geriatryczna (oraz 5 poradni geriatrycznych) funkcjonowały w mieście Bydgoszczy. Pozostałe podmioty działały w gminach: mieście Toruniu (2 poradnie), w Ciechocinku (1 poradnia) i Białych Błotach (1 poradnia).

→ Dostępność do świadczeń opieki geriatrycznej była zatem bardzo ograniczona terytorialnie i dostępna w regionie przede wszystkim w mieście na prawach powiatu Bydgoszczy, w znacznie mniejszym stopniu w Toruniu oraz jedynie w 2 z 19 powiatów ziemskich: aleksandrowskim oraz bydgoskim.

[35] Tj. powiatów ziemskich i miast na prawach powiatu (ogółem 23).

➢ Opieka długoterminowa

27	Świadczenia gwarantowane (finansowane w ramach NFZ) realizowane w ramach opieki długoterminowej przyznawane są osobom, które w ocenie skalą poziomu samodzielności (skalą Barthel[36]) otrzymały 40 punktów lub mniej[37].
Odsetek gmin, na terenie których gwarantowane są świadczenia w ramach opieki długoterminowej (w ramach ZOL/ZPO i/lub domowej opieki pielęgniarskiej)	W ramach opieki długoterminowej realizowane są świadczenia pielęgnacyjne i opiekuńcze **w warunkach domowych** (realizowane w ramach **pielęgniarskiej domowej opieki długoterminowej** lub zespołu długoterminowej opieki domowej dla osób wentylowanych mechanicznie) **lub stacjonarnych** (realizowane **w zakładach opieki długoterminowej ZOL/ZPO**). **Zakłady opieki długoterminowej** (tj. zakłady opiekuńczo-lecznicze ZOL i pielęgnacyjno-opiekuńcze ZPO) zapewniają pacjentom całodobowe świadczenia pielęgnacyjne, opiekuńcze i rehabilitacyjne, a także kontynuację leczenia farmakologicznego i dietetycznego w dłuższym okresie czasu. *Źródło: Zdrowie i ochrona zdrowia w 2018 roku, Analizy statystyczne GUS 2019*

Tabela 7. Podmioty świadczące opiekę długoterminową w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2017-2021

Rodzaj wskaźnika	2017	2018	2019	2020	2021
	Wartość ogółem (województwo)				
Liczba zakładów opiekuńczo-leczniczych / pielęgnacyjno-opiekuńczych	27	26	25	25	25
Liczba gmin, na terenie, których funkcjonowały zakłady opieki długoterminowej	21	20	20	20	20
Liczba pacjentów objętych opieką ZOL/ZPO w ciągu roku	3 400	3 428	3 327	3 271	bd
Liczba podmiotów prowadzących pielęgniarską domową opiekę długoterminową	bd				68
Liczba gmin, na terenie, których funkcjonowały podmioty realizujące domową opiekę długoterminową	bd				35

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych Informator dla seniora, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu 2017-2021 oraz Sprawozdanie MZ-29A

→ W województwie kujawsko-pomorskim w 2021 roku funkcjonowało **25 zakładów opiekuńczych** (ZOL / ZPO)[38] działających na obszarze 17 z 23 powiatów w regionie (w 3 z 4 miast na prawach powiatu i 14 z 19 powiatów ziemskich[39]).

[36] Skala Barthel – międzynarodowa skala stosowana do oceny sprawności ruchowej na podstawie wskazania odnośnie 10 czynności dnia codziennego, służy ocenie które z nich i w jakim zakresie osoba potrafi wykonać samodzielnie, z czyjąś pomocą, czy w ogóle. Na tej podstawie przyznawane są punkty, których suma kwalifikuje do uznania stanu jako „lekki" (100-86 pkt.), „średnio ciężki" (85-21 pkt.) oraz „bardzo ciężki" (20-0 pkt.). Uzyskanie 40 pkt lub mniej, oznacza, że osoba wymaga stałej opieki i na tej podstawie kwalifikuje się do opieki długoterminowej (w warunkach stacjonarnych, jak i domowych). https://www.nfz-lodz.pl/attachments/article/5719/Skala%20Barthel.pdf (data korzystania: 03.06.2020).

[37] Do ZOL/ZPO nie przyjmuje się pacjentów, którzy w ocenie skalą Barthel otrzymali 40 punktów lub mniej, jeżeli podstawowym wskazaniem do objęcia opieką jest zaawansowana choroba nowotworowa, choroba psychiczna lub uzależnienie

[38] Wykaz zakładów opiekuńczo-leczniczych/pielęgnacyjno-opiekuńczych na podstawie Zintegrowanego Informatora Pacjenta https://gsl.nfz.gov.pl/GSL/GSL/Uniwersalne (data korzystania: 11.10.2021 r.).

[39] Zakłady opieki długoterminowej (ZOL/ZPO) nie funkcjonowały: w mieście Włocławek oraz powiatach ziemskich: bydgoskim, golubsko-dobrzyńskim, sępoleńskim, włocławskim i żnińskim.

→ Analizując dane przedstawione w powyższej tabeli można zauważyć, iż w ostatnich latach infrastruktura zakładów opieki długoterminowej utrzymuje się na tym samym poziomie.

→ W 2021 roku w gminach województwa kujawsko-pomorskiego **w ramach pielęgniarskiej opieki długoterminowej zakontraktowanych z NFZ było 68 realizatorów**. Warto podkreślić, iż w każdym z powiatów przynajmniej w jednej z gmin jeden podmiot świadczył tego rodzaju pomoc.

➢ **Opieka paliatywna**

15	
Odsetek gmin, na terenie których gwarantowane są świadczenia w ramach opieki hospicyjnej (stacjonarnej i/lub domowej)	Świadczenia gwarantowane w ramach opieki hospicyjno-paliatywnej, zgodnie z zapisami rozporządzenia, są realizowane w warunkach: ✓ **stacjonarnych** (hospicjum stacjonarne lub oddział medycyny/opieki paliatywnej działające w szpitalach ogólnych); Hospicjum stacjonarne – przeznaczone głównie dla pacjentów, którzy wymagają (ze względu na ciężki przebieg nowotworu) stałej specjalistycznej opieki medycznej (dotyczy to głównie pacjentów z tzw. nowotworami płynnymi, jak białaczka). Ten rodzaj opieki może być stosowany również wobec osób samotnych, nieposiadających bliskich. ✓ **domowych** (hospicjum domowe dla dorosłych lub dla dzieci do ukończenia 18. roku życia); Hospicjum domowe - opieka hospicyjna prowadzona jest w domu chorego, zwykle w sytuacji, gdy jest on już wypisany ze szpitala, po ostatnich zabiegach zwalczających chorobę, jakie można było przeprowadzić z medycznego punktu widzenia. Hospicja mogą zajmować się również wypożyczaniem specjalistycznego sprzętu, szkoleniem rodziny w pielęgnacji i postępowaniu z chorym. ✓ **ambulatoryjnych** (poradnia medycyny paliatywnej). *Źródło: Regionalny Model Usług Opiekuńczych, ROPS Toruń*

→ **Hospicja stacjonarne** zlokalizowane były w **9 gminach województwa** (we wszystkich czterech miastach na prawie powiatu, w mieście Inowrocław, Lipnie, Rypinie i Świeciu oraz w gminie wiejskiej Wielgie).

→ Dostępność do domowej opieki paliatywnej (tzw. **hospicja domowe**) dotyczyła **20 gmin w regionie** (w tym 8 gmin, w których funkcjonują hospicja stacjonarne).

→ Oferta domowej opieki paliatywnej dostępna była we wszystkich 4 miastach na prawach powiatu oraz w 15 powiatach ziemskich[40].

[40] Tzw. hospicja domowe nie funkcjonowały w powiatach ziemskich okalających miasta na prawach powiatu, tj. w powiecie bydgoskim, grudziądzkim, toruńskim i włocławskim.

Tabela 8. Opieka paliatywna (hospicja stacjonarne i domowe) w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2017-2021

Rodzaj wskaźnika	2017	2018	2019	2020	2021
	Wartość ogółem (województwo)				
Liczba hospicjów stacjonarnych	9	9	9	11	11
Liczba gmin, na terenie których funkcjonowały hospicja stacjonarne	7	7	8	9	9
Liczba pacjentów objętych opieką hospicjów stacjonarnych i oddziałów opieki paliatywnej w ciągu roku	2 201	2 241	2 134	1 893	bd
Liczba hospicjów domowych	bd				24
Liczba gmin, na terenie których funkcjonowały podmioty realizujące domową opiekę hospicyjną	bd				20

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych Informator dla seniora, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu 2017-2021

→ Analizując powyżej przedstawione dane, można zauważyć, iż opieka paliatywna w gminach regionu utrzymuje się w ostatnich latach na tym samym poziomie (odnotowany został jedynie niewielki wzrost liczby hospicjów stacjonarnych).

Wykres 10. Odsetek pacjentów w danym wieku w ogólnej liczbie pacjentów zakładów opieki długoterminowej i paliatywnej

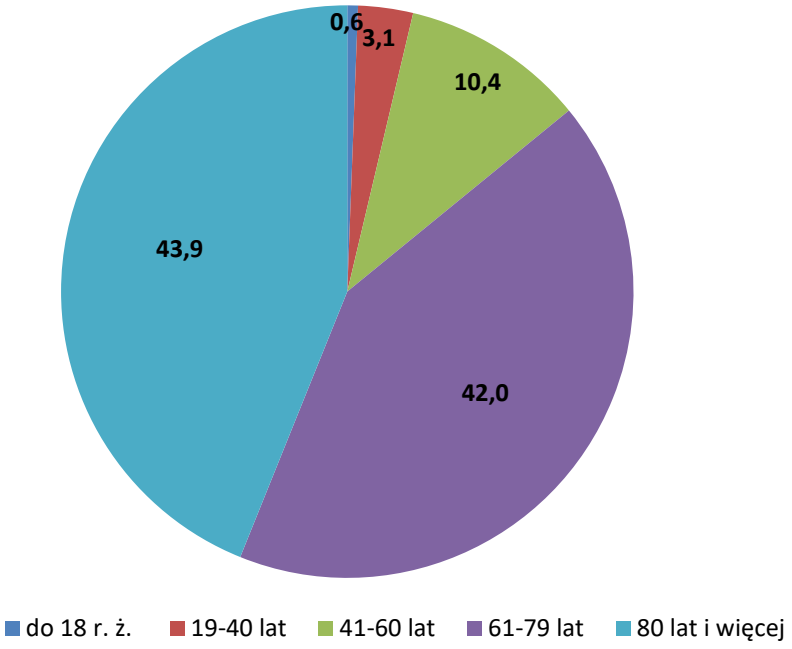

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych ze Sprawozdania MZ-29A

→ Na powyższym wykresie uwzględnione zostały dane dotyczące struktury wieku pacjentów zakładów opieki długoterminowej oraz hospicjów stacjonarnych i oddziałów opieki paliatywnej, na podstawie danych ze sprawozdania MZ-29A za rok 2020. Na tej podstawie można stwierdzić, iż z powyżej wskazanych form świadczeń zdrowotnych korzystały w głównej mierze osoby starsze (84 % stanowili pacjenci w wieku powyżej 60 lat).

→ Podsumowując, na podstawie dostępnych danych można wskazać, iż dostępność do opieki paliatywnej i hospicyjnej w naszym regionie, na tle innych województw i kraju, plasuje kujawsko-pomorskie na 8 miejscu pod względem najwyższej wartości wskaźnika liczby łóżek w hospicjach, zakładach opiekuńczo-leczniczych i pielęgnacyjno-opiekuńczych na 100 tysięcy ludności.

Wykres 11. Łóżka w hospicjach i zakładach opieki długoterminowej (ZOL/ZPO) na 100 tys. ludności w 2020 roku

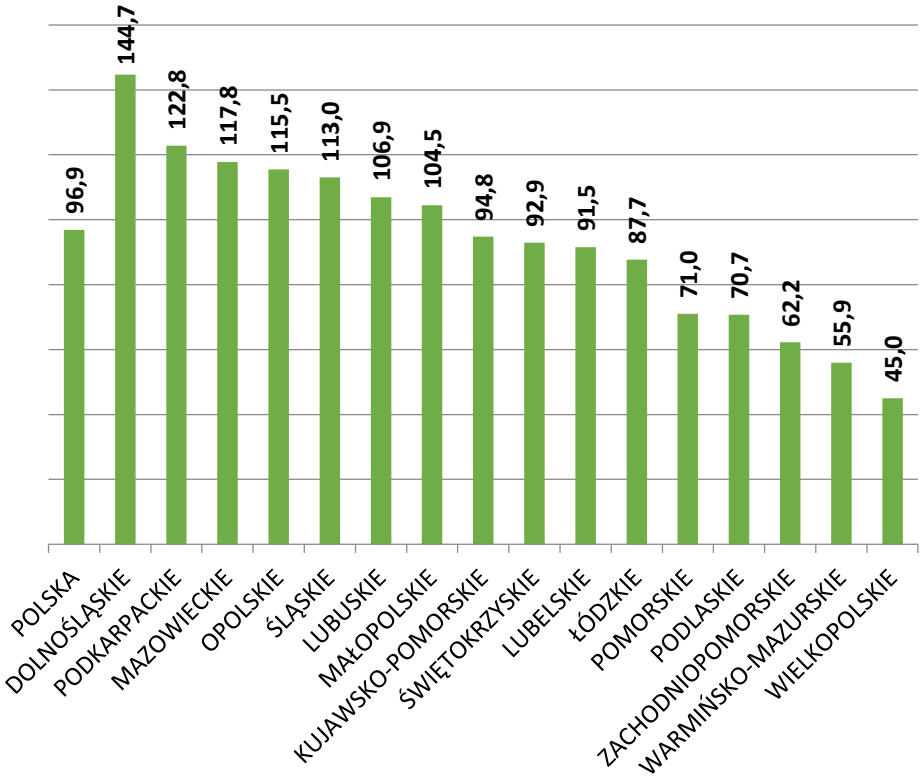

Źródło: dane GUS BDL

→ Odnotowana dla naszego regionu wartość oscyluje w granicach średniej krajowej (o 2 niższa niż w kraju). Aby dorównać do województwa dolnośląskiego, gdzie sytuacja jest najlepsza, w naszym regionie infrastruktura tego typu musiałaby wzrosnąć aż o 50%.

Infrastruktura całodobowa

20	
Liczba miejsc w DPS przypadająca na 10 tys. mieszkańców	**Domy pomocy społecznej** przeznaczone są dla osób wymagających całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogących samodzielnie funkcjonować w codziennych życiu, którym nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania. W tego typu placówkach świadczone są usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb mieszkańców. Wyróżnia się kilka typów DPS, w zależności od tego, dla jakich grup odbiorców zostały. **Placówki całodobowej opieki** nad osobami w podeszłym wieku mogą funkcjonować w ramach komercyjnej działalności gospodarczej prowadzonej przez prywatne podmioty, co stanowi pożądaną alternatywę w sytuacji braku zaspokojenia potrzeb opiekuńczych przez DPS. Opieka oferowana w placówce uwzględnia świadczenie przez całą dobę usług opiekuńczych i bytowych osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym oraz w podeszłym wieku. Podobnie jak w przypadku DPS, sposób świadczenia usług winien uwzględniać stan zdrowia, sprawność fizyczną i intelektualną podopiecznego, jego potrzeby i możliwości, jak również podstawowe prawa do wolności, intymności, godności i poczucia bezpieczeństwa. Prowadzenie działalności gospodarczej polegającej na świadczeniu całodobowej opieki wymaga spełnienia konkretnych warunków i uzyskania zgody Wojewody. *Źródło: ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej i Regionalny Model Usług Opiekuńczych ROPS w Toruniu*

Tabela 9. Domy pomocy społecznej oraz placówki zapewniające całodobową opiekę w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2018	2019	2020	2021	Liczba miejsc	Liczba osób korzystających
	Liczba placówek ogółem					
Domy pomocy społecznej	50	49	49	49	3 982[41]	4 498
Placówki zapewniające całodobowe wsparcie	12	18	23	23	763	x

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych Rejestru domów pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim prowadzonego przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, dane OZPS za lata 2018-2021

→ W województwie kujawsko-pomorskim od 2019 roku infrastruktura domów pomocy społecznej utrzymuje się na tym samym poziomie, tj. w regionie w 2021 roku funkcjonowało 49 domów pomocy społecznej, w tym blisko 50% dedykowanych zwłaszcza seniorom, tj. 10 placówek dla osób w podeszłym wieku oraz 14 dla przewlekle somatycznie chorych.

[41] W danych dot. liczby miejsc w dps nie wykazano danych dot. 3 domów pomocy społecznej prowadzonych przez podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego, tj. ARS Medicę w Wichulcu, Kujawsko-Pomorską Fundację Pomocy Osobom Starszym i Niepełnosprawnym w Toruniu oraz przez Miejski Zespół Opieki Zdrowotnej we Włocławku).

→ Według danych wskazywanych przez ośrodki pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim na umieszczenie w domu pomocy społecznej oczekuje ponad 250 osób.

→ W placówkach dedykowanych osobom w podeszłym wieku na miejsce oczekuje 80 osób[42]. Średni czas oczekiwania wynosi od 1 nawet do 18 miesięcy. Potrzeby w tym zakresie zostały wskazane przez 10 gmin w regionie, a największe liczby osób oczekujących odnotowano w mieście Włocławku (30 osób) oraz Bydgoszczy (24 osoby).

→ W 2021 roku w porównaniu z rokiem poprzednim zarówno liczba miejsc, jak i osób korzystających z DPS uległa pomniejszeniu (odpowiednio o 22 miejsca i 65 osób). Natomiast roczny koszt prowadzenia i utrzymania placówek wzrósł o 3,8% (tj. o ok. 8 mln zł).

Tabela 10. Dostępność całodobowej infrastruktury

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba miejsc w DPS przypadająca na 10 tys. mieszkańców	21,0	19,2	19,3	20,0	47,8 (p. sępoleński)	2,7[43] (p. golubsko-dobrzyński)
Liczba miejsc w DPS i placówkach całodobowej opieki przypadająca na 10 tys. mieszkańców	bd			23,7	61,2 (p. sępoleński)	2,7[7] (p. golubsko-dobrzyński)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL, dane OZPS za lata 2018-2021

→ W sytuacji braku zaspokojenia potrzeb opiekuńczych przez DPS, alternatywnym rozwiązaniem może być skorzystanie z oferty placówek całodobowej opieki nad osobami w podeszłym wieku, przewlekle chorymi i z niepełnosprawnościami funkcjonujących w ramach komercyjnej działalności gospodarczej prowadzonej przez prywatne podmioty. O zapotrzebowaniu na ten rodzaj wsparcia może świadczyć fakt, iż na przestrzeni lat 2018-2021 liczba tego rodzaju podmiotów, działających legalnie na podstawie wpisu do rejestru Wojewody podwoiła się w regionie (z 12 do 23).

→ Pożądaną alternatywą dla domów pomocy społecznej mógłby być w pewnym stopniu rozwój mieszkalnictwa wspieranego/wspomaganego. W województwie kujawsko-

[42] Kolejne 94 osoby to oczekujący na miejsce w domu pomocy społecznej dla osób przewlekle somatycznie chorych (w tej grupie ma również swój znaczny udział środowisko seniorów).
[43] Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatu, na terenie którego nie funkcjonowały DPS i placówki całodobowej opieki (powiat grudziądzki).

pomorskim w 2021 roku jedynie w 8 gminach regionu[44] funkcjonowało 60 mieszkań dedykowanych m.in. osobom starszym, dysponujących łącznie 121 miejscami.

Mapa 8. Wybrane elementy infrastruktury społecznej dedykowane osobom starszym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

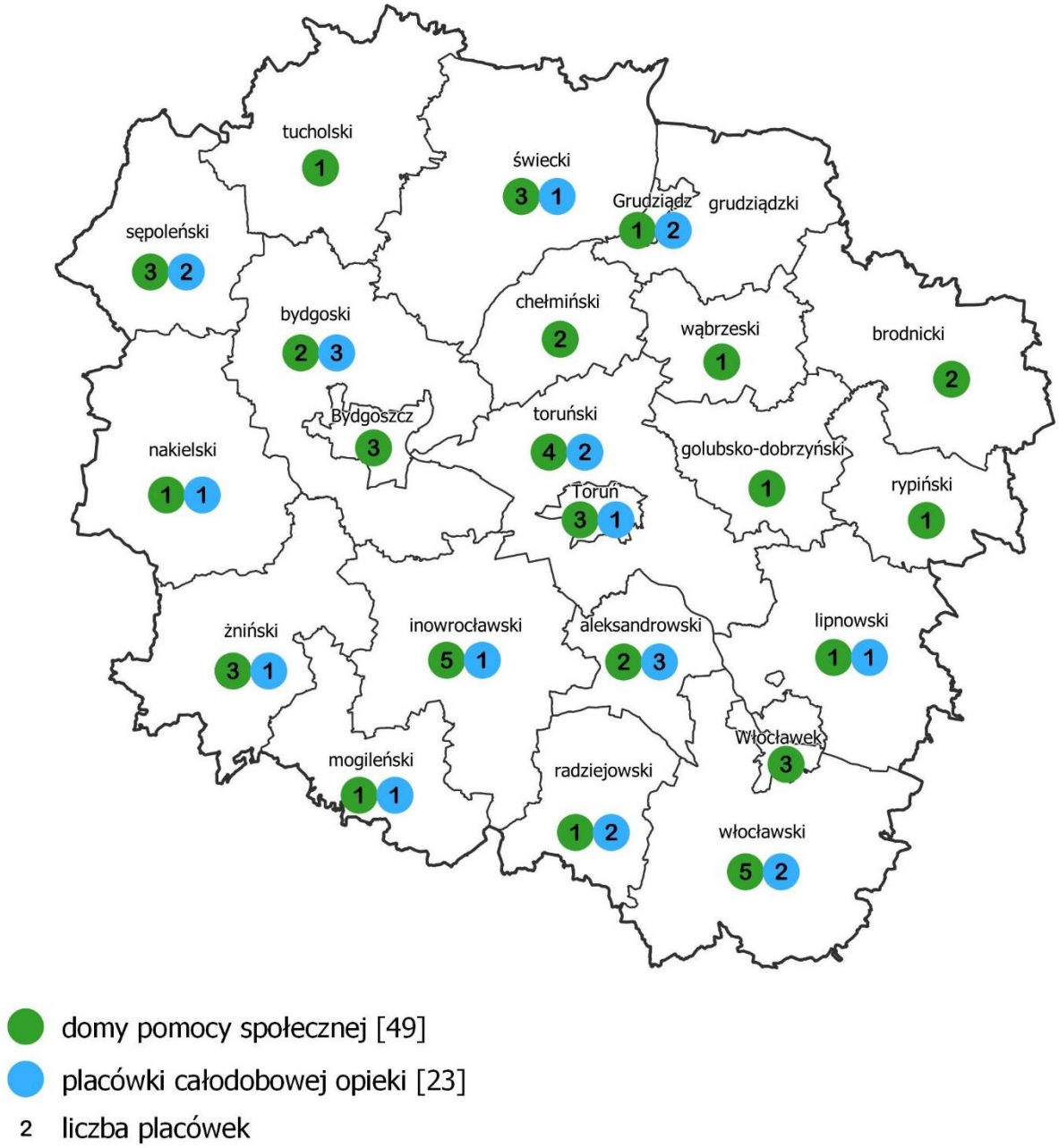

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych OZPS za rok 2021 oraz rejestru placówek całodobowej opieki prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

[44] Barcin, Bydgoszcz, Dobre, Inowrocław miasto, Kamień Krajeński, Radziejów miasto, Sępólno Krajeńskie, Solec Kujawski.

Informacja o projektach realizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu

Pogodna Jesień Życia na Kujawach i Pomorzu- projekt rozwoju pomocy środowiskowej dla seniorów	
Oś priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo **Działanie 9.3 Rozwój usług zdrowotnych i społecznych** **Poddziałanie 9.3.2 Rozwój usług społecznych**	
Cel projektu	Zwiększenie dostępu do różnorodnych form niestacjonarnych usług opiekuńczych dla niesamodzielnych osób starszych oraz rozwój usług ukierunkowanych na podnoszenie umiejętności opiekuńczych dla opiekunów faktycznych, osób świadczących dzienną opiekę, wolontariuszy oraz osób realizujących usługi sąsiedzkie na obszarze 30 gmin województwa kujawsko-pomorskiego.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2021 r.	**Działania skierowane do osób starszych i ich opiekunów, zrealizowane w ramach projektu partnerskiego pn. "Pogodna jesień życia na Kujawach i Pomorzu projekt rozwoju pomocy środowiskowej dla seniorów"** **a) Elektroniczny system wsparcia niesamodzielnych osób starszych – TELEOPIEKA** Świadczenie usługi Teleopieki w ramach projektu „Pogodna jesień życia na Kujawach i Pomorzu - projekt rozwoju pomocy środowiskowej dla seniorów" – w latach 2018-2021 usługą Teleopieki objętych zostało 248 osób, mieszkańców 28 gmin z terenu województwa kujawsko-pomorskiego. Świadczenie usługi zostało zakończone z dniem 30.06.2021 r. a na bazie doświadczeń zgromadzonych w trakcie projektu pilotażowego został przygotowany i uruchomiony nowy projekt partnerski pn. Kujawsko-Pomorska Teleopieka. **b) Udział jako Parter Regionalny w I Ogólnopolskim Forum Seniora w Internecie zorganizowanym przez Gazetę Pomorską** Forum miało premierę w dniu 16 grudnia 2021 r., w formule on-linowych wykładów, które aktualnie są również dostępne na stronie: https://pomorska.pl/kujawsko-pomorskie-forum-seniora/re. Jednym z prelegentów na forum była przedstawicielka ROPS w Toruniu - Pani Katarzyna Strzelecka, Kierownik Działu Inicjatyw Senioralnych, która zaprezentowała wykład na temat: „Innowacyjnych rozwiązań z zakresu teleopieki i telemedycyny i ich wpływu na poczucie bezpieczeństwa osób starszych". **c) Organizacja zajęć rekreacyjno – usprawniających dla niesamodzielnych osób starszych, mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego** W warsztatach organizowanych na terenie Bydgoszczy, Torunia, Włocławka, Grudziądza oraz Inowrocławia, na przełomie października i listopada 2021 r., wzięło udział blisko 80 seniorów. Warsztaty miały formę ćwiczeń gimnastycznych na sali, zajęć rytmiczno-tanecznych, aqua-fitnessu, zajęć nordic-walking w plenerze, zajęć sportowych na stadionie oraz spotkań z dietetykiem. **d) Infolinia Regionalnego Centrum Informacji Senioralnej** Infolinia skierowana jest zarówno do osób starszych, jak i ich opiekunów. Można tutaj uzyskać informacje m.in. o ofercie pomocowej, kulturalnej, czy edukacyjnej, skierowanej do osób starszych oraz członków rodziny. **e) Prowadzenie portalu informacyjnego dedykowanego osobom starszym i ich opiekunom** Bieżące przygotowywanie artykułów zamieszczanych na witrynie dot. m.in. tematyki: zdrowia, wydarzeń kulturalnych, sytuacji związanej z pandemią koronawirusa, szkoleń, konferencji, warsztatów, konkursów, publikacji itp. W roku 2021 przygotowano łącznie 408 artykułów. Strona dostępna jest pod linkiem: http://www.infosenior.rops.torun.pl/ **f) Prowadzenie Fanpage'a Regionalnego Centrum Informacji Senioralnej** W styczniu 2020 r. uruchomiono Fanpage Regionalnego Centrum Informacji Senioralnej, który stanowić ma źródło informacji o seniorach, dla seniorów i ich opiekunów oraz być platformą do współpracy i nawiązywania kontaktów. W roku 2021: • zamieszczono 692 posty; • łączna liczba polubień Fanpage wyniosła 3 061 osób, natomiast łączna liczba obserwujących Fanpage wyniosła 3 113 osób. Fanpage dostępny jest pod linkiem: https://www.facebook.com/rcis.infosenior/ **g) Zorganizowanie cyklu spotkań on-line pn. „InfoSenior - webinaria"** Cykl webinariów obejmował 6 spotkań (w formule on-line) dla osób starszych i ich otoczenia z udziałem specjalistów, o tematyce: nowych technologii, zdrowia i bezpieczeństwa seniorów,

	gadżetów dla osób starszych, treningów pamięci oraz przeciwdziałania negatywnym skutkom izolacji wśród osób starszych, dotkniętych samotnością podczas pandemii COVID-19. Spotkania odbyły się 21 i 28 września oraz 5, 12, 19 i 28 października 2021 r. Na spotkania zarejestrowały się łącznie 304 osoby. **h) Zestawy „Pierwszej Pomocy dla Seniora"** Przygotowano i ogłoszono postępowanie na usługę zaprojektowania i wykonania 3000 zestawów „Pierwszej pomocy dla seniora", w których skład weszły tzw. „Koperty Życia", magnesy informacyjne, gdzie zlokalizowana jest Koperta Życia, pojemniki na leki oraz opaski silikonowe SOS. Zestawy rozdystrybuowano 46 podmiotom (m.in. dziennym domom pobytu, uniwersytetom trzeciego wieku, radom seniora, kołom gospodyń wiejskich, ośrodkom pomocy społecznej itp.) Zestawy dystrybuowane zostały podczas spotkań i wydarzeń senioralnych oraz do zainteresowanych instytucji/organizacji senioralnych. **i) Symulatory odczuć starczych.** Zakupione (w różnych rozmiarach) 3 symulatory odczuć starczych (kombinezony geriatryczne) prezentowane były m. in. uczestnikom konferencji zorganizowanej przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu w dniach 20-21.09.2021 r. pn. „Nowe oblicza systemu usług społecznych". **j) Informator dla Seniora** Zaktualizowano i opracowano (w wersji elektronicznej) VIII edycję „Informatora dla Seniora". Celem Informatora jest dostarczenie kujawsko – pomorskim seniorom niezbędnych informacji na temat dostępnych form wsparcia opiekuńczego, środowiskowego i instytucjonalnego , w tym również w obszarze ochrony zdrowia. Edycja z 2021 r. poświęcona została m. in. tematyce wsparcia w dobie pandemii Covid-19, jak również bardzie szczegółowej prezentacji obszaru mieszkalnictwa senioralnego, upowszechniając dobre praktyki realizowane w tym zakresie w gminach naszego województwa. „Informator dla Seniora" dostępny jest pod linkiem: https://www.rops.torun.pl/1450-kolejna-edycja-informatora-dla-seniora-2022.

Kujawsko-Pomorska Teleopieka

Osi priorytetowa 9. Solidarne społeczeństwo
Działanie 9.3 Rozwój usług zdrowotnych i społecznych
Poddziałanie 9.3.2 Rozwój usług społecznych

Cele projektu	Celem projektu jest zwiększenie dostępu do usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym w postaci pomocy sąsiedzkiej, wolontariatu opiekuńczego przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii takich jak teleopieka dla 3000 potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego w okresie od 01.01.2021 do 31.12.2023.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2021 r.	Wskaźniki/efekty osiągnięte w wyniku realizacji projektu w 2021 r (stan na dzień 01.12.2021 r.).: • Liczba gmin, na terenie których dostępna była usługa teleopieki – 76. • Liczba wydanych opasek dla gmin - 2081 szt.. • Liczba wezwań pomocy z opaski – 5166. • Liczba wezwań pomocy, które zakończyły się interwencją służb ratowniczych - 70 (z czego 24 wezwania służb ratunkowych, 46 wezwanie sieci pomocowej).

2. Osoby z niepełnosprawnościami i przewlekle chore

Liczba osób niepełnosprawnych w województwie *Źródło: GUS – BDL*	**264 313**	
Odsetek osób niepełnosprawnych w ogólnej liczbie ludności w 2020 roku źrodło: GUS-BDL	**12,8%** 10 miejsce w kraju	**12,3%** średnia krajowa
Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 w 2020 roku *Źródło: GUS – BDL*	**23,3%** 10 miejsce w kraju	**26,4%** średnia krajowa
Liczba bezrobotnych osób niepełnosprawnych *Źródło: WUP*	**3 013**	
Odsetek osób niepełnosprawnych bezrobotnych w ogólnej liczbie osób niepełnosprawnych bezrobotnych w kraju w 2021 roku źrodło: GUS-BDL	**4,9%** 6 miejsce w kraju	
Liczba środowiskowych domów samopomocy Źródło: Rejestr ŚDS Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewodzkiego w Bydgoszczy	**50**	
Liczba warsztatów terapii zajęciowej Źródło: Wykaz sporządzony przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	**37**	
Liczba zakładów aktywności zawodowej Źródło: Rejestr ZAZ Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy	**9**	
Liczba domów pomocy społecznej Źródło: Rejestr DPS Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy	**49**	

Bezrobocie wśród osób z niepełnosprawnościami

Tabela 11. Udział osób bezrobotnych niepełnosprawnych wśród ogółu bezrobotnych w województwie

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Odsetek osób bezrobotnych niepełnosprawnych	4,5%	4,5%	3,6%	4,9%	9,4% (p. świecki)	2,3% (p. włocławski)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Toruniu, Wydział Badań i Analiz, Niepełnosprawni bezrobotni i poszukujący pracy niepozostający w zatrudnieniu w województwie kujawsko-pomorskim, dane za lata 2018-2021

→ W końcu 2021 roku w województwie kujawsko-pomorskim bezrobotni niepełnosprawni (3 013 osób) stanowili **4,9%** ogółu bezrobotnych w województwie. Wśród bezrobotnych w Polsce udział ten wyniósł 6,8%.

→ Podobnie jak w roku 2020, najwyższy udział osób niepełnosprawnych wśród bezrobotnych występował w powiecie świeckim (9,4%), a najniższy w powiecie włocławskim (2,3%).

→ W ciągu roku w województwie kujawsko-pomorskim grupa ta wzrosła o 12,6% (z 2 677 do 3 013 osób), natomiast jej udział w liczbie bezrobotnych zwiększył się 1,3 p. proc.

→ Wśród wszystkich osób bezrobotnych niepełnosprawnych kobiety stanowiły 48% (1 444), a mężczyźni 52% (1 569).

→ Ponad 46% wszystkich osób niepełnosprawnych bezrobotnych stanowiły osoby powyżej 50 roku życia – 1 392 osób.

Bierność zawodowa osób z niepełnosprawnościami

Tabela 12. Osoby niepełnosprawne bierne zawodowo

Rodzaj wskaźnika	2017	2018	2019	2020
	Wartość ogółem (województwo)			
Osoby niepełnosprawne bierne zawodowo w wieku 16 lat i więcej [tys. osób]	155	154	155	152

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL

→ W 2020 roku w województwie kujawsko-pomorskim osoby niepełnosprawne bierne zawodowo w wieku 16 lat i więcej stanowiły 152 tys. osób (spadek o 3 tys. osób).

→ Odsetek osób niepełnosprawnych biernych zawodowo w ogóle osób niepełnosprawnych w tej grupie wiekowej wyniósł **82,6%** (spadek odsetka o 0,7 p.p w porównaniu z rokiem 2019).

Zatrudnienie osób z niepełnosprawnościami

Tabela 13. Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 lat

Rodzaj wskaźnika	2017	2018	2019	2020
Wartość ogółem (województwo)				
Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64	24,6%	23,1%	21,4%	23,3%

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL

→ Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w wieku 16-64 **wzrósł o 1,9 p.p.** W 2020 wyniósł on 23,3%, a w roku 2019 osiągnął wartość 21,4%.

Domy pomocy społecznej[45]

→ W 2021 roku **dla osób z niepełnosprawnościami** funkcjonowało **17 Domów Pomocy Społecznej.** Były to następujące typy placówek: dla osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie – 11 DPS, dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie – 4 DPS, dla osób niepełnosprawnych fizycznie – 2 DPS.

→ Podmiotami zajmującymi się prowadzeniem DPS dla osób z niepełnosprawnościami były powiaty (10 placówek), organizacje pozarządowe (6 placówek) oraz fundacja (1 placówka).

Środowiskowe domy samopomocy[46]

9,1

Liczba miejsc w ŚDS przypadająca na 10 tys. mieszkańców

Środowiskowe domy samopomocy to ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Świadczą one usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. Środowiskowe Domy Samopomocy, w zależności od kategorii osób, dla których są przeznaczone, dzielą się na następujące typy:
1) typ A - dla osób przewlekle psychicznie chorych;
2) typ B - dla osób upośledzonych umysłowo;
3) typ C - dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych.
4) typ D – dla osób ze spektrum autyzmu lub niepełnosprawnościami sprzężonymi.
Dom może obejmować wsparciem więcej niż jedną kategorię osób, tzw. domy wielotypowe.

Źródło: rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej 1 z dnia 9 grudnia 2010 r. w sprawie środowiskowych domów samopomocy

[45] Szczegółowe informacje dotyczące DPS zostały zamieszczone w rozdziale „Osoby starsze i niesamodzielne".
[46] Środowiskowe domy samopomocy należy uwzględniać również jako infrastrukturę wsparcia dla osób w kryzysie zdrowia psychicznego, gdyż są one placówkami wsparcia dedykowanymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

Tabela 14. Środowiskowe domy samopomocy w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2018	2019	2020	2021	Liczba miejsc	Liczba osób korzystających
Liczba placówek ogółem						
Środowiskowe domy samopomocy	47	48	50	50	1879	2017

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych Rejestru środowiskowych domów samopomocy w województwie kujawsko-pomorskim prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, dane OZPS za lata 2018-2021

→ W 2021 roku w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowało **50** środowiskowych domów samopomocy, a liczba ta nie zmieniła się od roku 2020.

→ Placówki tego typu **działały na terenie wszystkich powiatów** województwa kujawsko-pomorskiego.

→ W województwie kujawsko-pomorskim **nie funkcjonowały ŚDS o jednym typie domu.**

→ **Ponad połowa** (tj. 27 placówek) środowiskowych domów samopomocy **to domy typu ABC,** a 4 z 50 ŚDS stanowią **placówki typu ABCD**.

→ W roku 2021 w woj. kujawsko-pomorskim liczba miejsc w ŚDS wynosiła 1879. Było to o 18 miejsc więcej niż w roku 2020.

→ W 2021 roku na miejsce w ŚDS oczekiwało 62 osoby. Było to o 5 osób mniej niż w roku 2020 (67 osób oczekujących).

Tabela 15. Dostępność infrastruktury środowiskowych domów samopomocy

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba miejsc w ŚDS przypadająca na 10 tys. mieszkańców	8,4	8,6	9,0	9,1	38,2 (p. wąbrzeski)	3,5 (p. nakielski)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych OZPS za lata 2018-2021, GUS BDL za lata 2018-2021

→ W 2021 roku liczba miejsc w ŚDS wynosiła 9,1 na 10 tys. ludności. Tym samym nastąpił wzrost liczby miejsc o 0,1 w stosunku do roku 2020.

→ Powiatem o najwyższej dostępności miejsc w ŚDS był powiat wąbrzeski (38,2 miejsc na 10 tys. ludności), a powiatem o najniższej dostępności miejsc był powiat nakielski (3,5 miejsc na 10 tys. ludności).

Warsztaty terapii zajęciowej

37 **Liczba warsztatów terapii zajęciowej**	**Warsztaty terapii zajęciowej** to wyodrębnione organizacyjnie i finansowo placówki stwarzające osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwości rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub inne podmioty. *Źródło: ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*

Tabela 16. Warsztaty terapii zajęciowej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2018	2019	2020	2021	Liczba osób korzystających
Liczba placówek ogółem					
Warsztaty terapii zajęciowej	37	36	37	37	1 405

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych Wykazu sporządzonego przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

, dane OZPS za lata 2018-2021

→ W 2021 roku liczba **warsztatów terapii zajęciowej** w województwie kujawsko-pomorskim utrzymywała się na tym samym poziomie co w roku 2020 - **37 placówek**.

→ 1 WTZ zlikwidowany został w gminie Nakło nad Notecią, natomiast 1 placówka powstała na terenie gminy wiejskiej Chełmża.

→ Placówki tego typu funkcjonowały na terenie 21 powiatów, z wyjątkiem powiatów: toruńskiego i włocławskiego.

→ Liczba osób korzystających z Warsztatów Terapii Zajęciowej w 2021 roku wynosiła 1405 osób. W stosunku do roku 2020 (1400 osób) było to o 5 osób więcej (tj. o 0,4 %).

Zakłady aktywności zawodowej

9 **Liczba zakładów aktywności zawodowej**	**Zakłady aktywności zawodowej** to wyodrębnione organizacyjnie i finansowo jednostki tworzone w celu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, poprzez zatrudnienie osób niepełnosprawnych ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną. *Źródło: ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*

Tabela 17. Zakłady aktywności zawodowej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2018	2019	2020	2021	Liczba osób korzystających
Liczba placówek ogółem					
Zakłady aktywności zawodowej	9	9	9	9	429

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych Rejestru zakładów aktywności zawodowej w województwie kujawsko-pomorskim prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, dane OZPS za lata 2018-2021

→ W 2021 roku w województwie kujawsko-pomorskim liczba **zakładów aktywności zawodowej** wynosiła **9** i od kilku lat utrzymywała się na tym samym poziomie.

→ Jednostki tego typu funkcjonowały na terenie 9 powiatów: brodnickiego, bydgoskiego, chełmińskiego, mogileńskiego, radziejowskiego, tucholskiego, wąbrzeskiego oraz 2 miast na prawach powiatu: Bydgoszczy i Włocławka.

→ W 2021 roku liczba osób korzystających z zakładów aktywności zawodowej wynosiła 429 osób, czyli o 18 osób mniej niż w roku 2020 (tj. 4%).

Mapa 9. Wybrane elementy infrastruktury na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

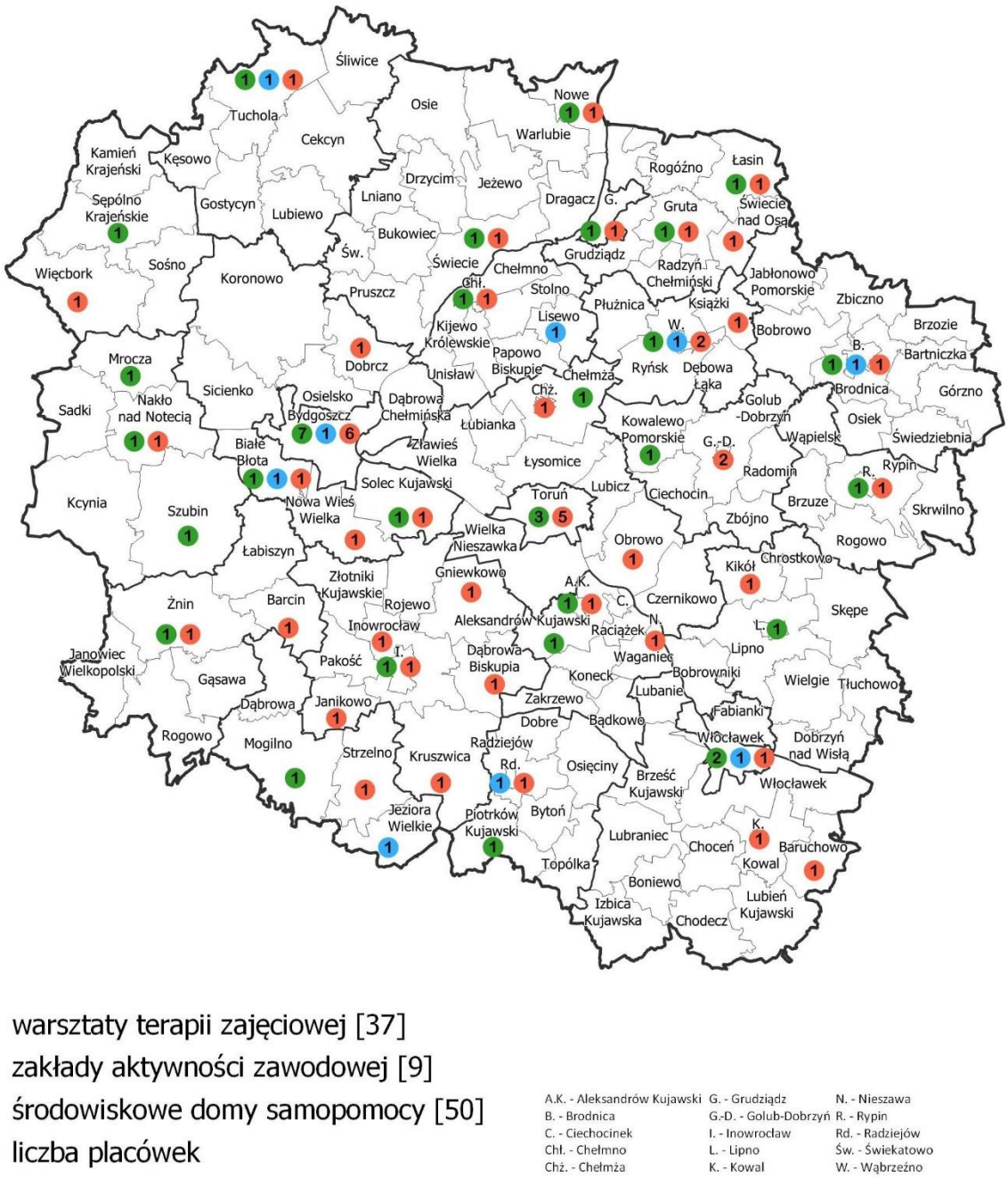

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie Rejestru ŚDS oraz ZAZ Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy, wykaz sporządzony przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

3. Osoby w kryzysie zdrowia psychicznego

Liczba osób z zaburzeniami psychicznymi, które podjęły leczenie w jednostkach lecznictwa ambulatoryjnego Źródło: Dane ze sprawozdania MZ-19 za rok 2020	**108 288**
Liczba zespołów środowiskowego (domowego) leczenia psychiatrycznego Źródło: Dane ze sprawozdania MZ-19 za rok 2020	**8**
Liczba pacjentów z zaburzeniami psychicznymi objętych opieką zespołu leczenia środowiskowego Źródło: Dane ze sprawozdania MZ-19 za rok 2020	**876**
Liczba gmin na terenie których realizowane są specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi Źródło: dane ze Sprawozdania MPiPS-03 za rok 2021	**141**
Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi na 10 tys. mieszkańców Źródło: obliczenia własne na podstawie danych ze Sprawozdania MPiPS-03 za rok 2021 i danych GUS	**12** **(2 405 osób)**
Liczba samobójstw na 10 tys. mieszkańców* *Źródło: GUS – BDL*	**0,9** 2 miejsce w kraju **1,2** średnia krajowa

*Wskaźnik monitorowania Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030

➢ Świadczenia opieki zdrowotnej[47]

Tabela 18. Pacjenci poradni oraz zespołów leczenia środowiskowego podejmujący leczenie w związku z diagnozą zaburzeń psychicznych w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w latach 2018-2020

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020
Wartość ogółem (województwo)			
Osoby podejmujące leczenie w poradniach w związku z diagnozą zaburzeń psychicznych w bieżącym roku ogółem	108 788	109 757	108 288
w tym:			
odsetek dzieci i młodzieży (do 18 r.ż.)	12,2%	12,6%	12,8%
odsetek osób starszych (w wieku 65 lat i więcej)	18,7%	19,2%	19,3%
odsetek pacjentów podejmujących leczenie po raz pierwszy w życiu	24,7%	24,7%	19,8%
Osoby z zaburzeniami psychicznymi związanymi z uzależnieniami podejmujący leczenie w poradniach w bieżącym roku	11 108	10 072	9 174
Liczba zespołów leczenia środowiskowego psychiatrycznego	6	8	8
Liczba osób z zaburzeniami psychicznymi objętych opieką zespołu	772	920	876

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych ze sprawozdań MZ-15 i MZ-19

→ Analizując dane dotyczące populacji pacjentów korzystających z leczenia ambulatoryjnego i środowiskowego (realizowanego przez zespoły leczenia) w związku z diagnozą zaburzeń psychicznych, można zauważyć w 2019 wzrost o blisko 1 tysiąc pacjentów (w porównaniu z rokiem poprzednim), a w 2020 roku spadek do stanu z roku 2018.

→ Należy zauważyć, iż spadek populacji pacjentów był zapewne związany z wybuchem pandemii covid-19, która wpłynęła na znaczne ograniczenia w dostępie do świadczeń opieki zdrowotnej. Potwierdzeniem w tym zakresie byłby również spadek w 2020 roku odsetka pacjentów pierwszorazowych (na poziomie 5 p. p.).

→ Uwzględniając strukturę wieku pacjentów, widoczny jest systematyczny wzrost w populacji odsetka osób młodych oraz osób starszych korzystających z leczenia w poradniach specjalistycznych i opieki zespołów środowiskowych w związku z diagnozą zaburzeń psychicznych.

[47] Liczebność środowiska osób korzystających z leczenia (ambulatoryjnego oraz środowiskowego/domowego) w związku z zaburzeniami psychicznymi w gminach naszego regionu, przedstawiona jest w oparciu o dostępne dane ze sprawozdań składanych do Ministerstwa Zdrowia, które na poziomie regionu są scalane za pośrednictwem służb Wojewody (MZ-15 i MZ-19). W związku z brakiem dostępności danych za rok 2021, zaprezentowane dane statystyczne odnoszą się do roku poprzedniego.

Mapa 10. Placówki leczenia psychiatrycznego w województwie kujawsko-pomorskim w 2020 roku

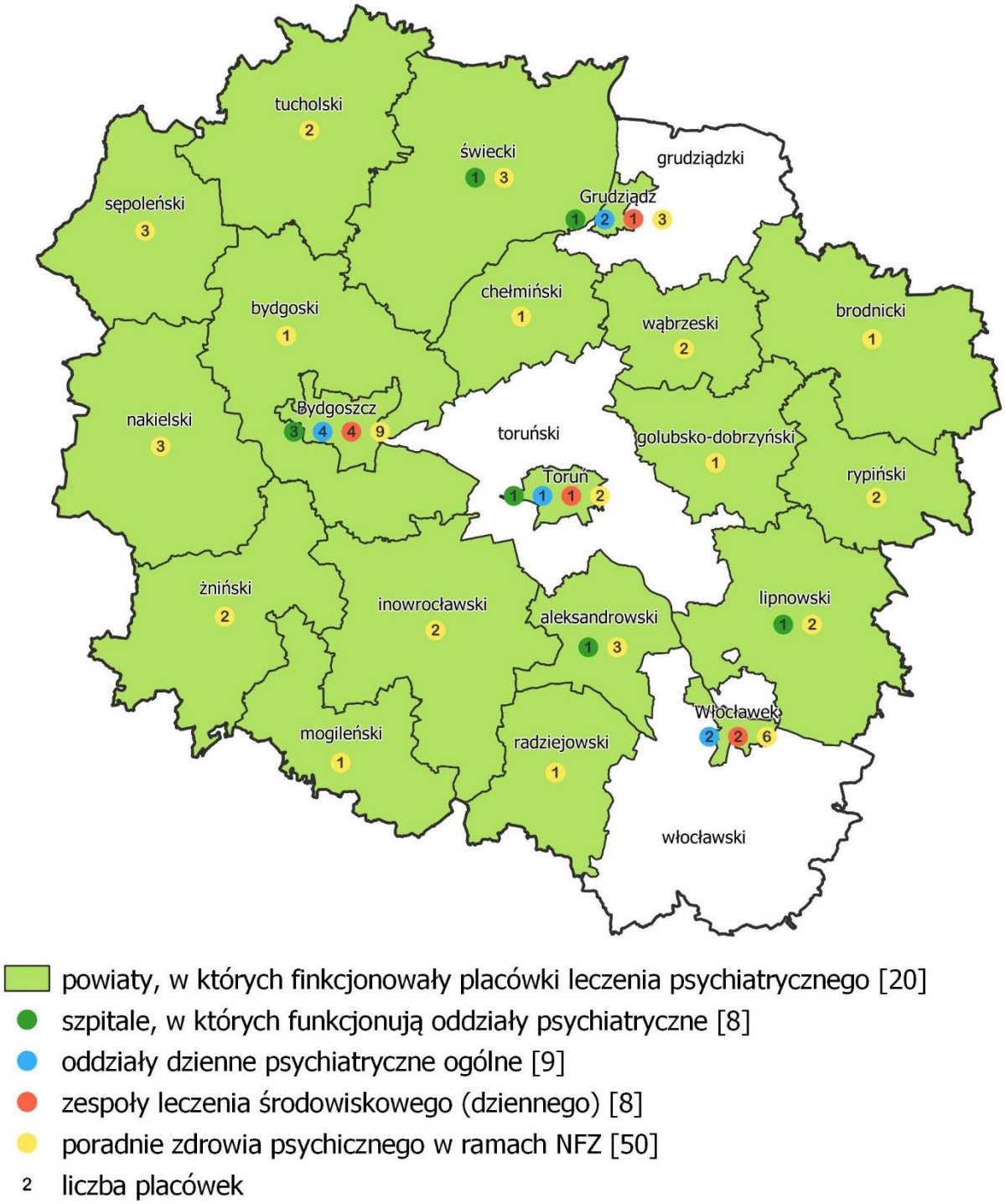

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie wyszukiwarki NFZ (https://gsl.nfz.gov.pl/GSL/GSL/Uniwersalne),opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

Mapa 11. Placówki leczenia psychiatrycznego dla dzieci i młodzieży w województwie kujawsko-pomorskim w 2020 roku

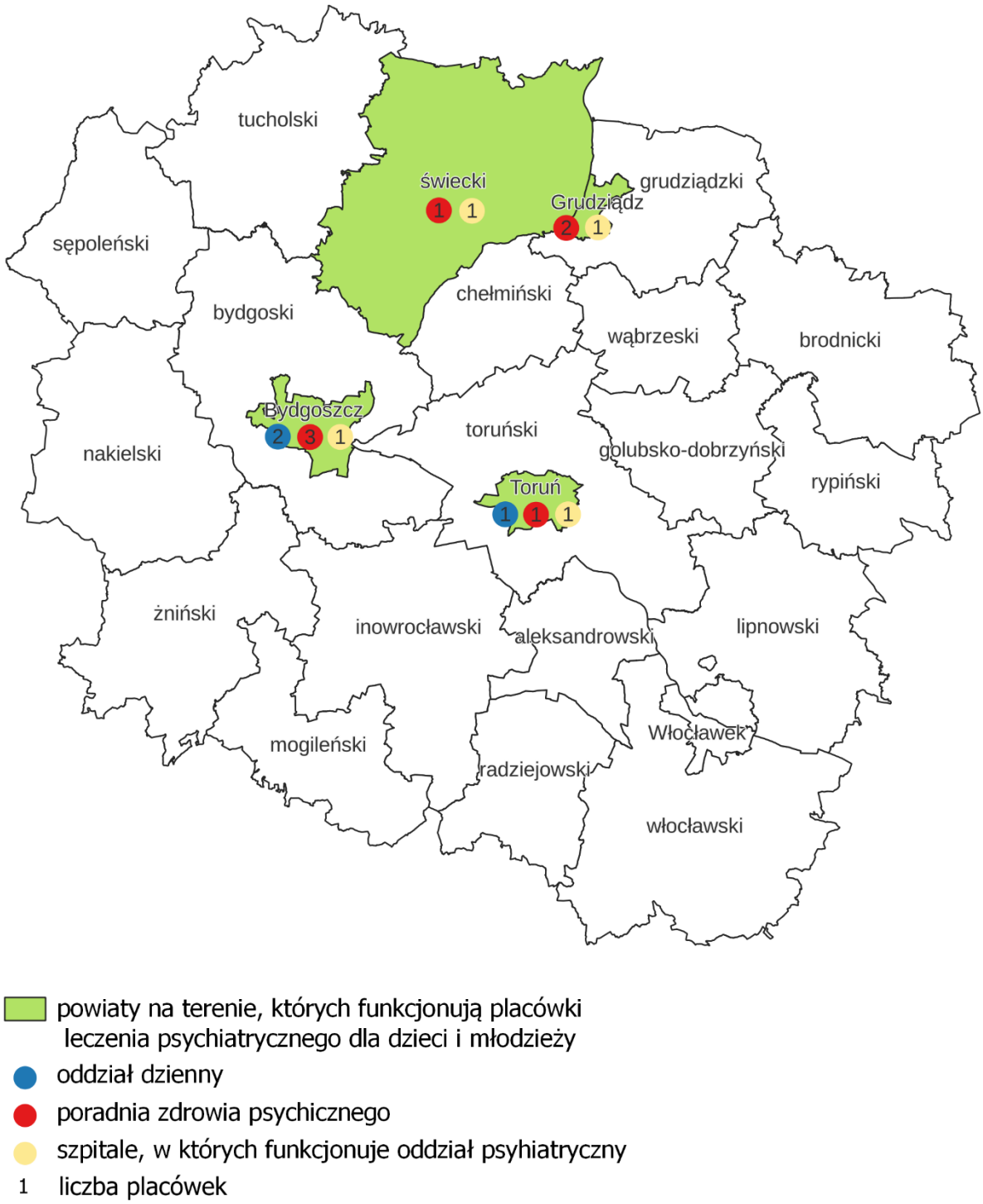

Źródło: Opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie wyszukiwarki NFZ (https://gsl.nfz.gov.pl/GSL/GSL/Uniwersalne),opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

→ Analizując stan infrastruktury lecznictwa psychiatrycznego w województwie kujawsko-pomorskim można zauważyć, iż w połowie powiatów ziemskich (9 z 19) w 2021 roku nie funkcjonowała żadna placówka (w 3 powiatach: grudziądzkim, toruńskim i włocławskim)

lub zaledwie jedna poradnia zdrowia psychicznego w ramach kontraktu z NFZ (w pozostałych 6 powiatach).

→ Jeszcze trudniej prezentuje się sytuacja związana z infrastrukturą lecznictwa psychiatrycznego dedykowanego dzieciom i młodzieży. Działa ona jedynie w miastach na prawach powiatu i powiecie świeckim. Na obszarze 18 powiatów ziemskich nie funkcjonuje żadna placówka z ofertą leczenia psychiatrycznego dla tej grupy odbiorców.

→ Podsumowując, warto zwrócić uwagę na wartość wskaźnika obrazującą zróżnicowanie regionalne pod względem zgonów z powodu zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania na 100 tys. ludności.

Wykres 12. Zgony z powodu zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania na 100 tys. ludności w 2020 roku

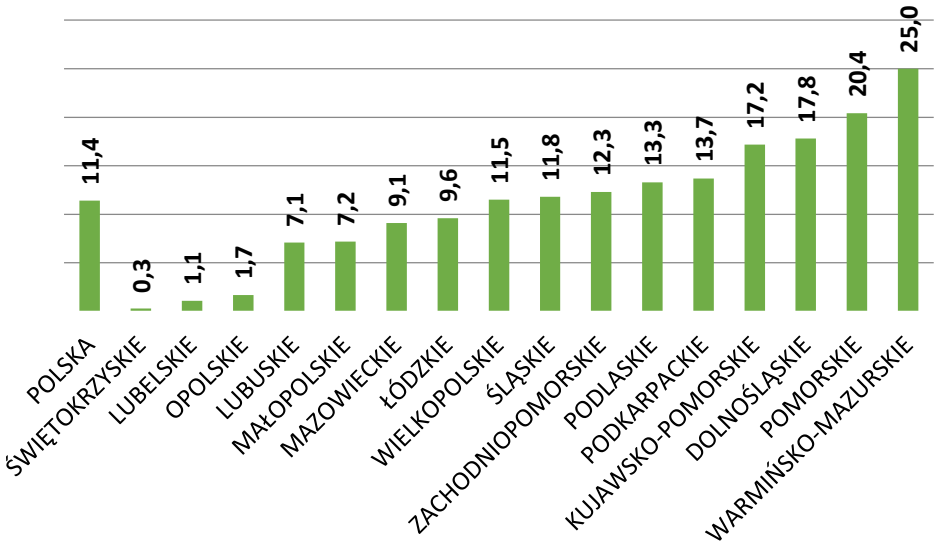

Źródło: dane BDL GUS

→ Sytuacja w województwie kujawsko-pomorskim jest niekorzystna, gdyż odnotowana została 4 najwyższa wartość powyższego wskaźnika, znacznie przekraczająca średnią krajową.

➢ Świadczenia pomocy społecznej

12	
Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi na 10 tys. mieszkańców	**Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi** w miejscu zamieszkania są to usługi realizowane przez gminę w ramach zadań zleconych z zakresu administracji rządowej. Bezpośrednim organizatorem zadania w gminie może być ośrodek pomocy społecznej lub zadanie to może zostać zlecone podmiotom zewnętrznym. Wojewoda zapewnia środki na realizację zadania, a także ustala jego sposób realizacji na terenie województwa oraz go nadzoruje. Specjalistyczne usługi opiekuńcze przeznaczone są dla: →osób dorosłych, wykazujących zaburzenia wymienione w art. 3 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego: ✓chorych psychicznie (wykazujących zaburzenia psychotyczne); ✓upośledzonych umysłowo; ✓osób wykazujących inne poważne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga takiej formy pomocy i opieki niezbędnej do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym, →w wyjątkowych przypadkach dla dzieci i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi, pozbawionych dostępu do zajęć rehabilitacyjnych i rewalidacyjno-wychowawczych, jeśli nie mają możliwości uzyskania dostępu do zajęć świadczonych przez inne zobowiązane podmioty. Kryteria otrzymywania tego świadczenia dotyczą zatem rodzaju schorzenia oraz niewystarczającego zaspokojenia potrzeb lub ich niezaspokojenia w ramach innych systemów (edukacji, czy ochrony zdrowia). Zakres specjalistycznych usług opiekuńczych obejmuje: →uczenie i rozwijanie umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia, w tym: ✓kształtowanie umiejętności zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych i umiejętności społecznego funkcjonowania, ✓interwencję i pomoc w życiu w rodzinie, ✓pomoc w załatwianiu spraw urzędowych, ✓wspieranie i pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, ✓pomoc w gospodarowaniu pieniędzmi; → pielęgnację jako wspieranie procesu leczenia; → rehabilitację fizyczną i usprawnianie zaburzonych funkcji organizmu (w wyjątkowych przypadkach, w zakresie nieobjętym przepisami ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych); → pomoc mieszkaniową, w tym: ✓w uzyskaniu mieszkania, ✓załatwianiu spraw mieszkaniowych, ✓kształtowaniu właściwych relacji z sąsiadami i gospodarzem domu; → zapewnienie dzieciom i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi dostępu do zajęć rehabilitacyjnych i rewalidacyjno-wychowawczych jeśli nie mają ich zapewnionych poprzez inne służby (w wyjątkowych przypadkach, po dokonaniu weryfikacji zasobów lokalnych). Rodzaje specjalistycznych usług oraz wymogi dotyczące kwalifikacji kadry zostały określone w stosownym rozporządzeniu. Źródło: *Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

Tabela 19. Realizacja specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w latach 2018-2021 w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba gmin, na terenie których realizowane są specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi	140	142	141	141	x	x
Liczba osób objętych specjalistycznymi usługami opiekuńczymi dla osób z zaburzeniami psychicznymi na 10.000 mieszkańców	11,1	12,0	11,8	11,7	30,8 (p. mogileński)	2,5 (m. Toruń)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych ze Sprawozdania MRiPS-03 za lata 2018-2021 oraz dane GUS BDL

→ Realizacja specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi odbywała się w 2021 roku prawie we wszystkich gminach województwa kujawsko-pomorskiego[48].

→ Specjalistycznym wsparciem w skali województwa objętych zostało 2 405 osób w kryzysie zdrowia psychicznego.

→ Poniższy wykres prezentuje zróżnicowanie w regionie pod kątem skali świadczenia wsparcia w formie specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w gminach poszczególnych powiatów województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku. Najmniejsza skala świadczenia tego typu wsparcia była zapewniona w mieście Toruniu, największa natomiast w gminach powiatu mogileńskiego.

Wykres 13. Skala realizacji specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi w gminach powiatów województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

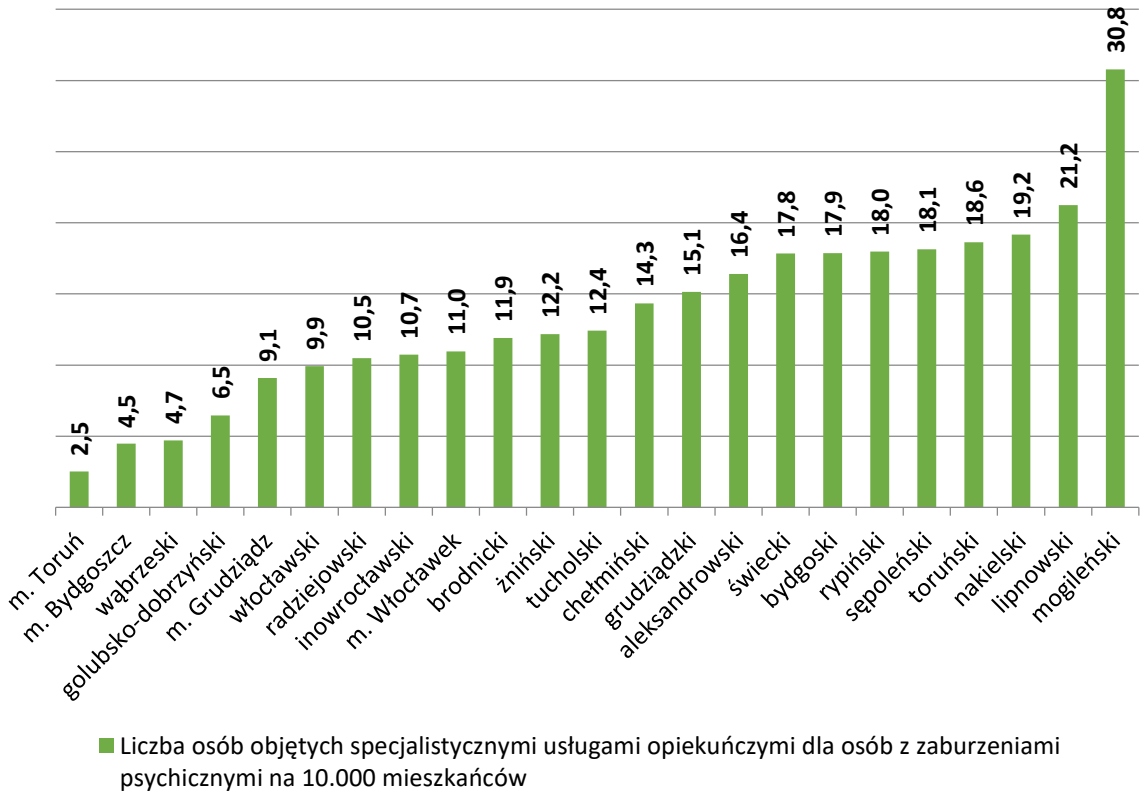

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych ze Sprawozdania MPiPS-03 za rok 2021 oraz dane GUS

[48] W 3 gminach nie świadczono tego rodzaju wsparcia: Książki, Ryńsk, Lubanie.

Infrastruktura całodobowa

→ Wśród domów pomocy społecznej funkcjonujących w 2021 roku w województwie kujawsko-pomorskim 13 placówek (dysponujących 1 232 miejscami) dedykowanych było osobom przewlekle psychicznie chorym[49]. Średnia liczba miejsc w 1 domu wynosiła zatem aż 95, co obrazuje trudną sytuację pod względem warunków oferowanych podopiecznym korzystającym z tej formy całodobowego wsparcia. Tego typu placówki funkcjonowały w 9 powiatach ziemskich i 2 miastach na prawie powiatu[50]

→ Pożądaną alternatywą dla domów pomocy społecznej jest rozwój mieszkalnictwa treningowego/wspieranego/wspomaganego. W województwie kujawsko-pomorskim w 2021 roku jedynie w 6 gminach regionu[51] funkcjonowało 8 mieszkań dedykowanych m.in. osobom z zaburzeniami psychicznymi, dysponujących łącznie 41 miejscami.

[49] Informacja na temat infrastruktury domów pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim znajduje się w rozdziale poświęconym infrastrukturze całodobowej dla osób starszych.
[50] DPS dla osób z zaburzeniami psychicznymi funkcjonują w powiatach ziemskich: aleksandrowskim, inowrocławskim, mogileńskim, sępoleńskim, świeckim, toruńskim, wąbrzeskim, włocławskim i żnińskim oraz 2 miastach na prawach powiatu (Grudziądz, Toruń).
[51] Gmina miejska Chełmno, miasto Grudziądz, Łasin, Nowa Wieś Wielka, Sępólno Krajeńskie, miasto Toruń.

4. Dzieci i młodzież

Liczba dzieci i młodzieży do lat 17 *Źródło: GUS – BDL*	**371 591**
Liczba miejsc w żłobkach/klubach dziecięcych/oddziałach żłobkowych w przedszkolach *Źródło: GUS – BDL*	**7 934**
Liczba żłobków/klubów dziecięcych/oddziałów żłobkowych w przedszkolach *Źródło: GUS – BDL*	**192**
Liczba przedszkoli/oddziałów przedszkolnych przy szkołach *Źródło: GUS – BDL*	**1 072**
Liczba placówek wsparcia dziennego Źródło: Sprawozdanie WRiSPZ	**71**
Liczba rodzin w rodzinnej pieczy zastępczej Źródło: Sprawozdanie WRiSPZ	**2 218**
Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej Źródło: Sprawozdanie WRiSPZ	**3 431**
Liczba rodzinnych domów dziecka (w ramach rodzinnej pieczy zastępczej) Źródło: Sprawozdanie WRiSPZ	**49**

Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych Źródło: Sprawozdanie WRiSPZ	**89**	
Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych o liczbie miejsc do 14 Źródło: Sprawozdanie WRiSPZ	**89**	
Liczba zawodowych rodzin zastępczych Źródło: Sprawozdanie WRiSPZ	**133**	
Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych zawodowych Źródło: Sprawozdanie WRiSPZ	**433**	
Liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych Źródło: Sprawozdanie WRiSPZ	**1 216**	
Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach w 2020 roku (ogółem) źrodło: GUS-BDL	**11,0%** 13 miejsce w kraju	**12,8%** średnia krajowa
Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach w 2020 roku (w mieście) źrodło: GUS-BDL	**16,8%** 13 miejsce w kraju	**18,9%** średnia krajowa
Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach w 2020 roku (na wsi) źrodło: GUS-BDL	**2,7%** 11 miejsce w kraju	**4,1%** średnia krajowa

Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2020 roku (ogółem) źrodło: GUS-BDL	**80,1%** 16 miejsce w kraju	**87,2%** średnia krajowa
Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2020 roku (w mieście) źrodło: GUS-BDL	**96,0%** 14 miejsce w kraju	**101,1%** średnia krajowa
Odsetek dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym w 2020 roku (na wsi) źrodło: GUS-BDL	**59,8%** 12 miejsce w kraju	**67,7%** średnia krajowa
Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku w 2020 roku źrodło: GUS-BDL	**26,6%** 11 miejsce w kraju	**22,7%** średnia krajowa

Opieka nad dziećmi do lat 3

10	Zgodnie z zapisami ustawy opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. W żłobkach sprawowana jest opieka nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia, w wymiarze do 10 godzin dziennie. Kluby dziecięce adresowane są do dzieci, które ukończyły pierwszy rok życia, a wymiar czasowy świadczonej w nich opieki określony został na 5 godzin. Rejestr żłobków i klubów dziecięcych prowadzony jest przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. *Źródło: ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3*
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w ogólnej liczbie dzieci	

Tabela 20. Żłobki/kluby dziecięce/oddziały żłobkowe w przedszkolach

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)				
Liczba żłobków/klubów dziecięcych/oddziałów żłobkowych w przedszkolach	144	175	192	x	x
Liczba miejsc w żłobkach/klubach dziecięcych/oddziałach żłobkowych w przedszkolach	5 670	6 828	7 934	x	x
Odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach (GUS BDL)	8,1%	10%[52]	11%[53]	24,7% (m. Toruń)	0,7 % (p.lipnowski)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL za lata 2018-2020

→ Odsetek dzieci objętych opieką żłobkową z roku na rok wzrasta (w latach 2018-2020 wzrost o 2,9 p.p.), **w roku 2020 wynosił 11%.** Oznacza to, że 11 dzieci w wieku 0-3 lat na 100 korzysta z opieki żłobkowej.

→ Podobnie jak w latach ubiegłych najwyższy odsetek dzieci objętych opieką żłobkową występował na terenie miast na prawach powiatu: **Toruniu (24,7%)**, Bydgoszczy (20,7%), Włocławku (16,5%) oraz powiecie sępoleńskim (11,6%) i tucholskim (11,5%).

→ Najmniej korzystna sytuacja występowała na terenie powiatów: **lipnowskiego (0,7%)**, wąbrzeskiego (2,6%) oraz grudziądzkiego (3,5%).

→ **Liczba żłobków/klubów dziecięcych/oddziałów żłobkowych w przedszkolach oraz liczba utworzonych miejsc** w żłobkach/klubach dziecięcych/oddziałach żłobkowych w przedszkolach na terenie województwa kujawsko-pomorskiego **sukcesywnie wzrasta**. W roku 2020 na terenie województwa funkcjonowały łącznie **192 placówki** (2019 r.- 175)**, które dysponowały blisko 8 000 miejsc** (wzrost o 1 106 miejsc).

→ Największa liczba placówek oferująca opiekę nad dziećmi do lat 3 funkcjonowała na terenie **Bydgoszczy (44)**, Torunia (38), powiatu toruńskiego (13) oraz bydgoskiego (12).

[52] Jedynie w powiecie wąbrzeskim wskaźnik w 2019 roku wynosił 0.
[53] Jedynie w powiecie rypińskim wskaźnik w 2020 roku wynosił 0.

Najmniej placówek odnotowano na terenie **powiatu lipnowskiego, mogileńskiego (1)**, grudziądzkiego oraz wąbrzeskiego (2).

→ Rozwój tego rodzaju infrastruktury związany jest z dofinasowaniem tego rodzaju wsparcia w ramach RPO WK-P na lata 2014-2020 oraz Programu Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej „Maluch Plus".

Edukacja przedszkolna

80,1 **Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat**	Wychowanie przedszkolne obejmuje dzieci w wieku od 3 lat do momentu rozpoczęcia nauki w szkole podstawowej, a jego celem jest zapewnienie dzieciom opieki, wspomaganie indywidualnego rozwoju, realizacja podstawy programowej oraz przygotowanie ich do nauki w szkole. Organizacja wychowania przedszkolnego to jedno z zadań własnych gminy, w związku z tym to rada gminy ustala sieć prowadzonych przez gminę publicznych przedszkoli oraz oddziałów przedszkolnych przy szkołach, które mogą, w uzasadnionych przypadkach, być uzupełnione innymi formami wychowania przedszkolnego (tj. zespołami wychowania przedszkolnego i punktami przedszkolnymi). *Źródło: ustawa z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty*

Tabela 21. Przedszkola w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)				
Liczba przedszkoli (przedszkola wraz z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach, punkty przedszkolne, zespoły wychowania przedszkolnego)	1 075	1 084	1 072	x	x
w tym przedszkola specjalne	12	14	13	x	x
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat	79,2%	82%	80,1%	93,4% (m. Bydgoszcz)	61,3% (p. wąbrzeski)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL za lata 2018-2020

→ Według danych GUS BDL **liczba dzieci w wieku 3-5 lat w 2020 roku wyniosła 59 900** (wzrost o 906 w porównaniu z 2019 rokiem).

→ Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat w 2020 wyniósł **80,1%, co oznacza spadek o 1,9 p.p**. w porównaniu z rokiem 2019.

→ Najwyższy odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w 2020 roku dotyczył, podobnie jak w latach ubiegłych, miast na prawach powiatów: **Bydgoszczy (93,4%)**, Torunia (92,8%) oraz Włocławka (86,1%). Natomiast najmniej korzystna sytuacja występowała, podobnie jak w roku ubiegłym na terenie powiatów: **wąbrzeskiego (61,3%)** oraz grudziądzkiego (63%).

→ Na przestrzeni lat 2018-2020 **liczba funkcjonujących na terenie województwa przedszkoli specjalnych utrzymuje się na bardzo zbliżonym poziomie.** W 2020 roku w 13 przedszkolach specjalnych, liczba dzieci w wieku 3-5 lat, które objęte były opieką, wyniosła 86.

→ **Liczba uczniów/dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego w przedszkolu, w roku 2020/2021 wynosiła 1 508**[54] (wzrost liczby dzieci posiadających orzeczenie o 156).

Placówki wsparcia dziennego

71 **Liczba placówek wsparcia dziennego**	**Placówki wsparcia dziennego** mogą być prowadzone przez gminę lub powiat, jak również na zlecenie jst, albo przez inny podmiot, który uzyskał zezwolenie. Przeznaczone są dla dzieci z rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Placówki wsparcia dziennego mogą być prowadzone w formie: •opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych (zapewnienia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce i organizację czasu wolnego); •specjalistycznej (organizacji zajęć socjoterapeutycznych, terapeutycznych, korekcyjnych, kompensacyjnych i logopedycznych); •pracy podwórkowej realizowanej przez wychowawcę (prowadzi się działania animacyjne i socjoterapeutyczne); •oraz w formach łączonych. *Źródło: ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*

→ W województwie kujawsko-pomorskim w 2021 r. działało **71 placówek wsparcia dziennego**, z czego w 11 podmiot prowadzący był inny niż gmina czy powiat. W porównaniu z rokiem poprzednim odnotowano spadek o 9 funkcjonujących placówek.

→ **Na terenie 6 gmin**: Nakło nad Notecią (1),Osielsko (1), Solec Kujawski (1), Szubin (1), Zbójno (1) oraz Rogowo (2), w 2021 r. **zaczęły funkcjonować nowe placówki**. Natomiast po 1 placówce zlikwidowano w Bydgoszczy, Chodczu, Dobrczu oraz Włocławku. W Toruniu przestało funkcjonowało 5 placówek, a w Lubiczu w porównaniu z rokiem 2020 nie funkcjonowało 7 placówek[55].

→ Na 144 gminy w regionie kujawsko-pomorskim, tylko w 28 (wzrost o 2 gminy) prowadzone było wsparcie w tego typu placówkach dla dzieci i młodzieży.

[54] https://dane.gov.pl/pl/dataset/182,dane-statystyczne-uczniow-z-orzeczeniem-o-potrzebie-ksztacenia-specjalnego/resource/23682/table?page=1&per_page=20&q=&sort=, data korzystania 12.04.2021 r.

[55] W związku z panująca pandemią COVID-19, na terenie gminy Lubicz nie było chętnych podmiotów do prowadzenia placówek wsparcia dziennego.

Młodzieżowe ośrodki wychowawcze/socjoterapii

6	
Liczba młodzieżowych ośrodków wychowawczych/socjoterapii	**Młodzieżowe ośrodki wychowawcze** są prowadzone dla dzieci i młodzieży: 1)niedostosowanych społecznie wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i resocjalizacji - jako resocjalizacyjno-wychowawcze; 2)niedostosowanych społecznie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i resocjalizacji - jako resocjalizacyjno-rewalidacyjne. Do zadań młodzieżowego ośrodka wychowawczego należy eliminowanie przejawów niedostosowania społecznego oraz przygotowanie wychowanków do samodzielnego i odpowiedzialnego życia po opuszczeniu ośrodka, zgodnego z obowiązującymi normami społecznymi i prawnymi. **Młodzieżowe ośrodki socjoterapii** są prowadzone dla dzieci i młodzieży, które: 1)z powodu zaburzeń rozwojowych, trudności w uczeniu się i zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym są zagrożone niedostosowaniem społecznym i wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania, pomocy psychologiczno-pedagogicznej i socjoterapii, oraz 2)posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane ze względu na zagrożenie niedostosowaniem społecznym. *Źródło: rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie publicznych placówek oświatowo-wychowawczych, młodzieżowych ośrodków wychowawczych, młodzieżowych ośrodków socjoterapii, specjalnych ośrodków szkolno-wychowawczych, specjalnych ośrodków wychowawczych, ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych oraz placówek zapewniających opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania*

→ Według danych przekazywanych w ramach „Sprawozdania z działalności kuratorskiej służby sadowej za rok 2021" przekazywanych do Ministerstwa Sprawiedliwości, łącznie na terenie województwa kujawsko-pomorskiego nadzorem kuratora objęto 1 534 nieletnich[56] (2020 r.- 2 202 osób), w tym 1 051 osób w okręgu bydgoskim (2020 r. - 1 097 osób) oraz 483 osób w okręgu włocławskim (2020 r.- 508 osób).

→ W 2021 roku prowadzone były 3 063 sprawy opiekuńcze[57] (2020 r.- 4 882 spraw).

Tabela 22. Młodzieżowe ośrodki wychowawcze/socjoterapii w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2019	2020	2021	Liczba miejsc	Liczba osób faktycznie przebywających w MOW/MOS	Liczba osób, które powinny przebywać w MOW/MOS
	Wartość ogółem (województwo)					
Młodzieżowe ośrodki wychowawcze/ socjoterapii	6	6	6	378	285	308

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych przekazanych przez MOW/MOS

[56] Dane ze sprawozdania okręgu bydgoskiego oraz włocławskiego.
[57] Dane ze sprawozdania okręgu bydgoskiego oraz włocławskiego.

- → W roku 2021, w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowało 5 młodzieżowych ośrodków wychowawczych: MOW Włocławek dla chłopców w normie intelektualnej i z niepełnosprawnością w stopniu lekkim, MOW Strzelno dla chłopców w normie intelektualnej, MOW Bielice (Mogilno) dla chłopców z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, MOW Kruszwica dla dziewcząt w normie intelektualnej i z niepełnosprawnością w stopniu lekkim, MOW Samostrzel (Sadki) dla dziewcząt w normie intelektualnej.
- → Inną, aczkolwiek zbliżoną formą wsparcia do MOW są młodzieżowe ośrodki socjoterapii (MOS), które przeznaczone są dla dzieci i młodzieży, które z powodu zaburzeń rozwojowych, trudności w uczeniu się i zaburzeń w funkcjonowaniu społecznym są zagrożone niedostosowaniem społecznym i wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i socjoterapii. Na terenie naszego województwa funkcjonuje 1 tego rodzaju placówka w Mogilnie.
- → Z informacji przekazanych przez wszystkie 6 MOW/MOS funkcjonujące na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, łączna liczba miejsc w ośrodkach to 378 (wzrost o 6 miejsc). Liczba osób, które faktycznie przebywały w MOW/MOS wyniosła 285 osób, aczkolwiek liczba młodzieży, która faktycznie powinna w nich przebywać, ale nie została doprowadzona to 308.
- → W 2021 roku łącznie świadczenia na usamodzielnienie otrzymało 53 małoletnich z MOW/MOS. Wśród łącznej liczby świadczeń 49,1% stanowiły świadczenia na kontynuację nauki, 24,5% na usamodzielnienie, 22,6% pomoc na zagospodarowanie, a 3,8% uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych.

Rodzinne i instytucjonalne formy pieczy zastępczej

73,8 **Odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej**	Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej nakłada na powiat obowiązek zapewnienia czasowej opieki i wychowania dzieciom W przypadkach niemożności sprawowania jej przez rodziców, poprzez organizację funkcjonowania systemu pieczy zastępczej, który może być realizowany w formie instytucjonalnej (przez umieszczenia dziecka w placówkach opiekuńczo-wychowawczych) lub rodzinnej (poprzez pobyt dziecka w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka). Wyróżnia się następujące typy rodzin zastępczych: •**rodzina zastępcza spokrewniona** – tworzona przez dziadków, ewentualnie pradziadków (tzw. wstępnych) oraz rodzeństwo dziecka, przysługuje jej pomoc finansowa na utrzymanie dziecka; •**rodzina zastępcza niezawodowa** – tworzona przez dalszą rodzinę dziecka lub osoby niespokrewnione z nim, udzielane są jej świadczenia pieniężne na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego w niej dziecka; •**rodzina zastępcza zawodowa** – tworzona przez osoby, które uzyskują wynagrodzenie z tytułu pełnienia funkcji rodziny zastępczej, dodatkowo wypłacane są świadczenia pieniężne na pokrycie kosztów utrzymania każdego umieszczonego dziecka; •**rodzina zastępcza zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego** – przyjmuje dziecko, w przypadku gdy zostało ono doprowadzone przez policję lub straż graniczną, na wniosek rodziców lub innej osoby, w sytuacji bezpośredniego zagrożenia życia lub zdrowia w związku m.in. z problemem przemocy w rodzinie; • **rodzina zastępcza zawodowa specjalistyczna** – umieszcza się w niej dzieci zwłaszcza niepełnosprawne lub niedostosowane społecznie. *Źródło: ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i pieczy zastępczej*

Tabela 22. Rodzinna piecza zastępcza w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba rodzin zastępczych	2 148	2 113	2 122	2 218	x	x
Liczba rodzin w rodzinnej pieczy zastępczej	3 200	3 272	3 322	3 431	x	x
Odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej	73,6%	73,2%	74,3%	73,8%	91,5%[58] (p. nakielski)	51,9% (p. grudziądzki)
Odsetek dzieci umieszczonych w zawodowych rodzinach zastępczych w ogólnej liczbie dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej	11,1%	13,1%	13,1%	12,6%	48,9% (p. mogileński)	1,4%[59] (m. Grudziądz)

Źródło: Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2018-2021

→ W 2021 roku w województwie kujawsko-pomorskim rodzinną pieczę zastępczą stanowiło **2 169 rodzin zastępczych oraz 49 rodzinnych domów dziecka.** Wśród łącznej liczby **2 218 rodzin** w rodzinnej pieczy zastępczej, 60,9% stanowiły rodziny zastępcze

[58] Wśród maksymalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatów na terenie których nie funkcjonują całodobowe placówki opiekuńczo-wychowawcze (powiat radziejowski oraz toruński).
[59] Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatów, na terenie których nie funkcjonują rodziny zastępcze zawodowe (powiat grudziądzki oraz radziejowski).

spokrewnione (1 351 rodzin), 30,9% rodziny zastępcze niezawodowe (685 rodzin), 6% to rodziny zawodowe (133 rodziny), a 2,2% rodzinne domy dziecka (49).

→ W porównaniu z rokiem poprzednim odnotowany został **wzrost** w rodzicielstwie zastępczym o **96 rodzin** (największy wzrost ↑53 rodziny był w rodzinach spokrewnionych oraz niezawodowych ↑46, natomiast spadek zarejestrowano w rodzinach zawodowych (↓1) oraz rodzinnych domach dziecka (↓2).

→ W 17 powiatach odnotowano wzrost ogółu liczby rodzin w rodzinnej pieczy zastępczej, największy w Toruniu (↑22 rodziny) oraz w powiecie inowrocławskim (↑17 rodzin). Na terenie 5 powiatów nastąpił spadek w liczbie rodzin. Największy spadek był we Włocławku oraz powiecie świeckim (↓7 rodzin) oraz Bydgoszczy. Tylko na terenie powiatu aleksandrowskiego nie odnotowano żadnych zmian.

→ W 15 powiatach wzrosła liczba rodzin spokrewnionych z dzieckiem, największy wzrost był w powiecie inowrocławskim (↑14 rodzin) oraz w Bydgoszczy (11 rodzin). Natomiast w 6 powiatach odnotowano spadek w liczbie rodzin spokrewnionych z dzieckiem, największy spadek nastąpił we Włocławku (↓5rodzin). Na terenie 2 powiatów (lipnowski oraz radziejowski) nie odnotowano zmian;

→ W 15 powiatach województwa odnotowano wzrost rodzin niezawodowych, największy zaobserwowano w Toruniu (↑15 rodzin) oraz powiecie bydgoskim (↑8 rodzin). Na terenie 5 powiatów liczba rodzin niezawodowych zmalała, największy spadek wystąpił na terenie powiatu świeckiego (↓4 rodziny);

→ Na terenie 4 powiatów wzrosła liczba rodzin zawodowych, a w 4 powiatach nastąpił spadek. W przypadku 13 powiatów nie odnotowano żadnych zmian, a na terenie 2 powiatów (analogicznie jak w latach poprzednich) grudziądzkiego oraz radziejowskiego nie funkcjonowała żadna rodzina zawodowa;

→ W powiecie rypińskim odnotowano wzrost o 1 rodzinny domy dziecka, a w 3 powiatach liczba domów zmniejszyła się o 1. W pozostałych 19 powiatach liczba rodzinnych domów dziecka nie uległa zmianie.

Mapa 12. Liczba rodzin w rodzinnej pieczy zastępczej w 2021 roku

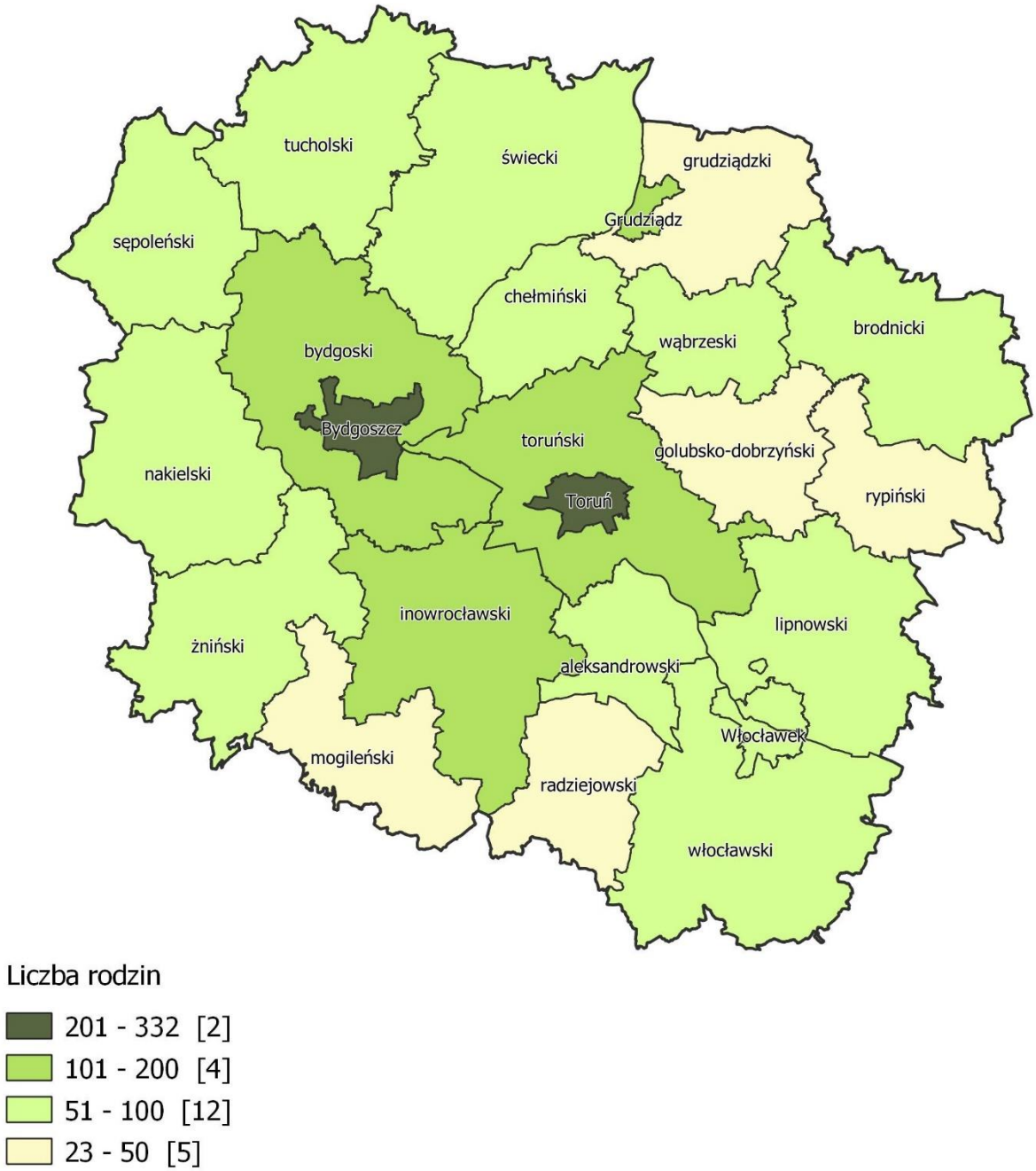

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych ze Sprawozdania WRiSPZ za rok 2021, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

89	**Placówki opiekuńczo-wychowawcze** zapewniają całodobową opiekę i wychowanie dziecku pozbawionemu całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej. Są prowadzone przez powiat lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania. Placówki opiekuńczo-wychowawcze: - zaspokajają niezbędne potrzeby dziecka, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne; - realizują przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku; - umożliwiają kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi; - podejmują działania w celu powrotu dziecka do rodziny; - zapewniają dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych; - obejmują dziecko działaniami terapeutycznymi; - zapewniają korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych. *Źródło: ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*
Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych	

Tabela 23. Placówki opiekuńczo-wychowawcze w latach 2018-2021

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021
Placówki opiekuńczo-wychowawcze	80	81	84	89[60]

Źródło: Sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2018-2021

→ W województwie kujawsko-pomorskim od kilku lat zaobserwować można stały wzrost w liczbie placówek opiekuńczo-wychowawczych. Na przestrzeni ostatnich 4 lat liczba placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej **wzrosła z 80 do 89.**

→ **Wśród 89 placówek opiekuńczo-wychowawczych, wszystkie były placówkami do 14 miejsc.**

→ Systematyczny wzrost tego rodzaju placówek wynika z faktu, iż część z nich dostosowała się do standardów określonych w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, dlatego też ich liczba wciąż ulegała zwiększeniu. Dostosowanie placówek do standardów ustawowych możliwe było m.in. dzięki dofinansowaniom w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020.

→ Powiaty, na terenie których **nie funkcjonowały żadne placówki opiekuńczo-wychowawcze** (niezmiennie jak w latach ubiegłych) to: **radziejowski oraz toruński.**

→ Wartym odnotowania jest fakt, iż w roku poprzednim w zakresie funkcjonowania placówek do 14 miejsc, standardy określone w ustawie osiągnięto na terenie

[60] Wszystkie placówki, wśród łącznej liczby placówek opiekuńczo-wychowawczych stanowiły placówki do 14 miejsc.

14 powiatów[61], natomiast w roku 2021 pozostałe 7 powiatów (aleksandrowski, grudziądzki, sępoleński, świecki, żniński, Bydgoszcz oraz Włocławek) przekształciło placówki opiekuńczo-wychowawczych w placówki do 14 miejsc.

→ Wśród łącznej liczby 89 placówek opiekuńczo-wychowawczych najwięcej funkcjonowało na terenie Bydgoszczy (13), Torunia (10) oraz Grudziądza (8). Po jednej placówce znajdowało się na terenie następujących powiatów: aleksandrowskiego, mogileńskiego, nakielskiego oraz wąbrzeskiego.

→ W 2021 roku, w pieczy zastępczej przebywało łącznie **4 647 dzieci** (wzrost o 175 dzieci). Odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej stanowił **73,8%** (tj. spadek o 0,5 p. p), natomiast odsetek dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej **zwiększył się z 25,7% do 26,2%**. W rodzinnych formach pieczy zastępczej przebywało łącznie **3 431 dzieci** (↑109 dzieci), natomiast w instytucjonalnych formach umieszczonych było **1 216 dzieci** (↑66 dzieci).

→ Na terenie **wszystkich powiatów** województwa, odsetek dzieci przebywających **w rodzinnej pieczy zastępczej był wyższy** aniżeli odsetek dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Największy odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej występował na terenie powiatu nakielskiego (91,5%) oraz aleksandrowskiego (88,3%)[62]. Najmniejszy natomiast we Włocławku (51,9%) oraz powiatu grudziądzkiego (53,4%).

[61] Zgodnie z ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy od dnia 1 stycznia 2021 roku prowadzone mogą być tylko placówki opiekuńczo-wychowawcze o liczbie miejsc do 14.

[62] W powiecie radziejowskim oraz toruńskim odsetek dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w ogólnej liczbie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej wyniósł 100%. Wynika to z faktu, iż na terenie ww. powiatów nie funkcjonowała żadna placówka opiekuńczo-wychowawcza.

Mapa 13. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 miejsc w 2021 roku

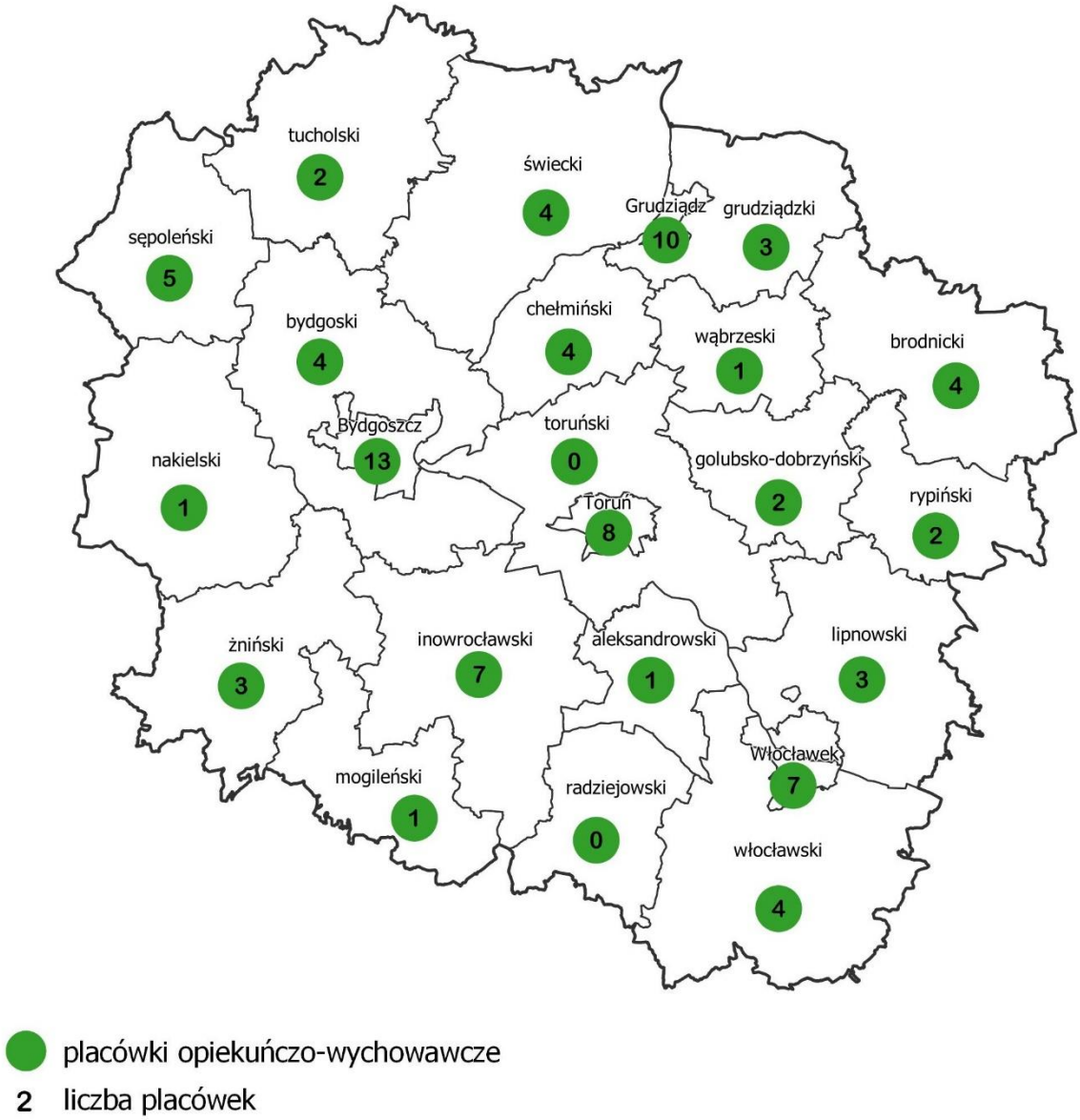

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych ze Sprawozdania WRiSPZ za rok 2021, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

Mapa 14. Liczba dzieci ogółem umieszczona w pieczy zastępczej wraz z odsetkiem udziału dzieci w 2021 roku

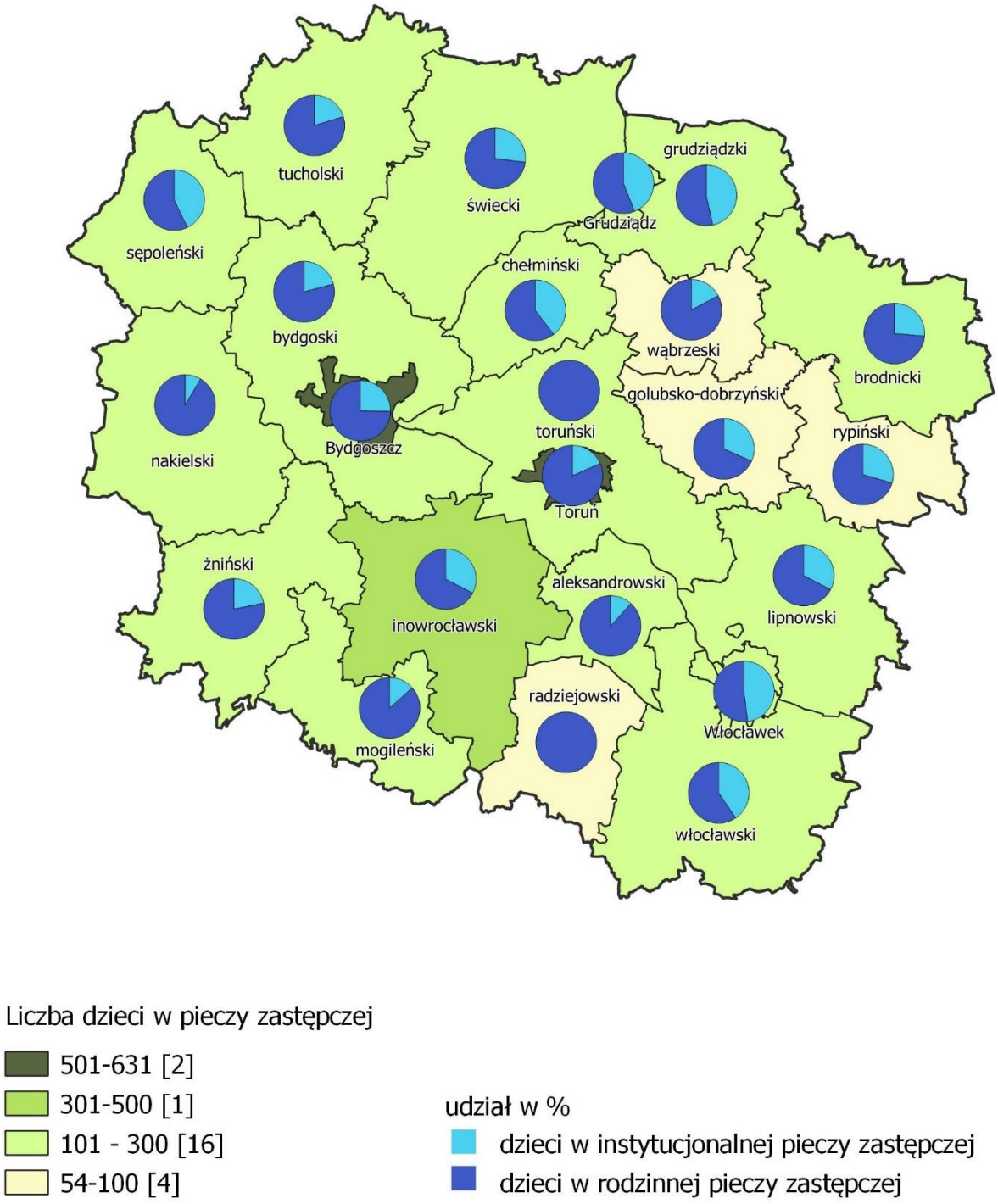

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych ze Sprawozdania WRiSPZ za rok 2021, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

Usamodzielnienie się osób opuszczających pieczę zastępczą

3 373	**Pomoc dla osób usamodzielnianych** Osobie opuszczającej, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną, zwanej dalej „osobą usamodzielnianą", w przypadku gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu: 1. Przyznaje się pomoc na: a) kontynuowanie nauki, b) usamodzielnienie c) zagospodarowanie 2. Udziela się pomocy w uzyskaniu: a) odpowiednich warunków mieszkaniowych b) zatrudnienia 3. Zapewnia się pomoc prawną i psychologiczną *Źródło: ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*
Liczba osób w procesie usamodzielniania	

→ W 2021 roku łącznie 3 373 osoby w procesie usamodzielniania się po opuszczeniu pieczy zastępczej otrzymały pomoc na usamodzielnienie się. Wśród łącznej liczby osób, ponad 60% (2 104 osoby) stanowiły dzieci z rodzinnej pieczy zastępczej.

→ Wśród osób usamodzielnianych blisko 90% otrzymało świadczenie na kontynuowanie nauki, 4,7% na usamodzielnienie, 3,5% zagospodarowanie, a 1,9% na uzyskanie odpowiednich warunków mieszkaniowych.

Mieszkania chronione i wspomagane dla usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej[63]

Tabela 24. Mieszkania chronione/wspomagane dla usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej w roku 2021

Rodzaj placówki	Liczba mieszkań	Liczba miejsc	Liczba osób objętych wsparciem
Liczba mieszkań chronionych/wspomaganych dla usamodzielnianych wychowanków pieczy zastępczej	17	64	56

Źródło: dane własne ROPS w Toruniu

→ W 2021 roku na terenie województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonowało łącznie 17 mieszkań, których odbiorami byli usamodzielniający się wychowankowie pieczy zastępczej.

[63] Informacje nt. wszystkich mieszkań chronionych/wspomaganych funkcjonujących na terenie województwa kujawsko-pomorskiego dostępne są w rozdziale „Osoby z niepełnosprawnościami oraz przewlekle chore".

→Łącznie w 17 mieszkaniach przebywać mogło 64 osoby, a liczba osób objętych wsparciem wyniosła 56.

→Mieszkania chronione/wspomagane dla osób usamodzielnianych funkcjonowały na terenie 8 powiatów ziemskich: aleksandrowskiego, bydgoskiego, inowrocławskiego, mogileńskiego, nakielskiego, sępoleńskiego, świeckiego, tucholskiego oraz wszystkich miast na prawach powiatu.

Informacja o projektach realizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu

Aktywna Mama, Aktywny Tata	
Oś priorytetowa 8 Aktywni na rynku pracy **Działanie 8.4 Godzenie życia zawodowego i rodzinnego** **Poddziałanie 8.4.1 Wsparcie zatrudnienia osób pełniących funkcje opiekuńcze**	
Cel projektu	Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców terenu województwa kujawsko-pomorskiego pełniących funkcje opiekuńcze nad dziećmi do lat 3 i ich wspieranie w powrocie na rynek pracy poprzez sfinansowanie opieki nad dziećmi do lat 3 przez okres 12 miesięcy oraz zaangażowanie Uczestników Projektu bezrobotnych i biernych zawodowo w działania aktywizacyjne i szkoleniowe.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2021 r.	Wskaźniki/efekty osiągnięte w wyniku realizacji projektu w 2021 r. : (stan na koniec III kwartału 2021 r.) • Liczba osób objętych wsparciem aktywizacyjnym w postaci doradztwa zawodowego, pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego – 236. • Liczba osób objętych wsparciem w postaci szkoleń – 40. • Liczba osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3 objętych wsparciem w programie – 1 188. • Liczba osób, które powróciły na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/ wychowaniem dziecka lub utrzymały zatrudnienie, po opuszczeniu programu – 646. • Liczba osób pozostających bez pracy, które znalazły pracę lub poszukują pracy po opuszczeniu programu – 189. • Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu – 5. • Efektywność zatrudnieniowa dla osób w najtrudniejszej sytuacji, w tym imigranci, reemigranci, osoby w wieku 50 lat i więcej, kobiety, osoby z niepełno sprawnościami, osoby długotrwale bezrobotne, osoby z niskimi kwalifikacjami do poziomu ISCED 3 – 68 %. • Efektywność zatrudnieniowa dla pozostałych osób nienależących do ww. grup z p. 3.2.4. – 43 %.

Rodzina w Centrum 3	
Oś priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo **Działanie 9.3 Rozwój usług zdrowotnych i społecznych** **Poddziałanie 9.3.2 Rozwój usług społecznych**	
Cel projektu	Celem projektu jest zwiększenie dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej oraz ograniczenie umieszczania dzieci w pieczy instytucjonalnej, a także rozwój i tworzenie rodzinnych form pieczy zastępczej. Zaplanowane działania mają za zadanie wzmacniać i stymulować naturalne środowiska rodzinne borykające się z problemami, aby ograniczyć umieszczanie dzieci poza rodziną. Rodzina w Centrum to przedsięwzięcie adresowane m.in. do rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka, młodzieży przygotowującej się do usamodzielnienia i opuszczenia pieczy zastępczej, a także rodzin naturalnych, które przeżywają różnego rodzaju trudności opiekuńczo- wychowawcze, są zagrożone wykluczeniem społecznym czy objęte asystenturą rodzinną.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2021 r.	Wskaźniki/efekty osiągnięte w wyniku realizacji projektu w 2021 r. : • wsparciem objęto 3 465 osób, którzy skorzystali z: poradnictwa pedagogicznego (2 291), poradnictwa logopedycznego (1 544), poradnictwa psychologicznego (3319), poradnictwa psychiatrycznego (209), mediacji rodzinnych (241), terapii grupowej i indywidualnej (1 155), warsztatów dla rodziców (176), zajęć animacyjnych (163), grupy wsparcia (140), superwizja rodzin zastępczych (213), warsztaty dla przebywających i opuszczających pieczę (100), warsztaty moje emocje (26), warsztaty socjoterapeutyczne dla przebywających i opuszczających pieczę (107). • Zorganizowano 11 powiatowych spotkań dotyczących rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej, w których łącznie wzięło udział 438 osób. Uczestnikami byli przedstawiciele instytucji pomocy i integracji społecznej, oświaty, rodziny zastępcze oraz inne osoby zainteresowane tematyką pieczy zastępczej. • Zrealizowano 2 szkolenia dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej i specjalistycznej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka oraz dla kandydatów na dyrektora placówki opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego dla 28 osób. • Zorganizowano i przeprowadzono 5 szkoleń warsztatowych (16-godz.) i 2 kursy specjalistyczne w których udział wzięło łącznie 112 uczestników. • Na terenie czterech świetlic we Włocławku, tj. „Zorza", „Zefir", „Zacisze" i „Zachęta", zrealizowano 407 zajęć socjoterapeutycznych adresowanych do dzieci z zaburzeniami zachowania, nadpobudliwością, agresją, zahamowaniem, niską samooceną, nieśmiałych, dzieci mających problemy w relacjach rówieśniczych. Drugą formą pomocy i wparcia tej grupy odbiorców programu jest indywidualne wyrównywanie braków szkolnych z zakresu matematyki, gdzie zrealizowano 672 godziny co w znaczny sposób pozwoliło ograniczyć i niwelować problemy szkolne i zmniejszyć odsetek dzieci nierealizujących obowiązku szkolnego.

Trampolina 3	
Oś priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo **Działanie 9.2 Włączenie społeczne** **Poddziałanie 9.2.2 Aktywne włączenie młodzieży objętej sądowym środkiem wychowawczym lub poprawczym**	
Cel projektu	Projekt Trampolina 3 skierowany jest do młodzieży objętej sądowym środkiem wychowawczym. W ramach projektu na terenie województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonuje 15 Młodzieżowych Centrów. Uczestnicy otrzymają w nich wsparcie indywidualne i grupowe prowadzące do kompleksowej aktywizacji społeczno-zawodowej poprzez zapoznanie z alternatywnymi formami spędzania czasu wolnego, organizację zajęć sportowych, działania terapeutyczne, psychologiczne oraz działania wzmacniające kompetencje edukacyjno-zawodowe, a także poprzez wsparcie skierowane do ich otoczenia.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2021 r.	Wskaźniki/efekty osiągnięte w wyniku realizacji projektu: • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie [osoby] – 159. • Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie (C) – 9.

Wykluczenie – nie ma MOW-y!	
Oś priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo Działanie 9.2 Włączenie społeczne Poddziałanie 9.2.2 Aktywne włączenie młodzieży objętej sądowym środkiem wychowawczym lub poprawczym	
Cel projektu	Projekt Wykluczenie – nie ma MOWy! skierowany jest do młodzieży przebywającej w Młodzieżowych Ośrodkach Wychowawczych lub w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii, mających swoją siedzibę na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Projekt skierowany jest także do otoczenia osób nieletnich, wobec których zastosowano środki zapobiegania i zwalczania demoralizacji i przestępczości lub przebywających w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii (w takim zakresie w jakim jest to niezbędne dla wsparcia ww. osób) w tym do osób pełniących obowiązki opiekuńcze), tj. nauczycieli zatrudnionych w MOW/MOS. Uczestnicy otrzymują wsparcie indywidualne i grupowe prowadzące do kompleksowej aktywizacji społeczno-zawodowej poprzez zapoznanie z alternatywnymi formami spędzania czasu wolnego, organizację zajęć sportowych, działania terapeutyczne, psychologiczne oraz działania wzmacniające kompetencje edukacyjno-zawodowe, a także poprzez wsparcie skierowane do ich otoczenia.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2021 r.	• Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie [osoby] – 348. • Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie – 7. • Liczba osób z otoczenia, które zostały objęte wsparciem w programie – 119. • Liczba osób, dla których zostały utworzone Indywidualne Plany Działania (IPD) lub Indywidualne Plany Resocjalizacyjne (IPR) – 348. • Liczba osób objętych szkoleniami / doradztwem w zakresie kompetencji cyfrowych – 184. • Liczba podmiotów wykorzystujących technologie informacyjno-komunikacyjne [szt.] – 4. • Liczba podmiotów objętych wsparciem w zakresie zwalczania lub przeciwdziałania skutkom pandemii COVID-19 – 5. • Wartość wydatków kwalifikowalnych przeznaczonych na działania związane z pandemią COVID-19- 183 986,16. • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu – 95. • Wskaźnik efektywności społecznej (wskaźnik własny wnioskodawcy) - 78,43 %, • Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kompetencje po opuszczeniu programu (wskaźnik własny wnioskodawcy) – 16.

5. Osoby bezrobotne

Liczba osób bezrobotnych w 2021 roku Źródło: WUP	**61 861**	
Liczba osób długotrwale bezrobotnych w 2021 roku Źródło: WUP	**38 214**	
Liczba centrów integracji społecznej Źródło: rejestr CIS prowadzony przez kujawsko-pomorski urząd wojewódzki w Bydgoszczy	**4**	
Liczba klubów integracji społecznej Źródło: rejestr CIS prowadzony przez kujawsko-pomorski urząd wojewódzki w Bydgoszczy	**24**	
Liczba spółdzielni socjalnych Źródło: Krajowy rejestr sądowy	**80**	
Liczba zarejestrowanych stowarzyszeń, fundacji i organizacji na 10 tys. mieszkańców w 2020 roku* źrodło: GUS-BDL	**35** 15 miejsce w kraju	**39** średnia krajowa
Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2021 roku* źrodło: GUS-BDL	**7,7%** 14 miejsce w kraju	**5,4%** średnia krajowa
Stopa bezrobocia wg BAEL w 2020 roku źrodło: GUS-BDL	**3,1%** 7 miejsce w kraju	**3,2%** średnia krajowa
Udział pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się w liczbie zarejestrowanych bezrobotnych ogółem w 2020 roku źrodło: GUS-BDL	**51,3%** 3 miejsce w kraju	**47,8%** średnia krajowa

Udział bezrobotnych kobiet w ogóle zarejestrowanych jako osoby bezrobotne w 2021 roku źrodło: GUS-BDL	**59,1%** 14 miejsce w kraju	**53,8%** średnia krajowa
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-24 lata w 2020 roku źrodło: GUS-BDL	**29,7%** 6 miejsce w kraju	**28,4%** średnia krajowa
Wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 55-64 lata w 2020 roku źrodło: GUS-BDL	**46,6%** 15 miejsce w kraju	**51,8%** średnia krajowa
Wskaźnik zatrudnienia osob w wieku 18-59/64 lata w 2020 roku* źrodło: GUS-BDL	**72,8%** 11 miejsce w kraju	**74,9%** średnia krajowa
Odsetek biernych zawodowo w ludności ogółem w 2020 roku* źrodło: GUS-BDL	**36,2%** 14 miejsce w kraju	**34,7%** średnia krajowa
Liczba osób fizycznych prowadzących działalnośc gospodarczą na 10 tys. dorosłych mieszkańców w 2020 roku* źrodło: GUS-BDL	**750** 12 miejsce w kraju	**869** średnia krajowa

*Wskaźnik monitorowania Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030

Osoby bezrobotne

→ Liczba osób **bezrobotnych** w 2021 roku wyniosła **61 861 osób** (spadek o blisko 12 000 osób, tj. 15,8%). Najwięcej osób bezrobotnych odnotowano w powiecie inowrocławskim (6 874 osoby), najmniej w powiecie rypińskim (1 444 osoby).

61,8 **Odsetek osób długotrwale bezrobotnych w populacji osób bezrobotnych**	W świetle ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy **osoba długotrwale bezrobotna** to osoba, która: • pozostaje w rejestrze powiatowego urzędu pracy, łącznie przez okres ponad 12 miesięcy w okresie ostatnich dwóch lat, z wyłączeniem okresów odbywania stażu i przygotowania zawodowego dorosłych. *Źródło: ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.*

→ Odsetek osób długotrwale bezrobotnych w populacji osób bezrobotnych województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku **wyniósł 61,8%,** oznacza to **wzrost o 6,4 p.p.**

→ Najwyższa wartość tego odsetka została zanotowana w dwóch powiatach: **włocławskim (74,3%)** oraz **we Włocławku (72%).** Najmniejszy odsetek odnotowano w **Bydgoszczy (47,5%)** oraz w **powiecie bydgoskim (49,9%).**

Tabela 25. Bezrobocie w województwie kujawsko-pomorskim w 2021 roku

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
Wartość ogółem (województwo)						
Stopa bezrobocia rejestrowanego	8,8%	7,9%	8,9%	7,9%	14,9% (p. radziejowski)	2,5% (m. Bydgoszcz)
Odsetek osób długotrwale bezrobotnych w populacji osób bezrobotnych	57,8%	55,4%	55,4%	61,8%	74,3% (m. Włocławek)	47,5% (m. Bydgoszcz)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych WUP w Toruniu za lata 2018-2021

Tabela 26. Długotrwałe bezrobocie w województwie kujawsko-pomorskim w 2021 roku

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
Wartość ogółem (województwo)						
Odsetek długotrwale bezrobotnych kobiet w populacji bezrobotnych kobiet	63,7%	61,4%	60,8%	66,5%	78,3% (p. włocławski)	49,7% (m. Bydgoszcz)
Odsetek długotrwale bezrobotnych mężczyzn w populacji bezrobotnych mężczyzn	48,7%	46,1%	47,8%	55,0%	69,3% (m. Włocławek)	42,7% (p. rypiński)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych WUP w Toruniu za lata 2018-2021

Mapa 15. Odsetek osób długotrwale bezrobotnych w populacji osób bezrobotnych w 2021 roku

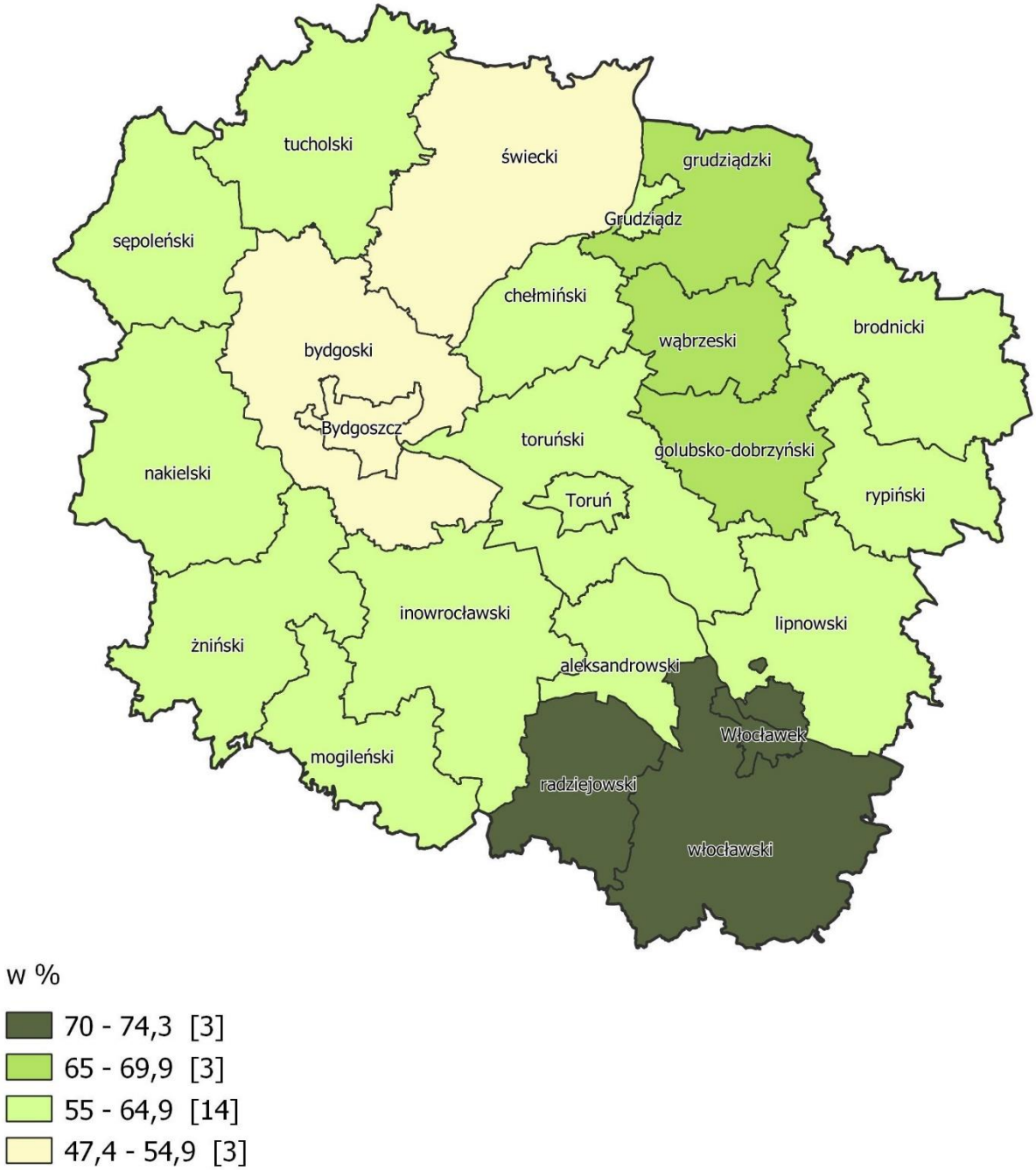

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL za rok 2021, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

→ W województwie kujawsko-pomorskim długotrwale bezrobotne kobiety stanowiły **66,5% wszystkich bezrobotnych kobiet (36 588).** Najmniej korzystnie sytuacja przedstawiała się w powiecie włocławskim (78,3%) oraz radziejowskim (77,1%).

→ Odsetek długotrwale bezrobotnych mężczyzn w populacji bezrobotnych mężczyzn w 2021 roku wyniósł **55%** (wzrost o 7,2 p.p. w stosunku do roku 2020). Najwyższa wartość tego wskaźnika została odnotowana we Włocławku (69,3%) oraz w powiecie wąbrzeskim (63,7%).

Tabela 27. Bezrobocie rejestrowane w województwie kujawsko-pomorskim

BEZROBOTNI	2020	2021	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Liczba		% Ogółu bezrobotnych			
Kobiety	42 889	36 588	58,4%	59,1%	67,1 % (p. rypiński)	52,6% (m. Grudziądz)
Mieszkający na wsi	34 869	30 034	47,5%	48,6%	86,6% (p. grudziądzki)	38,0% (p. inowrocławski)
Bez kwalifikacji zawodowych	27 425	23 402	37,3%	37,8%	46,3% (p. lipnowski)	25,1% (m. Toruń)
Do 25. roku życia	9247	6 942	12,6%	11,2%	16,4% (p. mogileński)	5,8% (m. Bydgoszcz)
Powyżej 50. roku życia	17 823	15 589	24,3%	25,2%	32,2% (m. Włocławek)	19,6% (p. toruński)
Osoby z niepełnosprawnością	2677	3 012	3,6%	4,9%	9,4% (p. świecki)	2,3% (p. włocławski)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL za lata 2020-2021

→ Najwyższy odsetek w środowisku osób bezrobotnych odnotowano wśród kobiet 58,4%, wartość wskaźnika wzrosła o 0,7 p.p. w stosunku do roku poprzedniego.

→ We wszystkich kategoriach z wyłączeniem: osób do 25. roku życia wartości odsetków uległy wzrostowi w stosunku do roku 2020.

Mapa 16. Stopa bezrobocia rejestrowanego w podziale na powiaty w 2021 roku

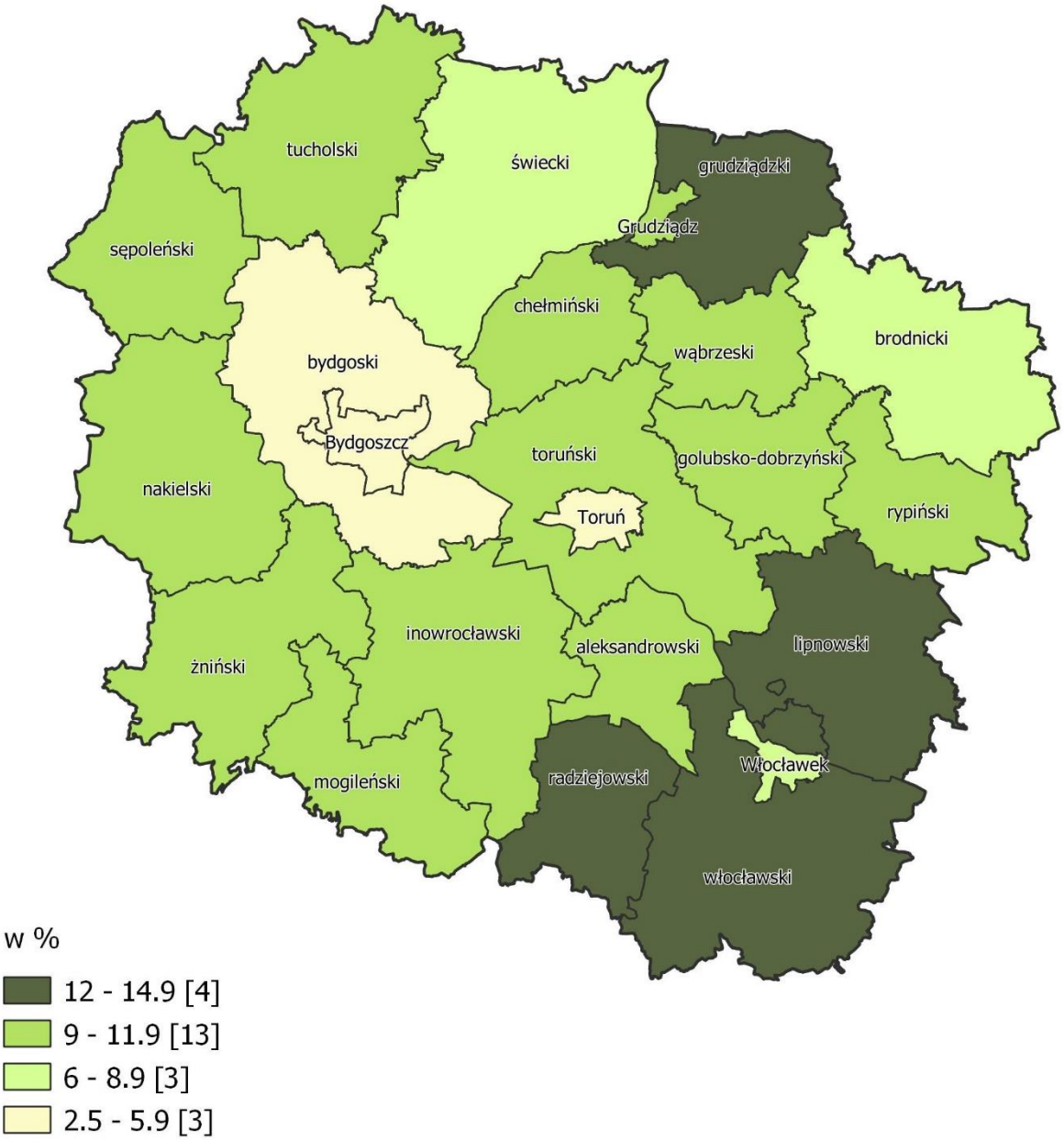

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL za rok 2021, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

→ Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2021 roku **zmniejszyła się z 8,9% do 7,7%.**

→ Podobnie jak w latach ubiegłych najwyższą stopę bezrobocia rejestrowanego odnotowano w południowo-wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego: powiat radziejowski (14,9%), powiat lipnowski (13%) oraz powiat włocławski (12,8%).

Tabela 28. Osoby bierne zawodowo w województwie kujawsko-pomorskim[64]

Rodzaj wskaźnika	2017	2018	2019	2020
Wartość ogółem (województwo)				
Osoby bierne zawodowo [tys. osób]	753	745	739	746

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL za lata 2017-2020

→ Z **739 do 746 tysięcy** wzrosła liczba osób biernych zawodowo w województwie.

→ Najliczniejszą grupę osób biernych zawodowo **(68,6%)** stanowiła grupa wiekowa 50 lat i więcej – 512 tys. osób.

→ W 2020 roku kobiety stanowiły **62%** wszystkich osób biernych zawodowo (463 tys).

Tabela 29. Kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
Wartość ogółem (województwo)						
Liczba kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	16 481	14 253	14 679	13 112	1 312 (p. inowrocławski)	285 (p. bydgoski)
Liczba kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka na 10 tys. mieszkańców	79,3	68,8	71,2	bd[65]	149,7 (p. radziejowski)	26,2 (m. Bydgoszcz)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL za lata 2018-2021

→ O ponad **1 500 zmniejszyła się** liczba kobiet, które po urodzeniu dziecka nie podjęły zatrudnienia. W 2020 roku – 14 679 , w 2021 roku – 13 112 kobiet.

→ Wśród wszystkich kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka, **10% stanowiły mieszkanki powiatu inowrocławskiego (1 312 osób).** Najmniej kobiet, które nie powróciły do pracy odnotowano w powiecie bydgoskim (285) oraz powiecie wąbrzeskim (310).

[64] Populacja biernych zawodowo obejmuje:
1. osoby w wieku 15-89 lat, które nie zostały zaklasyfikowane jako pracujące lub bezrobotne, które w badanym tygodniu:
a) nie pracowały, nie miały pracy i jej nie poszukiwały;
b) nie pracowały, poszukiwały pracy, ale nie w aktywny sposób lub poszukiwały pracy aktywnie, ale nie były zdolne (gotowe) do jej podjęcia w ciągu dwóch tygodni następujących po tygodniu badanym;
c) nie pracowały i nie poszukiwały pracy, ponieważ już ją znalazły i oczekiwały na jej rozpoczęcie w okresie:
- dłuższym niż 3 miesiące,
- do 3 miesięcy, ale nie były gotowe tej pracy podjąć;
2. wszystkie osoby w wieku 90 lat i więcej. Źródło: GUS BDL

[65] Brak danych w GUS BDL za rok 2021.

Wybrane podmioty reintegracji zawodowej (centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, spółdzielnie socjalne)

28 **Liczba centrów i klubów integracji społecznej**	**Centrum integracji społecznej** –to instytucja tworzona m.in. przez samorządy terytorialne i organizacje pozarządowe, której celem jest prowadzenie działań z obszaru reintegracji społecznej i zawodowej osób wykluczonych społecznie i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Centrum realizuje następujące usługi: • kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiąganie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu; • nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych; • nauka planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą; • uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi. **Klub integracji społecznej**–jest instytucją tworzoną m.in. przez samorządy terytorialne i organizacje pozarządowe, różniącą się od CIS formą organizacyjną, procedurami powołania oraz źródłami finansowania. KIS prowadzi programy reintegracji społeczno-zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem i wykluczonych społecznie, przy wykorzystaniu w szczególności następujących działań: • działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy na czas określony, w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy u pracodawców, wykonywania usług na podstawie umów cywilnoprawnych oraz przygotowanie do podjęcia zatrudnienia lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej; • prace społecznie użyteczne; • roboty publiczne; • poradnictwo prawne; • działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych; • staże, o których mowa w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. *Źródło: ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym*

Tabela 30. Centra i kluby integracji społecznej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2018	2019	2020	2021	Liczba placówek prowadzonych przez jst	Liczba osób korzystających
	Liczba placówek ogółem					
Centra integracji społecznej	3[66]	4	4	4	2	242[67]
Kluby integracji społecznej	21	22	24	24	16	256

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych OZPS za lata 2018-2021, rejestr CIS i KIS prowadzony przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy za lata 2018-2021

→ W województwie kujawsko-pomorskim w 2021 roku funkcjonowały **4 Centra Integracji Społecznej i 24 Kluby Integracji Społecznej.** W 2021 roku Centra Integracji Społecznej

[66] Dane dot. centrów integracji społecznej są rozbieżne z rejestrem prowadzonym przez Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy – wykazano 4 CIS. Wynika to z faktu, że CIS w Szumiłowie (gm. Radzyń Chełmiński) prowadzony przez Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Lokalnej w Mieście i Gminie Radzyń Chełmiński ma zawieszoną działalność, jednak nie został wykreślony z ww. rejestru.

[67] Liczba osób korzystających podana jest na podstawie sprawozdania CIS dostępnego w Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS) i nie zawiera danych z CIS w Szumiłowie (p. grudziądzki).

funkcjonowały w miastach na prawach powiatu: Bydgoszczy i Toruniu oraz w dwóch powiatach ziemskich: inowrocławskim i grudziądzkim. Dwa CIS-y były prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego: Centrum Integracji Społecznej im. Jacka Kuronia w Bydgoszczy i Centrum Integracji Społecznej w Łojewie (gm. Inowrocław). **Liczba osób korzystających z CIS w roku oceny wyniosła 242 osoby.**

→ **Kluby Integracji Społecznej działały na terenie 14 powiatów** województwa kujawsko-pomorskiego: bydgoskiego, chełmińskiego, golubsko-dobrzyńskiego, grudziądzkiego, inowrocławskiego, nakielskiego, mogileńskiego, sępoleńskiego, toruńskiego, tucholskiego, żnińskiego oraz w Grudziądzu, Toruniu, Włocławku). Spośród wszystkich KIS-ów 16 z nich jest prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego. **Liczba osób korzystających z KIS w 2021 roku wynosiła 256 osób.**

80 **Liczba spółdzielni socjalnych**	**Spółdzielnia socjalna** to przedsiębiorstwo społeczne prowadzone wspólnie przez osoby zagrożone wykluczeniem społecznym, o niskiej zatrudnialności, umożliwiające tym osobom powrót na rynek pracy i ich aktywizację zawodową. Głównym celem tego podmiotu prawnego, jest nie tylko prowadzenie działalności gospodarczej, ale również działalność na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji członków spółdzielni. Założycielami spółdzielni mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i podmioty prawne, w tym jednostki samorządu terytorialnego. Te ostatnie mogą korzystać z usług spółdzielni w realizacji działań użyteczności publicznej, także wykorzystując do tego celu klauzule społeczne w ramach zamówień publicznych. *Źródło: ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych*

Tabela 31. Spółdzielnie socjalne w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	2018	2019	2020	2021
	Liczba placówek ogółem			
Spółdzielnie socjalne	90	91	94[68]	80

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych z Krajowego Rejestru Sądowego

→ W Krajowym Rejestrze Sądowym w 2021 roku zarejestrowanych było łącznie **80 spółdzielni socjalnych.** Wśród ogólnej liczby spółdzielni socjalnych, 7 było w likwidacji, a 24 spółdzielnie nie działały.

→ Spółdzielnie zlokalizowane były na terenie 21 powiatów naszego województwa (4 miasta na prawach powiatu oraz 17 powiatów ziemskich: aleksandrowskim, brodnickim, bydgoskim, chełmińskim, golubsko-dobrzyńskim, grudziądzkim, inowrocławskim, lipnowskim, mogileńskim, nakielskim, radziejowskim, świeckim, toruńskim, tucholskim, wąbrzeskim, włocławskim oraz żnińskim).

[68] 2020 roku ogółem zarejestrowano 94 Spółdzielnie Socjalne – wykreślono 13 spółdzielni.

Informacja o projektach realizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu

Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim	
Oś priorytetowa 9 Solidarne społeczeństwo **Działanie 9.4 Wzmocnienie sektora ekonomii społecznej** **Poddziałanie 9.4.2 Koordynacja sektora ekonomii społecznej**	
Cele projektu	• Wzmocnienie udziału ekonomii społecznej w aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; • Wsparcie na rzecz zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej; • Wzrost poziomu wiedzy i umiejętności kadry PES; • Promocja marki i jakości PES; • Rozwój infrastrukturalnego systemu wsparcia ekonomii społecznej w województwie; • Rozwój instytucjonalnego wsparcia ekonomii społecznej w regionie; • Wzmocnienie roli ekonomii społecznej w rozwoju społeczności lokalnych; • Rozwój lokalnych partnerstw na rzecz ekonomii społecznej; • Rozwój form współpracy i wsparcia PES ze strony samorządów lokalnych i innych partnerów; • Monitorowanie wpływu ekonomii społecznej na włączenie społeczne; • Popularyzacja ekonomii społecznej w społeczeństwie regionu; • Włączanie wiedzy na temat ekonomii społecznej do systemu kształcenia formalnego i nieformalnego.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2021 r.	• Liczba inicjatyw dotyczących rozwoju ekonomii społecznej sfinansowanych ze środków EFS – 1. • Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem w ramach sieciowania – 33. • Liczba gmin objętych działaniami upowszechniającymi współpracę z podmiotami ekonomii społecznej – 16. • Liczba pracowników lokalnych i regionalnych podmiotów działających na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, którzy zostali objęci wsparciem w ramach projektu – 182.

6. Osoby w kryzysie bezdomności i zagrożone bezdomnością

Liczba osób bezdomnych Źródło: MRiPS	**1 557**
Liczba gmin, na terenie których przebywaja osoby bezdomne Źródło: MRiPS	**54**
Liczba noclegowni, schronisk , domów dla osób bezdomnych i ogrzewalni Źródło: Informator "Akcja Zima" 2021/2022	**28**
Liczba miejsc w schroniskach i noclegowniach Źródło: Informator "Akcja Zima" 2021/2022	**1 191**
Odsetek osób bezdomnych w ogólnej liczbie osób bezdomnych w kraju Źródło: MRiPS	**5,1%** 9 miejsce w kraju

Osoby w kryzysie bezdomności

1,3	
Liczba osób bezdomnych przydająca na 1 miejsce w schronisku/noclegowni	**Schronisko** zapewnia osobom bezdomnym całodobowe, tymczasowe schronienie oraz usługi ukierunkowane na wzmacnianie aktywności społecznej. **Noclegownia** to placówka zapewniająca tymczasowy nocleg. Ogrzewalnia świadczy usługi w okresie od 1 października do 30 kwietnia, przez 7 dni w tygodniu, w godzinach nocnych lub przez całą dobę – jeżeli na terenie gminy nie funkcjonuje noclegownia. Osoba przebywającą w ogrzewalni ma zapewnione miejsce siedzące. **Schronisko z usługami opiekuńczymi** zapewnia osobom bezdomnym, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych, ale nie wymagają usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, zakład opiekuńczo-leczniczy lub zakład pielęgnacyjno--opiekuńczy, tymczasowe schronienie wraz z usługami opiekuńczymi oraz usługami ukierunkowanymi na wzmacnianie aktywności społecznej, w miarę możliwości wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej. *Źródło: ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

→ W 2021 roku w województwie kujawsko-pomorskim działało **26 placówek udzielających pomocy i schronienia osobom bezdomnym**, w tym: 17 schronisk (4 schroniska z usługami opiekuńczymi na terenie Włocławka, Grudziądza, Chełmży i Koronowa), 4 noclegownie oraz 5 ogrzewalni.

→ Placówki udzielające pomocy i schronienia osobom bezdomnym funkcjonowały w Bydgoszczy, Grudziądzu, Toruniu i Włocławku oraz w powiatach: brodnickim, bydgoskim, inowrocławskim, mogileńskim, nakielskim, świeckim i toruńskim.

→ Od stycznia 2021 roku zaprzestało funkcjonować schronisko dla bezdomnych kobiet przy ul. Toruńskiej 24 w Inowrocławiu, w tym miejscu zaczęła funkcjonować ogrzewalnia.[69]

→ Z uwagi na pandemię COVID-19 nie zrealizowano kolejnego ogólnopolskiego liczenia osób bezdomnych, które powinno zostać przeprowadzone w roku 2021.

→ Ostatnie badanie przeprowadzone w nocy z 13 na 14 lutego 2019 roku na zlecenie MRiPS wykazało, iż w województwie kujawsko-pomorskim w 54 gminach, przebywało 1 557 osób bezdomnych (o 258 osób mniej niż w roku 2017).

→ Największa liczba osób bezdomnych przebywała w Bydgoszczy (320), Toruniu (272), Grudziądzu (225), Włocławku (215), Inowrocławiu m. (83), Koronowie (60), Szubinie (55), Świeciu (50), Brodnicy m. (49), Chełmży m. (48), Mogilnie (26), Nakle nad Notecią (26), Ryńsku (17), Wąbrzeźnie m. (15).

[69]Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Informator o miejscach udzielania pomocy osobom bezdomnym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Akcja Zima 2021/2022,* Toruń 2021 r.

→ Według wyników badania w 2019 roku w województwie kujawsko-pomorskim najliczniejszą grupę osób bezdomnych stanowiły osoby w wieku od 41 do 60 lat (812 osób).

→ Blisko 30% (439 osób) całej populacji osób bezdomnych to osoby powyżej 60 roku życia. Podobnie jak w roku 2017, najwięcej osób bezdomnych zdiagnozowano w przedziale wiekowym 41–60 lat (52,1% wszystkich osób bezdomnych).

Tabela 32. Osoby bezdomne przypadające na 1 miejsce schronienia w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2018-2021

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba osób bezdomnych przypadająca na 1 miejsce w noclegowni/schronisku dla osób bezdomnych	1,1	1,2	1,4	1,3	1,8 (m. Toruń)	0,6 (p. bydgoski)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu Informatora o miejscach udzielania pomocy osobom bezdomnym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, Ogólnopolskie badanie liczby osób bezdomnych przeprowadzone na zlecenie MRiPS

→ W 2021 roku wskaźnik w zakresie liczby osób bezdomnych, przypadających na 1 miejsce w schronisku/noclegowni dla osób bezdomnych, wyniósł 1,3.

Mapa 17. Liczba osób bezdomnych oraz stan infrastruktury w 2021 roku

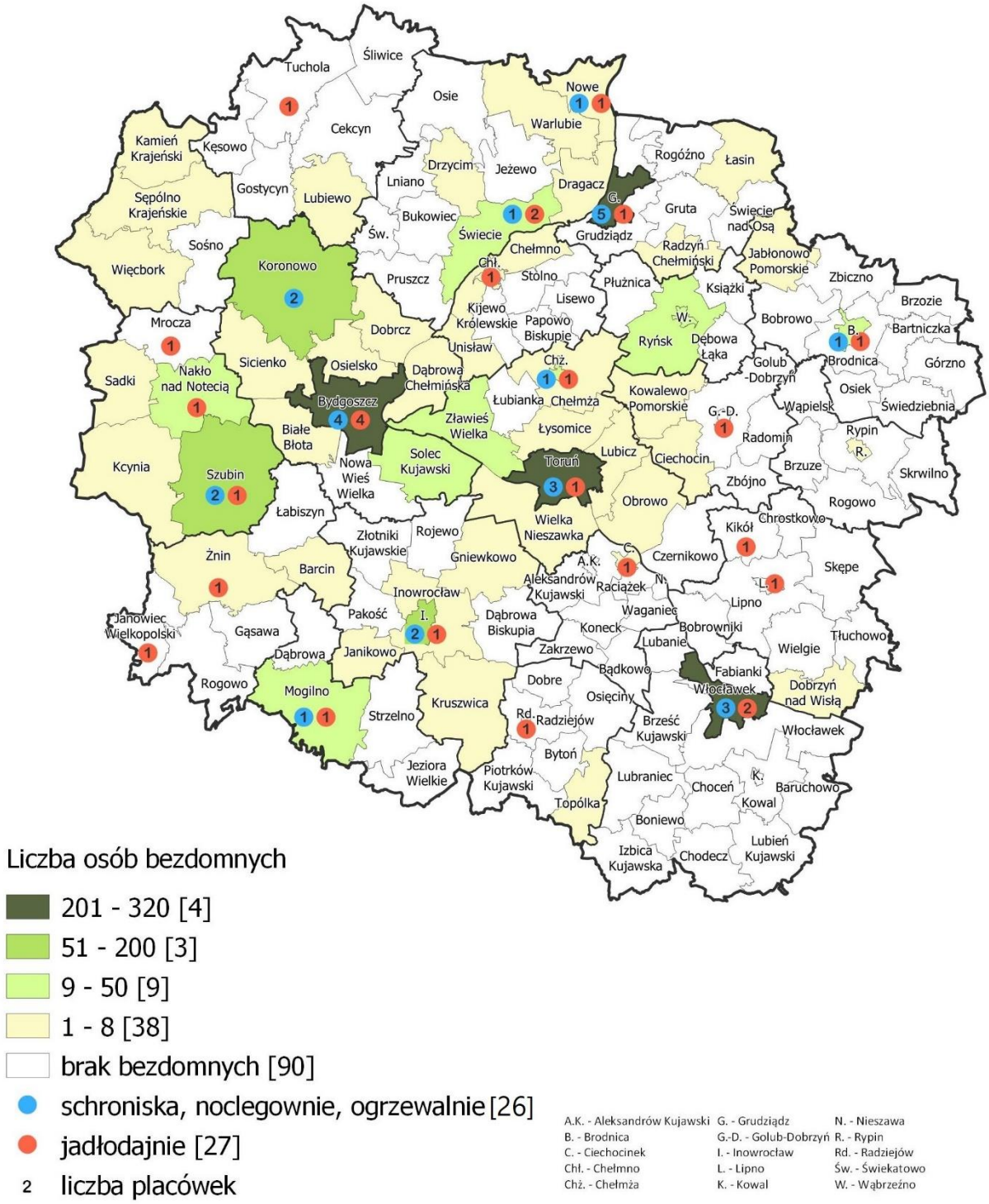

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych MRiPS, Informator o miejscach udzielania pomocy osobom bezdomnym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego „Akcja Zima" 2021/2022", opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

Mieszkania chronione i wspomagane

100	
Liczba mieszkań chronionych/wspomaganych	**Mieszkanie chronione** jest formą pomocy społecznej przygotowującą pod opieką specjalistów osoby tam przebywające do prowadzenia samodzielnego życia lub wspomagającą te osoby w codziennym funkcjonowaniu. Może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego. W zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane. W mieszkaniu chronionym treningowym zapewnia się usługi bytowe oraz naukę, rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia. Mieszkanie chronione wspierane przeznaczone jest dla osoby niepełnosprawnej, w szczególności osoby niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi, osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej. W mieszkaniu chronionym wspieranym zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości. *Źródło: ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej* **Mieszkanie wspomagane** to usługa społeczna świadczona w społeczności lokalnej w postaci mieszkania lub domu, przygotowującego osoby w nim przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zapewniającego pomoc w prowadzeniu samodzielnego życia. *Źródło: Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020*

→ W 2021 roku w województwie kujawsko-pomorskim nadal funkcjonował równocześnie model mieszkań chronionych oraz model mieszkań wspomaganych.

→ Zarówno model mieszkań chronionych jak i model mieszkań wspomaganych mógł dzielić się dodatkowo na mieszkania treningowe (okresowe, na czas treningu) lub mieszkania wspierane (stałe, dla osób, które ze względu na uwarunkowania nie mogą osiągnąć pełnej samodzielności).

→ W ramach ankiety dodatkowej do OZPS Ośrodki pomocy społecznej zostały poproszone o wskazanie jakiego rodzaju mieszkania funkcjonują na terenie danej gminy, bez względu na podmiot prowadzący oraz źródło finasowania.

Tabela 33. Mieszkania chronione/wspomaganych w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj placówki	Liczba mieszkań		Liczba korzystających	Liczba miejsc
	2020	2021		
Mieszkania chronione/wspomagane	108	100	247	259

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS za lata 2020-2021, Ankiety dodatkowej do OZPS za rok 2021, dane UMWK-P w Toruniu

→ Na przestrzeni lat 2021/2022 zasób mieszkań chronionych/wspomaganych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego wynosił 100. Jest to o 8 mieszkań mniej niż na przestrzeni lat 2020/2021 (108 mieszkań).

→ Mieszkania chronione/wspomagane funkcjonowały na terenie miast na prawach powiatu: Bydgoszczy, Grudziądza, Torunia i Włocławka oraz na terenie gmin następujących powiatów: aleksandrowskiego, bydgoskiego, chełmińskiego, grudziądzkiego, inowrocławskiego, mogileńskiego, nakielskiego, radziejowskiego, sępoleńskiego, świeckiego, tucholskiego, wąbrzeskiego i żnińskiego.

Mapa 18. Mieszkania chronione/wspomagane na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

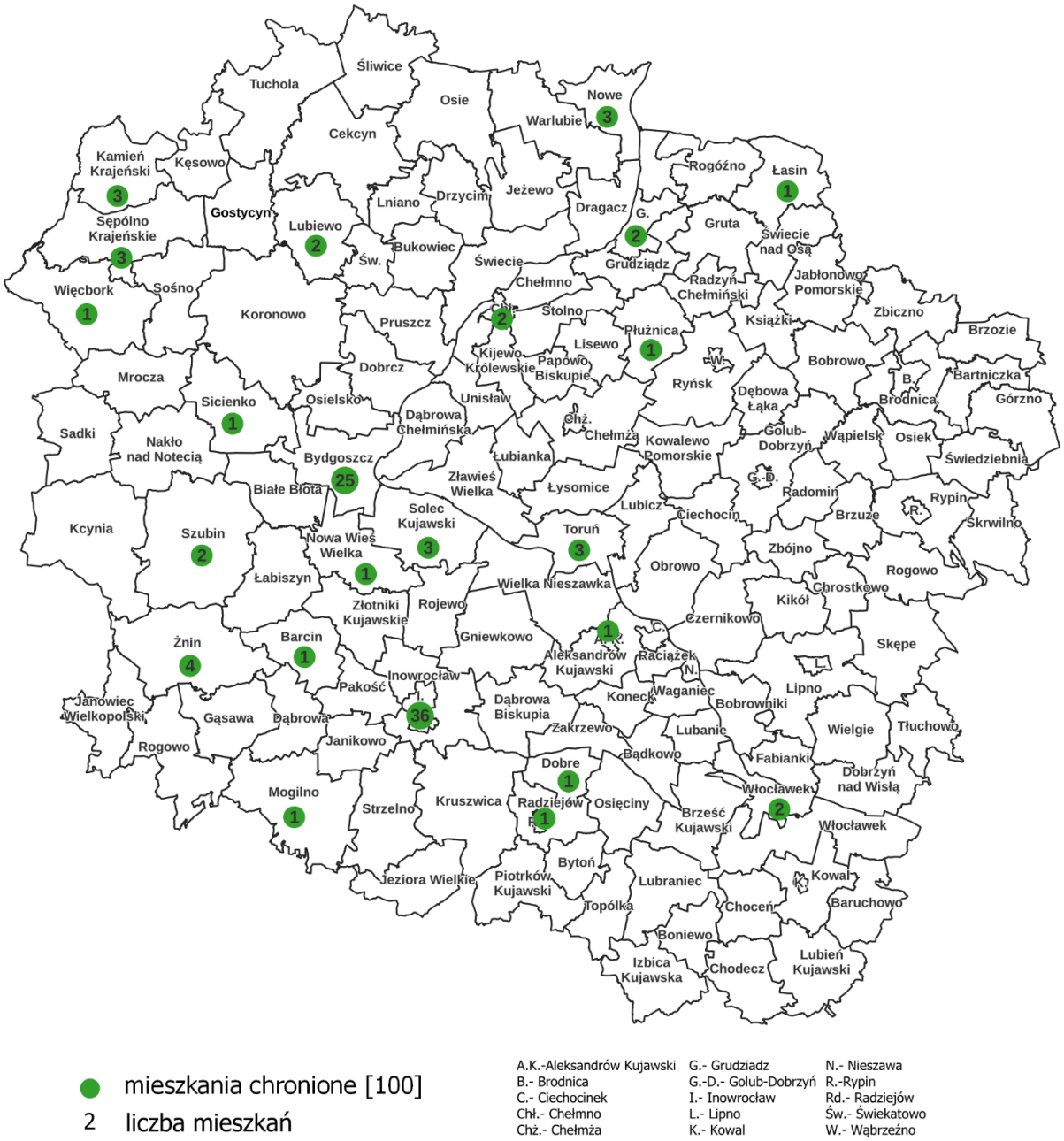

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych z ankiety dodatkowej do OZPS za rok 2021

Mieszkalnictwo społeczne

20,8	Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego, **mieszkaniowy zasób gminy** to lokale służące do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych: ✓ stanowiące własność gminy lub jednoosobowych spółek gminnych, którym gmina powierzyła realizację zadania własnego w zakresie zaspokajania potrzeb mieszkaniowych wspólnoty samorządowej (z wyjątkiem towarzystw budownictwa społecznego), ✓ lokale pozostające w posiadaniu samoistnym tych podmiotów, ✓ lokale mieszkalne wskazane w umowie spółki utworzone przez spółki celowe, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. o Krajowym Zasobie Nieruchomości (Dz. U. z 2018 r. poz. 2363, z 2019 r. poz. 1309). *Źródło: ustawa z dnia 21 czerwca 2001 roku o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego* **Mieszkania komunalne** są wynajmowane mieszkańcom gminy, którzy spełniają uchwalone kryteria. **Lokale socjalne** natomiast przyznawane są wyłącznie osobom bez praw do innego lokalu - spółdzielczego, własnościowego czy komunalnego. W odróżnieniu od mieszkania komunalnego, mieszkanie socjalne nie może zostać wykupione, ani dziedziczone. Ma raczej zachęcić lokatorów do poprawy swojej sytuacji życiowej. Taki lokal może przysługiwać wyłącznie konkretnej osobie - nie rodzinie. Prawo do niego przysługuje dwóm kategoriom osób: którym przysługuje do nich prawo. ✓ osobom, którym sąd w wyroku eksmisyjnym przyznał takie uprawnienie, ✓ osobom, które nie mają prawa do lokalu, a ich dochody nie przekraczają kwoty określonej przez radę gminy (których sytuację życiową można określić jako pozostawanie w niedostatku).
Liczba mieszkań komunalnych przypadających na 1 000 mieszkańców	

Tabela 34. Mieszkania komunalne oraz lokale socjalne w latach 2018-2021 w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba mieszkań komunalnych w zasobie gminy	46 254	45 316	44 063	42 961	x	x
Liczba mieszkań komunalnych przypadająca na 1 000 mieszkańców	22,2	21,8	21,2	20,8	45,2 (m. Grudziądz)	3,6 (p. radziejowski)
Liczba mieszkań socjalnych (lokali)	6 156	5 831	5 592	5 583	x	x
Liczba mieszkań socjalnych przypadająca na 1 000 mieszkańców	3,0	2,8	2,6	2,7	6,0 (p. inowrocławski)	0,3 (p. grudziądzki)
Liczba oczekujących na mieszkanie socjalne	4 208	3 894	3 865	3 414	x	x
Liczba wyroków eksmisyjnych bez wskazania lokalu socjalnego	843	723	693	692	x	x

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych OZPS za lata 2018-2021

→ Zgodnie z danymi OZPS od 2018 roku widać systematyczny spadek liczby mieszkań komunalnych w zasobach gmin województwa oraz wartości wskaźnika liczby tego rodzaju mieszkań w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców.

Wykres 14. Liczba mieszkań komunalnych w miastach na prawach powiatu i gminach powiatów ziemskich województwa kujawsko-pomorskiego w w2021 roku w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców

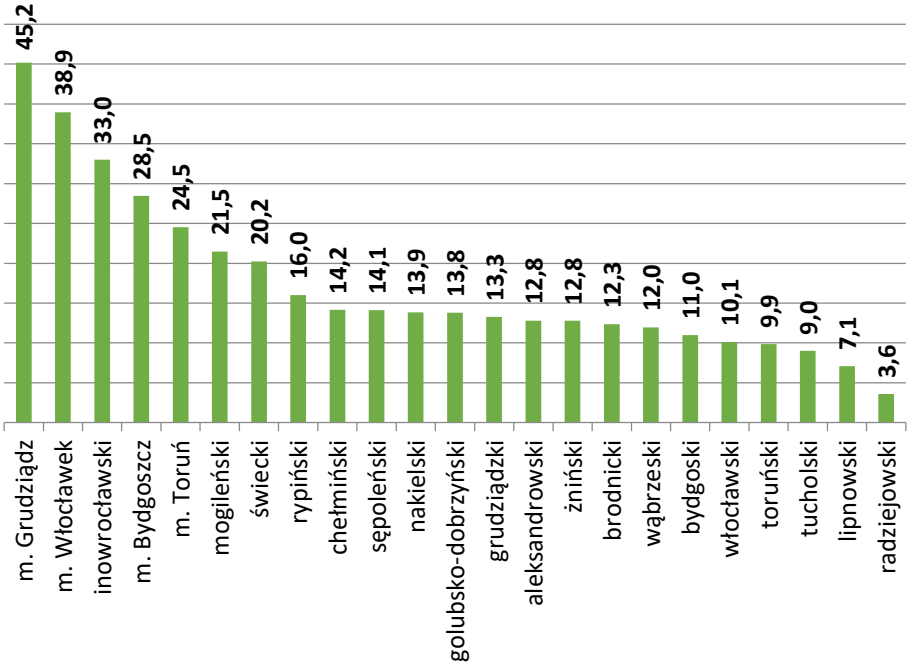

Źródło: dane OZPS za rok 2021 oraz GUS BDL

→ W 2021 roku w województwie kujawsko-pomorskim zasoby mieszkaniowe (mieszkania komunalne, w tym mieszkania socjalne) stanowiły 42 961 mieszkań. W porównaniu z rokiem poprzednimi nastąpił spadek tej liczby o 2,5%.

→ Najgorsza sytuacja występowała w 6 gminach wiejskich[70], w których podobnie jak w roku 2020 nadal brakuje tego typu mieszkań.

→ W 2021 roku liczba lokali socjalnych w województwie kujawsko-pomorskim spadła o 9 mieszkań w stosunku do roku 2020.

→ Braki dotyczące dostępności mieszkań socjalnych odnotowane zostały na terenie 44 gmin województwa kujawsko-pomorskiego, to jest w 15 z 19 powiatów ziemskich regionu[71].

→ W roku 2021 w województwie kujawsko-pomorskim w porównaniu z rokiem poprzednim liczba osób oczekujących na lokal socjalny zmniejszyła się o 451 osób (12%).

→ Szacuje się, że w 2021 roku w naszym województwie 692 osoby otrzymały wyroki eksmisyjne bez wskazania lokalu socjalnego (tylko o jedną osobę mniej niż w roku 2020).

→

[70] Były to następujące gminy wiejskie: Raciążek, Brzozie, Chrostkowo, Bytoń, Radziejów, Wielka Nieszawka.
[71] Powiatami ziemskimi, na terenie których w każdej z gmin funkcjonował co najmniej 1 lokal socjalny, były: bydgoski, mogileński, sępoleński, świecki.

Społeczne Agencje Najmu

Społeczne Agencje Najmu (SAN)	**Społeczne agencje najmu (SAN)** to podmioty współpracujące z gminą, które pośredniczą między właścicielami mieszkań na wynajem i osobami, którym dochody lub sytuacja życiowa utrudniają najem mieszkania w warunkach rynkowych. SAN jest rozwiązaniem umożliwiającym objęcie wsparciem zróżnicowanych grup odbiorców oraz świadczenie szerokiego wachlarza usług. Oferta SAN jest również atrakcyjna dla najemców oraz dla wynajmujących i może oferować im czynsz niższy niż obowiązujący na wolnym rynku. Z drugiej strony – wynajmującym ma zapewnić ciągłość i stabilność najmu oraz zwolnić ich z obowiązku nadzoru nad mieszkaniem i poszukiwania kolejnych lokatorów w przypadku rotacji. Działalność SAN może prowadzić spółka gminna, stowarzyszenie, fundacja lub spółdzielnia socjalna. Warunkiem prowadzenia działalności SAN na terenie gminy jest zawarcie z gminą umowy o współpracy. SAN mogą stanowić przydatne narzędzie wspierające inne działania przeciwdziałające wykluczeniu mieszkaniowemu. Przygotowywany przez rząd pakiet mieszkaniowy ma pomóc w poprawie sytuacji mieszkaniowej. Przepisy regulujące społeczne agencje najmu mają przyczynić się do tworzenia kolejnych społecznych agencji najmu w Polsce. *Źródło: „Podsumowanie pilotażowego wdrożenia modelu Społecznej Agencji Najmu (Home Lab Warsaw -HLW)", dr hab. R. Szarfenberg, A. Szarfenberg, W-wa, 2020* *https://habitat.pl/files/san/Habitat_Poland-wnioski_koncowe_pilotaz_SAN-Warszawa_02.2020.pdf*

→ W połowie 2021 roku weszła w życie ustawa wprowadzająca do polskiego porządku prawnego społeczne agencje najmu (SAN), umożliwiając ich powstawanie i rozszerzenie grona najemców[72].

→ W Toruniu realizowany jest Projekt **Społecznej Agencji Pośrednictwa** (SAP), który jest innowacją zmieniającą kierunek rozwoju usług świadczonych w lokalnych społecznościach. SAP to narzędzie integrujące działania instytucji publicznych, sektora NGO, podmiotów i osób prywatnych w zwalczaniu wykluczenia społecznego na lokalnym rynku mieszkaniowym i rynku pracy.

→ W 2021 roku z bezpośredniej pomocy świadczonej w Społecznej Agencji Pośrednictwa w ramach projektów animacji społecznej z naboru Lokalnej Grupy Działania "dla miasta Torunia" skorzystało 30 osób. Projekty skierowane były do rodzin (oraz osób z otoczenia), z grupy osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, zamieszkujących obszar Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR), posiadających niedostateczne warunki mieszkaniowe, czy ograniczony dostęp do lokali. Działania w projektach polegały na sporządzeniu Indywidualnej Diagnozy Uczestnika lub rodziny, oraz otoczenia. Na jej podstawie przygotowywana została Ścieżka Wsparcia do poprawy warunków mieszkaniowych jak i indywidualne lub grupowe poradnictwo (dostosowane do zdiagnozowanych potrzeb uczestników i ich otoczenia) oraz spotkania warsztatowo-

[72] Ustawa z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy o niektórych formach popierania budownictwa mieszkaniowego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2021 poz. 1243).

animacyjne dla rodzin przy udziale animatora zabaw dla dzieci. Jednocześnie przez cały czas trwania projektu pozyskiwane były oferty pokoi, lokali bądź inne nieruchomości do bazy najmu społecznego w Agencji. Działania miały na celu poprawę sytuacji osób oraz rodzin i ich otoczenia, poprzez innowacyjne działania z obszaru aktywnej integracji o charakterze środowiskowym[73].

→ W grudniu 2021 roku miasto Toruń przeprowadziło konsultacje społeczne nad propozycją powołania Społecznej Agencji Najmu (SAN).

Informacja o projektach realizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu

Projekt informacyjny dla osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim „Akcja Zima"2021/2022	
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2021 r.	Podobnie jak w latach poprzednich opracowano i wydrukowano informatory, plakaty i ulotki dotyczące szczegółów związanych z działalnością placówek udzielających pomocy i wsparcia dla osób bezdomnych w naszym regionie. Przedstawione informacje zostały pozyskane na podstawie badania ankietowego przeprowadzonego przez ROPS w Toruniu wśród schronisk, noclegowni, ogrzewalni, jadłodajni czy stołówek, w których osoby bezdomne mogą skorzystać z pomocy. Na podstawie zebranych informacji opracowano plakaty, ulotkę oraz informator o miejscach udzielania pomocy osobom bezdomnym w naszym regionie. Informator zawierał treści dot. danych i statystyk, dostępnej infrastruktury, pomocy oferowanej w poszczególnych schroniskach/noclegowniach/ogrzewalniach oraz wykaz jadłodajni. Zamieszczono również gościnnie napisane artykuł dot. pandemii w schroniskach. Nawiązano współpracę w celu przygotowania oraz udostępnienia w Informatorze Akcja Zima dobrych praktyk w zakresie mieszkań treningowych dla opuszczających pieczę zastępcza z Fundacją Aktywizacji i Integracji w Nowym oraz mieszkań treningowych (Fundacja Po DRUGIE). Opracowano również plakat jak mądrze pomagać osobom bezdomnym. Ponadto przygotowano kampanię społeczną dot. problematyki osób zagrożonych bezdomnością oraz pozostających w kryzysie bezdomności pn. „Bezdomność - nie bądź obojętny". Kampania ma na celu zwrócenie uwagi społeczeństwa na problemy osób pozostających w kryzysie bezdomności, potrzebujących naszej pomocy. W ramach kampanii opracowano spot oraz plakaty promujące kampanię. <u>Wskaźniki/efekty osiągnięte w wyniku realizacji projektu w 2021 r.:</u> • Materiały dot. „Akcja Zima 2021/2022 wydrukowano w formie: informatora (nakład 400 egz.); ulotki (nakład 3.000 egz.); plakatu B1 (nakład 200 egz.); plakatu A2 (nakład 400 egz.); plakatu A2 jak mądrze pomagać (nakład 200 egz.). • W/w materiały przekazano do ok. 700 podmiotów / instytucji świadczących pomoc osobom bezdomnym działających w naszym województwie, m. in. do schronisk, noclegowni, jadłodajni, szpitali, zakładów karnych i aresztów śledczych, parafii w dużych ośrodkach miejskich, ośrodków terapii odwykowej, komend policji, straży pożarnej, straży miejskiej oraz na dworce PKS i PKP. Materiały zamieszono na stronie internetowej ROPS oraz fanpage na FB. https://www.rops.torun.pl/stop-bezdomnosci/akcja-zima/1423-pomoc-dla-osob-bezdomnych-5 • Przekazano 200 kurtko-śpiworów dla 15 podmiotów realizujących wsparcie dla osób bezdomnych.

[73] Informacja przekazana przez Fundację Studio M6.

7. Klienci pomocy społecznej

Liczba rodzin i gospodarstw jednoosobowych objętych świadczeniami pomocy społecznej Źródło: MRiPS -03	**54 768**
Liczba klientów pomocy społecznej (liczba osób w rodzinach objętych pomocą przez OPS) Źródło: MRiPS -03	**117 802**
Liczba kontraktów socjalnych Źródło: MRiPS -03	**3 111**
Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny Źródło: Sprawozdanie WRiSPZ	**2 656**
Liczba zatrudnionych asystentów rodziny Źródło: Sprawozdanie WRiSPZ	**236**
Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS Źródło: MRiPS-03	**1 088**

Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w 2019 roku* źrodło: GUS-BDL	**11,0%** 9 miejsce w kraju	**13,0%** średnia krajowa

*Wskaźnik monitorowania Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2030

Natężenie korzystania z pomocy społecznej

5,7	
Odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej	Pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka. Zadaniem pomocy społecznej jest również zapobieganie trudnym sytuacjom życiowym przez podejmowanie działań zmierzających do życiowego usamodzielnienia osób i rodzin oraz ich integracji ze środowiskiem. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej są obowiązane do współdziałania w rozwiązywaniu ich trudnej sytuacji życiowej (Art. 3 i art. 4 ustawy*). Pomoc społeczna polega w szczególności na: • przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń; • pracy socjalnej; • prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej; • analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej; • realizacji zadań wynikających z rozeznanych potrzeb społecznych; • rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb (Art. 15 ustawy*). Prawo do świadczeń pieniężnych przysługuje osobom i rodzinom, których posiadane dochody nie przekraczają kryteriów dochodowych ustalonych w oparciu o próg interwencji socjalnej– przy jednoczesnym wystąpieniu co najmniej jednego z wymienionych powodów (za wyjątkiem ubóstwa) lub innych okoliczności uzasadniających udzielenie pomocy społecznej (Art. 8 ustawy*). Od 1 października 2018 r. kryterium dochodowym: • dla osoby samotnie gospodarującej był dochód nie przekraczający kwoty 701 zł, • dla osoby w rodzinie – kwota 528 zł. Rada gminy, w drodze uchwały, może podwyższyć kwoty uprawniające do zasiłków okresowego i celowego. Zgodnie z Art. 9.1. ustawy* kryteria dochodowe podlegają weryfikacji co 3 lata, z uwzględnieniem wyniku badań progu interwencji socjalnej. Badania progu interwencji socjalnej dokonuje Instytut Pracy i Spraw Socjalnych. Ostatnia weryfikacja kryteriów dochodowych uprawniających do świadczeń pomocy społecznej miała miejsce 1 października 2018 r. Od tego czasu powyższe kryteria nie uległy zmianie. *Źródło: ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

→ Ze świadczeń pomocy społecznej skorzystało **5,7%**[74] mieszkańców województwa (spadek w porównaniu z rokiem 2020 o 0,5 p.p. – nieznacznie niższy niż w poprzednim okresie sprawozdawczym).

→ W liczbach bezwzględnych, w 2021 roku ośrodki pomocy społecznej w regionie udzieliły świadczeń **54 768 rodzinom** (spadek o 3 713 rodzin w porównaniu z rokiem poprzednim), to jest **117 802 osobom** (spadek o 10 613 osób w stosunku do roku 2020)[75].

→ **Świadczenia pieniężne** (w formie zasiłku: stałego, okresowego, celowego i specjalnego celowego) uzyskało **79,3%** osób korzystających z pomocy społecznej (spadek o 2,7 p.p. w porównaniu z rokiem 2020).

[74]Należy podkreślić, iż wskaźnik natężenia korzystania z pomocy społecznej na potrzeby raportu OZPS obliczany jest przy wykorzystaniu danych dotyczących stanu ludności na koniec roku poprzedzającego okres sprawozdawczy, gdyż w momencie opracowywania raportu dane z danego roku nie są jeszcze dostępne w GUS (w tym przypadku dane w zakresie liczby ludności dotyczą 2020 roku). Biorąc pod uwagę, iż ludność regionu z roku na rok spada, należy uwzględnić, iż wskaźnik skali korzystania ze świadczeń pomocy społecznej w rzeczywistości plasuje się na trochę wyższym poziomie.

[75] Dane dotyczą rzeczywistej liczby rodzin i osób w rodzinie objętych pomocą społeczną przez OPS i pochodzą ze sprawozdania MRiPS-03-R za I-XII 2021 r., Dział 2 Rzeczywista liczba rodzin i osób objętych pomocą społeczną.

→ Pomoc w formie **świadczeń niepieniężnych** (m.in. praca socjalna, poradnictwo specjalistyczne, posiłek, bilet kredytowany, sprawienie pogrzebu) otrzymało **50,5% klientów ośrodków pomocy społecznej** (w tym przypadku odnotowany został spadek o 3,5 p.p. w porównaniu z poprzednim rokiem)[76].

Tabela 35. Natężenie korzystania ze świadczeń pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Odsetek mieszkańców korzystających z pomocy społecznej (dot. osób w rodzinach, którym decyzją przyznano świadczenie pomocy społecznej)	7,5%	6,9%	6,2%	5,7%	13,3% (p. lipnowski)	2,3% (m. Bydgoszcz)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL za lata 2018-2021, Sprawozdanie MRiPS-03 za rok 2018-2021

Wykres 15. Odsetek klientów pomocy społecznej w ogólnej liczbie mieszkańców w województwie kujawsko-pomorskim w 2021 roku (w gminach w układzie powiatowym)

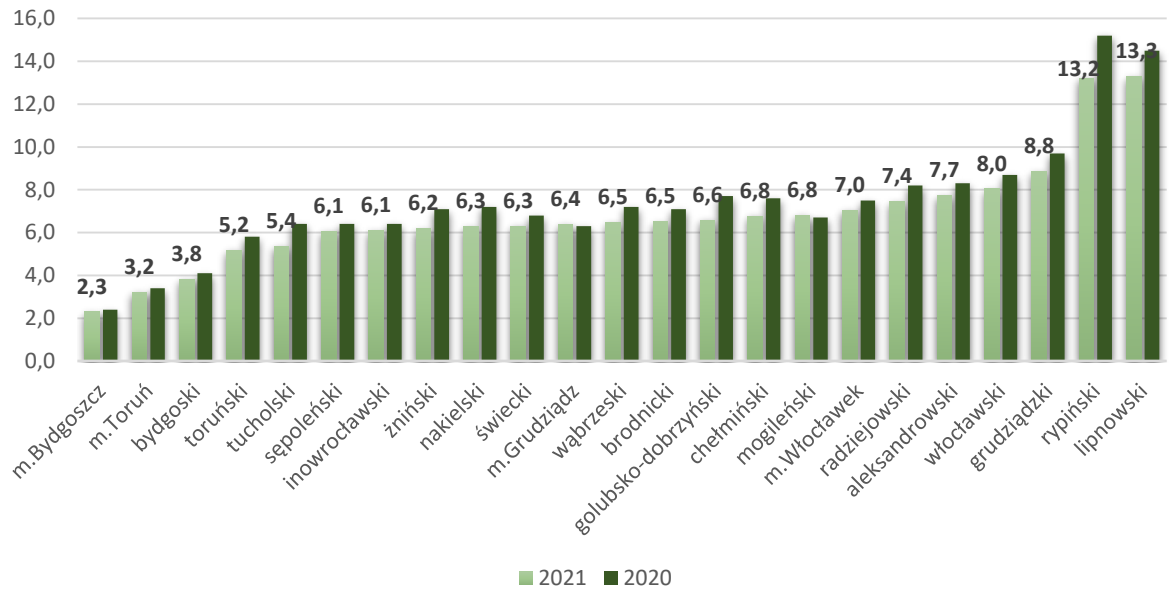

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych GUS BDL za rok 2020-2021, Sprawozdanie MRiPS-03 za rok 2020-2021

→ Analizując zróżnicowanie wewnątrzregionalne pod kątem natężenia korzystania z pomocy społecznej, można wskazać, iż podobnie jak w latach poprzednich najwyższe odsetki klientów pomocy społecznej w ogóle mieszkańców odnotowane zostały w **powiecie lipnowskim (13,3%), rypińskim (13,2%) oraz grudziądzkim (8,8%)**.

[76] Należy nadmienić, iż rodzinom i osobom w rodzinach korzystających z pomocy społecznej można równocześnie udzielić pomocy pieniężnej i niepieniężnej.

→ W odniesieniu do ogólnego spadku korzystających z pomocy, w każdym z powiatów regionu odnotowany został spadek natężenia korzystania z pomocy społecznej, największy dotyczył powiatu rypińskiego (2 p.p.) oraz powiatów lipnowskiego (1,2 p.p.) i golubsko-dobrzyńskiego (1,1 p.p).

→ Powyższy wykres prezentuje również znaczne zróżnicowanie skali udzielanej pomocy społecznej w różnych powiatach województwa, gdyż wartość najwyższa jest blisko 6-krotnie większa od osiągniętej wartości najniżej tego wskaźnika.

Na potrzeby raportu OZPS, corocznie analizowany jest wskaźnik deprywacji lokalnej, mierzony jako stosunek liczby osób w rodzinach pobierających świadczenia z pomocy społecznej do ogólnej liczby mieszkańców regionu w przeliczeniu na 1 000 osób. Analizując osiągnięte dane w tym zakresie, można wskazać, iż w 2021 roku:

→ wskaźnik deprywacji dla województwa kujawsko-pomorskiego wynosił 57 osoby korzystające z pomocy społecznej na 1 000 mieszkańców (w roku 2018 - 75/1000 osób, w roku 2019 – 69/1000 osób, w roku 2020 - 62/1000 osób);

→ nadal najwyższy wskaźnik deprywacji lokalnej zauważa się w gminach położonych w południowo-wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego;

→ w 53 gminach ww. wskaźnik był niższy niż średnia dla województwa (w roku 2018 - 42 gminy, w 2019 – 46 gmin, w 2020 – 48 gmin) i podobnie jak w roku poprzednim, najniższe wartości wskaźnika (poniżej 40 osób na 1000) odnotowano w 8 gminach: w Bydgoszczy (23 osoby), Osielsku (27), Wielkiej Nieszawce (28), Białych Błotach (30), Toruniu (32), Sicienku (34), Grudziądzu w. (37) oraz Złejwsi Wielkiej (38);

→ w pozostałych 91 gminach wartość wskaźnika była wyższa od średniej wojewódzkiej, a najwyższą wartość (powyżej 200) osiągnięto analogicznie jak w roku poprzednim w gminie wiejskiej Rypin (255).

Mapa 19. Natężenie korzystania z pomocy społecznej w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

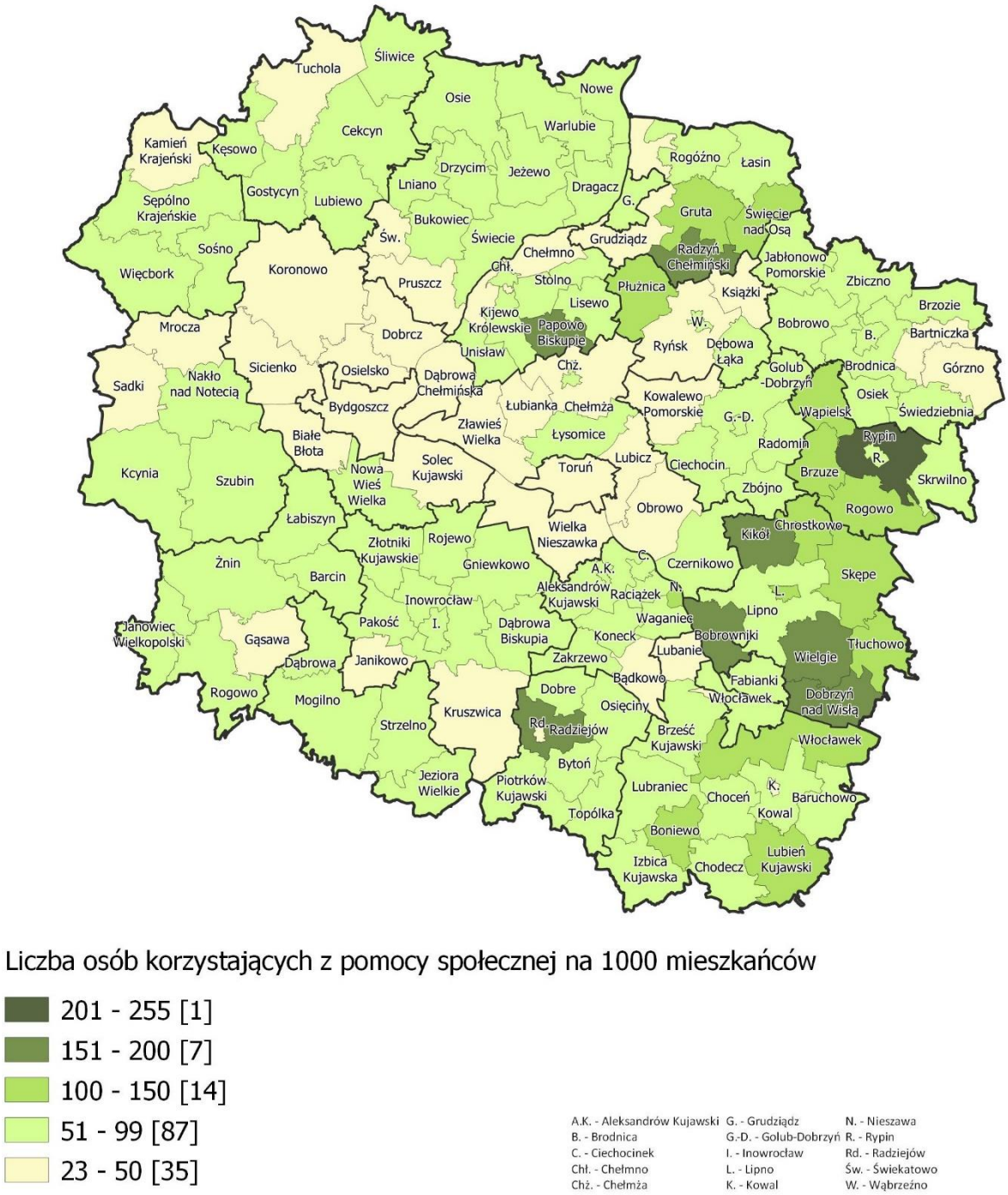

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych MRiPS-03 za rok 2021, dane GUS BDL, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

Analizując sytuację liczebności klientów pomocy społecznej w gminach regionu, kierownicy ośrodków pomocy społecznej wskazali, iż w ich ocenie liczba osób korzystających ze wsparcia w 2021 roku (w porównaniu z rokiem poprzednim): wzrosła (26 gmin), spadła (118 gmin). Jako najczęstsze przyczyny wzrostu wskazywano:

- sytuację pandemii COVID-19 (11 wskazań),
- wzrost cen żywności i ogólnego poziomu życia (7 wskazań),
- bezrobocie (5 wskazań),
- starzenie się mieszkańców (3 wskazania).

Na poniższym wykresie zaprezentowane zostały najczęstsze wskazania uzasadnienia dla spadku liczby osób korzystających z pomocy i wsparcia OPS. Blisko co trzeci ośrodek wskazał, iż głównym powodem zaistniałej sytuacji było podjęcie zatrudnienia przez klientów pomocy społecznej. Kolejnymi najczęściej wskazywanymi powodami spadku były: świadczenie wychowawcze 500+, nabycie uprawnień emerytalno-rentowych oraz wzrost minimalnego wynagrodzenia.

Wykres 16. Powody spadku liczby klientów pomocy społecznej w 2020 roku w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: ankieta dodatkowa do OZPS za 2021 rok

→ W 2018 roku miała miejsce ostatnia zmiana wysokości kryterium dochodowego uprawniającego do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej. Zgodnie z obowiązującą wysokością kryterium dochodowego na osobę w rodzinie (528 zł), można wskazać, iż ubiegająca się o pomoc społeczną rodzina, żyje poniżej minimum socjalnego, w zasadzie na skraju minimum egzystencji[77]. Aktualizacja wysokości kryterium dochodowego miała miejsce w styczniu 2022 roku.

[77] W III kwartale 2021 roku minimum socjalne wynosiło 1079,38 zł na osobę w gospodarstwie domowym (4-osobowym), z kolei minimum egzystencji (w 2020 roku) w takim gospodarstwie to 558,06 zł na osobę; https://pozyczka4you.pl/kryterium-dochodowe-mops/ (data korzystania: 09.05.2022).

Kontrakt socjalny

2,7	Praca socjalna może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny, który stanowi rodzaj umowy zawartej przez pracownika socjalnego z osobą korzystającą z pomocy społecznej, ze wskazaniem uprawnień i zobowiązań obu stron, zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby/rodziny.
Odsetek klientów ośrodków pomocy społecznej objętych kontraktem socjalnym	*Źródło: ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

Tabela 36. Kontakt socjalny w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba gmin, w których w danym roku zawarto kontrakty socjalne	95	97	81	89	x	x
Liczba zawartych kontraktów socjalnych z klientami OPS	3 599	4 065	2 675	3 111	x	x
Odsetek klientów OPS objętych kontraktem socjalnym	2,7%	3,3%	2,2%	2,7%	10,8% p. sępoleński	0,3% p. grudziądzki

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych MRiPS-03 za lata 2018-2021

→ Pracę socjalną w oparciu o kontrakt socjalny realizowano na terenie **89 gmin**, co oznacza wzrost o 8 gmin, w porównaniu z rokiem 2020.

→ Analogicznie, **z 2 675 do 3111 zwiększyła się liczba zawartych kontraktów socjalnych.** Łącznie tę formę pisemnej umowy ośrodki zawarły z 3 235 osobami, co w porównaniu z rokiem ubiegłym jest wzrostem o 434 osoby (2020 r. – 2 801 osób).

→ **Odsetek klientów korzystających z pomocy społecznej objętych kontraktem socjalnym zwiększył się o 0,5 p.p.** (2020 r. – 2,2%). Największy odsetek klientów, którzy zawarli kontrakt socjalny był na terenie powiatu sępoleńskiego (5,0%) oraz Włocławka (8,2%), najmniejszy natomiast na terenie powiatu grudziądzkiego (0,3%) aleksandrowskiego (0,4).

Asystentura rodziny

33,3	Jednym z obowiązków gminy, nałożonym na mocy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, jest zapewnienie **wsparcia rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych**. Wśród form pracy z rodzinami dysfunkcyjnymi wyróżnić można asystenturę rodziny, która zakłada współpracę rodziny z asystentem ukierunkowaną na poprawę jej funkcjonowania oraz przezwyciężenie życiowych trudności, aby w konsekwencji uchronić dzieci przed umieszczeniem w pieczy zastępczej lub zagrożeniem tego rodzaju konsekwencjami.
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, które zostały objęte pracą asystenta rodziny	Źródło: ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

Tabela 37. Asystentura rodziny w gminach województwa kujawsko-pomorskiego[78]

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba asystentów rodziny zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej	246	241	237	236	X	X
Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny	2 671	2 711	2 589	2 656	X	X
Liczba OPS zatrudniających asystentów rodziny	137	136	135	134	X	X
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, które zostały objęte pracą asystenta rodziny	25%	26,9%	27,8%	33,3%	89,7% (p. grudziądzki)	16,4% (m. Bydgoszcz)

Źródło: Sprawozdania z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2018-2021 oraz MRiPS-03 za lata 2018-2021

→ Do zadań własnych gminy należy m.in. zapewnienie rodzinie, która przeżywa trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej pomocy asystenta rodziny. Pomimo faktu, iż od stycznia 2015 roku funkcjonuje prawny obowiązek zatrudnienia asystentów przez OPS, to wciąż **na terenie 10 gmin zadanie to nie jest realizowane**.

→ Łącznie, **na terenie 134 gmin w 2021 roku zatrudnionych było 236 asystentów rodziny**, co oznacza minimalny spadek w porównaniu z latami poprzednimi.

→ Blisko **70% gmin (93 gmin) zatrudniało zaledwie 1 asystenta rodziny**.

→

[78]Dane na temat liczby asystentów rodziny oraz rodzin objętych pracą asystenta rodziny pochodzą ze sprawozdania z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za II półrocze, czyli obejmują okres od lipca do grudnia danego roku.

Mapa 20. Liczba asystentów rodziny zatrudnionych w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

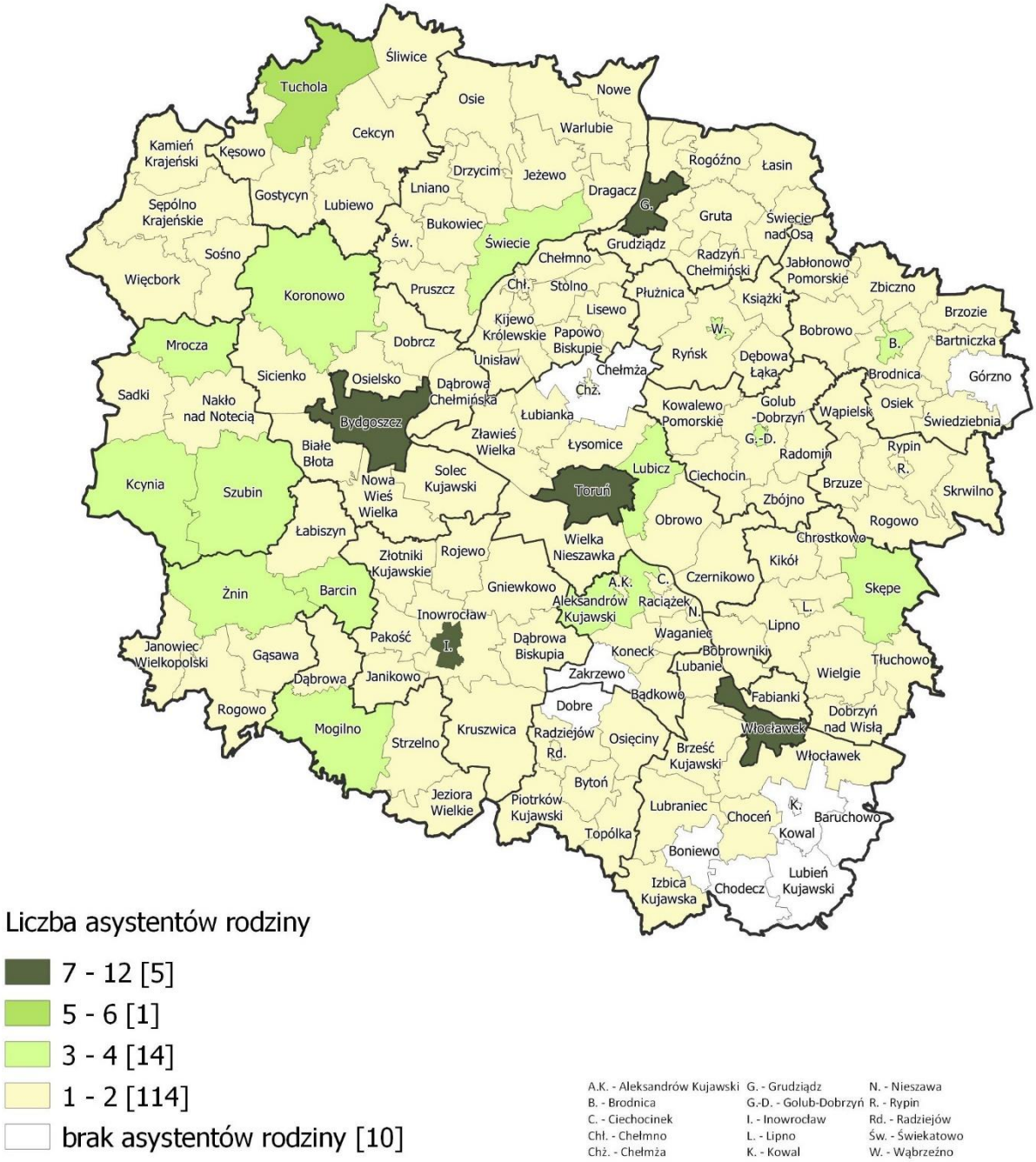

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych ze sprawozdania WRiSPZ za rok 2021, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

→ Pomimo minimalnego spadku zatrudnionych asystentów rodziny, liczba rodzin, które objęte były pracą asystenta rodziny wzrosła. W 2021 liczba tychże rodzin wyniosła 2 656, co oznacza wzrost o 67 rodzin.

→ Wraz ze wzrostem liczby rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny, **wzrosła liczba gmin, na terenie których przekroczony został ustawowy wymóg dopuszczalnej liczby**

15 rodzin, z którymi asystent rodziny może pracować równocześnie[79]. Były to gminy wiejskie: Bukowiec, Choceń, Czernikowo, Inowrocław, Książki, Lubiewo, Sośno, Zławieś Wielka, Złotniki Kujawskie, gminy miejsko-wiejskie: Brześć Kujawski, Dobrzyń nad Wisłą, Łabiszyn, Pakość, Sępólno Krajeńskie, Świecie, gminy miejskie: Brodnica, Chełmża, Lipno oraz Rypin.

→ **Najwyższy odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, które zostały objęte pracą asystenta rodziny występował** (podobnie jak w latach poprzednich) na terenie powiatu: **grudziądzkiego (89,7%)** oraz wąbrzeskiego (88,7%), najniższy natomiast w miastach na prawach powiatu: w Bydgoszczy (16,4%) oraz we Włocławku (19,0%).

Poradnictwo specjalistyczne

10,3 **Odsetek rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego**	**Poradnictwo specjalistyczne** w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód. Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów. Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii. Poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną. *Źródło: ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

Tabela 38. Poradnictwo specjalistyczne wykazane przez OPS w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2020	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba ośrodków pomocy społecznej, które wykazały realizację poradnictwa specjalistycznego	78	74	75	77	x	x
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej objętych poradnictwem specjalistycznym wykazanym przez ośrodki pomocy społecznej	9,6%	9,3%	8,1%	10,3%	41,3% (m. Grudziądz)	0,3% (p. włocławski)

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych OZPS 2017, MRiPS-03 za lata 2018-2020

[79] Liczba rodzin, z którymi jeden asystent może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15.
Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Mapa 21. Realizacja poradnictwa specjalistycznego w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych MRiPS-03 za rok 2021, opracowanie graficzne Kujawsko-Pomorskie Biuro Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku

→ W 2021 roku poradnictwo specjalistyczne realizowane było na terenie **77 gmin** (wzrost o 2 gminy w porównaniu z rokiem poprzednim).

→ Z porad prawnych, psychologicznych oraz rodzinnych skorzystało łącznie **5 661 rodzin**, co oznacza wzrost o ponad 900 rodzin. Na przestrzeni lat 2018-2021 odsetek osób korzystających z pomocy społecznej objętych poradnictwem specjalistycznym zwiększył się o 0,7 p.p. **W roku 2021 wyniósł on 10,3%.**

→ Ważnym odnotowania jest fakt, iż na terenie powiatu grudziądzkiego żadna rodzina nie skorzystała z poradnictwa specjalistycznego, a liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej na terenie powiatu wyniosła 1 338 rodzin. **Najmniejszy odsetek rodzin korzystających z poradnictwa odnotowano w powiecie włocławskim (0,3% - 6 rodzin)** oraz golubsko-dobrzyńskim (0,8% - 10 rodzin). Największy odsetek rodzin, niezmienne od lat występował na terenie Grudziądza (41,3%).[80]

Kadra pomocy społecznej

1 895 **Średnia liczba mieszkańców, przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy**	**Pracownikiem socjalnym** może zostać osoba posiadająca dyplom ukończenia kolegium pracowników służb społecznych, lub studiów wyższych na kierunku praca socjalna (lub do dnia 31 grudnia 2013 r. ukończyła studia wyższe o specjalności przygotowującej do zawodu pracownika socjalnego na jednym z kierunków: pedagogika, pedagogika specjalna, politologia, polityka społeczna, psychologia, socjologia, nauki o rodzinie). Zatrudnienie pracowników socjalnych w ośrodkach pomocy społecznej powinno spełniać dwa ustawowo określone kryteria: • jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub na jednego pracownika socjalnego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy przypada nie więcej niż 50 rodzin/osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną, • ośrodek pomocy społecznej zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy nie mniej niż 3 pracowników socjalnych.
51 **Średnia liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną, przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy**	Ustawa o pomocy społecznej ustala dwa stopnie specjalizacji zawodowej w zawodzie pracownika socjalnego: • I stopień specjalizacji ukierunkowany na uzupełnienie i pogłębienie wiedzy oraz umiejętności zawodowych w zakresie metod pracy, • II stopień umożliwia awans zawodowy poprzez pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności pracy z wybranymi grupami klientów pomocy społecznej. *Źródło: ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

[80] Dane dot. poradnictwa specjalistycznego realizowanego w ramach projektu „Rodzina w Centrum 3" opisane są w projektach realizowanych przez ROPS w Toruniu w rozdziale 4. Dzieci i młodzież.

Tabela 39. Dostępność oraz profesjonalizacja kadry pomocy społecznej w OPS w województwie kujawsko-pomorskim

Rodzaj wskaźnika	2018	2019	2020	2021	Wartość max (gmina)	Wartość min (gmina)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba pracowników socjalnych w ośrodkach pomocy społecznej	1 114	1 102	1 089	1 088	x	x
Średnia liczba mieszkańców przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy	1 878	1902	1903	1 895	2 587 (m. Bydgoszcz)	1 374 (m. Włocławek)
Średnia liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy	62	61	55	51	254 (g.Wąpielsk)	21 (m. Toruń)

źródło: MRiPS-03 za lata 2018-2021, dane GUS BDL za lata 2018-2021

→ Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych przez Ośrodki Pomocy Społecznej co roku ulega zmniejszeniu. **W 2021 roku zatrudnionych było 1 088 pracowników**, co oznacza spadek o 1 zatrudnionego pracownika socjalnego względem roku ubiegłego.

→ W związku z corocznym spadkiem liczby mieszkańców naszego regionu, zmniejszyła się średnia liczba mieszkańców przypadających na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy. W 2021 roku **na 1 pracownika socjalnego przypadało 1 895 osób** (spadek o 8 osób w porównaniu z rokiem 2020). Spadek odnotowano także w przypadku średniej liczby rodzin i samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadających na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu. W 2021 roku na 1 pracownika średnio przypadało 55 rodzin, natomiast **w 2021 roku liczba rodzin zmniejszyła się do 51.**

→ Analizując dane na powiaty naszego województwa, najtrudniejszą sytuację dotyczącą zatrudnienia pracowników socjalnych odnotowano, podobnie jak w latach ubiegłych w Bydgoszczy, gdzie średnia liczba mieszkańców przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy wyniosła 2 587 rodziny oraz w gminie Wąpielsk, gdzie średnia liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy wyniosła 254 rodziny.

→ W porównaniu z rokiem ubiegłym **sytuacja dotycząca zatrudnienia pracowników socjalnych uległa poprawie**. W 2020 roku 35 ośrodków nie spełniało przynajmniej

jednego kryterium ustawowego, natomiast jak wynika z powyżej tabeli, w 2021 roku **31 ośrodków pomocy społecznej nie spełniało co najmniej 1 kryterium zatrudniania pracowników socjalnych.** Wśród nich 2 nie spełniały żadnego ze wspomnianych kryteriów (Radzyń Chełmiński oraz Wąpielsk). Należy nadmienić, iż spośród 144 OPS, 14 OPS zatrudniało mniej niż 3 pracowników socjalnych (w 2020 – 15 ośrodków).

Tabela 40. Gminy, które w 2021 r. zatrudniały pracowników socjalnych niezgodnie z ustawowo określonymi kryteriami

Lp.	Powiat	Gmina	Liczba pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy poniżej kryterium ustawowego	Liczba mieszkańców przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy powyżej kryterium ustawowego	Liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną przypadająca na 1 pracownika socjalnego w pełnym wymiarze czasu pracy powyżej kryterium ustawowego
1.	aleksandrowski	Aleksandrów Kujawski w.		2 003	77
2.		Ciechocinek		2 107	104
3.		Koneck	2,00		
4.		Nieszawa	2,00		
5.		Zakrzewo	2,00		
6.	brodnicki	Bobrowo		2 112	51
7.		Brzozie	2,00		
8.		Górzno	2,00		
9.	bydgoski	Nowa Wieś Wielka		2 062	62
10.		Osielsko		2 558	53
11.		Solec Kujawski		2 097	71
12.	golubsko-dobrzyński	Radomin	2,00		
13.	Grudziądz	Grudziądz		2 228	95
14.	grudziądzki	Radzyń Chełmiński	2,00	2 304	136
15.	inowrocławski	Gniewkowo		2 045	63
16.		Złotniki Kujawskie		2 294	61
17.	lipnowski	Chrostkowo	2,00		
18.		Lipno m.		2 040	120
19.	rypiński	Wąpielsk	1,00	3 953	254
20.	świecki	Lniano	2,00		
21.		Świekatowo	2,00		
22.	toruński	Chełmża m.		2 052	68
23.		Czernikowo		2 257	104
24.		Łysomice		2 057	68
25.	wąbrzeski	Ryńsk	2,00	4 287	56
26.	włocławski	Choceń		2 637	69
27.		Fabianki		2 036	62
28.		Kowal m.	2,00		
29.		Kowal w.	2,00		
30.		Lubień Kujawski		2 411	81
31.		Lubraniec		2 330	71

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych ze Sprawozdania GUS BDL za rok 2020, Sprawozdanie MRiPS-03 za 2021

Superwizja

57 **Liczba pracowników socjalnych objętych superwizją**	**Superwizja** pracy socjalnej polega na ustawicznym rozwoju zawodowym pracowników socjalnych, służącym utrzymaniu wysokiego poziomu świadczonych usług, zachowaniu i wzmacnianiu kompetencji zawodowych, udzielaniu wsparcia, poszukiwaniu źródeł trudności w pracy i możliwości ich pokonywania. 2. Prawo do korzystania z superwizji pracy socjalnej prowadzonej przez superwizorów pracy socjalnej ma każdy pracownik socjalny. *Źródło: ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej*

Tabela 41. Pracownicy socjalni objęci superwizją

Rodzaj wskaźnika	2020	2021
	Wartość ogółem (województwo)	
Liczba pracowników socjalnych objętych superwizją	65	57
Liczba gmin, na terenie których pracownicy socjalni objęci byli superwizją	9	8

Źródło: ankieta dodatkowa do OZPS za rok 2021

→ W latach 2020-2021 liczba pracowników socjalnych, którzy zostali objęci superwizją utrzymywała się na zbliżonym poziomie. W roku 2021 odnotowano nieznaczny spadek. Na terenie 8 gmin superwizją objętych było łącznie 57 pracowników (spadek o 8 osób), z czego 19 stanowili pracownicy socjalni z gminy Świecie, a 14 z Grudziądza.

Informacja o projektach realizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu

Wojewódzki Program Doskonalenia Kadr Pomocy Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego „Profesja”	
Cel projektu	• Podnoszenie kwalifikacji zawodowych kadr pomocy społecznej • Kształcenie i dokształcanie kadr pomocy społecznej • Wzbogacanie warsztatu pracy kadry pomocy społecznej o nowatorskie rozwiązania w dziedzinie pomocy społecznej • Kreowanie nowego typu pracownika służb społecznych jako animatora, inspiratora korzystnych zmian środowiska lokalnego
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2021 r.	• Łącznie w 2021 r. w szkoleniach wzięły udział 73 osoby. • Zrekrutowano 4 grupy szkoleniowe. Szkolenia odbywały się w terminie od 26.11.2021 do 15.12.2021r.

Kooperacja – efektywna i skuteczna	
Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020 Oś Priorytetowa II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji Działanie 2.5 Skuteczna pomoc społeczna	
Cele projektu	Wypracowanie i wdrożenie modelu kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej a podmiotami innych polityk sektorowych dla gmin miejsko-wiejskich w ramach Makroregionu II obejmującego województwa zachodniopomorskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie, wielkopolskie, warmińsko-mazurskie i lubuskie.
Wybrane efekty działań zrealizowanych w 2021 r. (efekty zrealizowane wyłącznie w województwie kujawsko-pomorskim)	Wskaźniki/efekty osiągnięte w wyniku realizacji projektu w 2021 r.: • Liczba wypracowanych raportów obejmujących podsumowanie efektów pilotażu modelu dla gmin miejsko wiejskich w celu rekomendowania ich do stosowania na obszarze całego kraju – 1. • Liczba przeprowadzonych spotkań szkoleniowo-edukacyjnych na terenie Makroregionu II – 18. • Liczba podmiotów objętych wsparciem w zakresie zwalczania lub przeciwdziałania skutkom pandemii COVID-19 – 286. • Wartość wydatków kwalifikowalnych przeznaczonych na działania związane z pandemią COVID-19 – 4 977 076,11 zł. • Liczba pracowników socjalnych objętych coachingiem w ramach projektu – 7 osób.

Rozdział III. Wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej[81]

4,3 mld **(w tym 48% to kwota wydatkowana na świadczenia wychowawcze 500 +)**	Wydatki poniesione przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej związane z wykonywaniem zdań własnych i zleconych w obszarze udzielanej pomocy i wsparcia dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, form wsparcia, programów i projektów.

Wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej to katalog zadań własnych i zleconych realizowanych przez gminy i powiaty, między innymi przy wsparciu ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie, wynikających z zapisów, m.in. poniższych ustaw:

→ ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej,

→ ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,

→ ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii,

→ ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi,

→ ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie,

→ ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych,

→ ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych,

→ ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym,

→ ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych,

→ ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,

→ ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego,

→ ustawy z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3,

→ ustawy z dnia 7 września 1991 o systemie oświaty,

→ ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe,

→ ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowaniu dzieci,

→ ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych.

[81] Rozdział ten uwzględnia wielkości wydatków wykonywania budżetu jednostek za dany rok, zgodnie ze sprawozdaniem Rb-28. Przedstawione kwoty są zgodne z klasyfikacją budżetową zawartą w rozporządzeniu Ministra Finansów z dnia 2 marca 2010 r. w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych.

Tabela 42. Środki finansowe przeznaczone na wydatki na pomocy społecznej i inne obszary polityki społecznej

Wyszczególnienie	Kwota środków przeznaczonych w budżetach gmin/powiatów na niżej wymienione zadania w zł		w tym kwota środków wydatkowanych za pośrednictwem OPS/PCPR w zł	
	2020	2021	2020	2021
Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej - ogółem	4 349 338 276	4 383 877 092	2 840 174 033	2 888 182 364
w tym:				
Ochrona zdrowia (851)	34 637 521	40 647 015	7 923 216	10 400 752
Pomoc społeczna (852)	926 147 277	974 804 245	634 270 448	677 271 204
Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (853)	61 788 142	70 759 653	16 427 356	22 762 692
Edukacyjna opieka wychowawcza (854)	21 314 242	18 927 105	5 796 132	5 559 544
Rodzina (855)	3 305 451 094	3 278 739 074	2 175 756 881	2 172 188 172

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych OZPS za lata 2020-2021

→ W roku 2021 wydatki na zadania własne i zlecone w obszarze pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej, w tym świadczenia wychowawcze, wyniosły łącznie **4 mld 383 mln zł** (w porównaniu do roku 2020 oznacza to wzrost o 0,8%).

→ W ogólnym budżecie **48% stanowiły wydatki na świadczenia wychowawcze 500+ (2 mld 110 mln zł)**[82].

→ **Najwyższy wzrost (o 17,3%) środków finansowych** przeznaczonych na wydatki w pomocy społecznej i inne obszary polityki społecznej odnotowano w wydatkach na świadczenia w zakresie rozdziału *Ochrona zdrowia* tj. **przeciwdziałanie narkomanii i przeciwdziałanie alkoholizmowi** (85153 i 85154).

→ **O blisko 15%** wzrosły wydatki w rozdziale *Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej*. Dotyczyły one głównie wydatków na **rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych** (85324) oraz wydatków sfinansowanych ze **środków PFRON**[83] (85311).

→ **O około 49 mln zł wzrosły wydatki** w rozdziale *Pomoc społeczna*, co w głównej mierze było wynikiem zwiększenia wydatków w ramach m.in.: **odpłatności gminy za umieszczenie w domu pomocy społecznej** (również na terenie innego powiatu/ województwa) **oraz utrzymanie domu pomocy społecznej** (utrzymanie budynków, wynagrodzenia kadry oraz obsługi).

[82] Od czerwca 2022 r. nastąpiła zmiana w przyznawaniu i wypłacaniu Świadczenia 500+, które to zadanie przeszło w kompetencje Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Oznacza to, że od 2022 roku zmniejszą się wydatki na pomoc społeczną i inne obszary polityki społecznej.
[83] Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

→ **11-procentowy spadek wydatków** odnotowano w rozdziale *Edukacyjna opieka wychowawcza,* w ramach pomocy materialnej dla uczniów o charakterze socjalnym, czego powodem było zmniejszenie się liczby uprawnionych do tego rodzaju świadczenia[84].

→ **O około 27 mln zł zmniejszyły się również wydatki** na świadczenia w rozdziale *Rodzina*. Spowodowane było to zmianami w zasadach naboru wniosków o przyznanie świadczenia z rządowego programu „Dobry start". Od 1 lipca 2021 r. (tj. od roku szkolnego 2021/2022) świadczenie to przyznaje i wypłaca Zakład Ubezpieczeń Społecznych.

[84] O przyznaniu tej formy pomocy decyduje kryterium dochodowe wyliczane na podstawie ustawy o pomocy społecznej (Rozdział 8a. Pomoc materialna dla uczniów w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty).
Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 14 lipca 2021 r. zweryfikowano kryteria dochodowe oraz kwoty świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej. Od 1 stycznia 2022 r. obowiązują wyższe niż dotychczas kryteria dochodowe z pomocy społecznej, tj. dla osoby samotnie gospodarującej - w wysokości 776 zł, dla osoby w rodzinie- w wysokości 600 zł. Zmiany te zostaną uwzględnione w wysokości wydatków wykonywania budżetu za rok 2022 r.

Rozdział IV. Dodatek o stanie i rozwoju asystentury rodziny w województwie kujawsko-pomorskim

Zarys historii asystentury rodziny w gminach w kraju

1.

Początki asystentury rodziny sięgają w Polsce lat 90-tych XX wieku, gdy wdrażana była realizacja pierwszych pogłębionych projektów socjalnych, opartych na modelu pracy z rodziną zgodnie z podejściem zindywidualizowanym, towarzyszącym i działającym na zasadach relacji partnerskiej. Pracownika socjalnego angażującego się w to zadanie zaczęto określać mianem asystenta rodziny[85].

2.

Na kilka lat przed wejściem w życie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, nad którą prace rozpoczęto w 2007 roku, asystentura rodziny jako forma wsparcia była wprowadzona już w kilku miejscach w kraju. Na ten cel przeznaczano środki projektowe pozyskiwane w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Przykładem takich pionierskich działań w województwie kujawsko-pomorskim był realizowany przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Bydgoszczy projekt pod nazwą „Krok do przodu"[86], w ramach którego zatrudniano 37 asystentów współpracujących z 43 rodzinami[87].

3.

W 2010 roku formuła pracy z asystentem rodziny była już z powodzeniem realizowana w kilkudziesięciu ośrodkach pomocy społecznej (szacuje się, iż w okresie poprzedzającym przyjęcie ustawy w Polsce zatrudnionych było kilkuset asystentów rodziny[88]). Ten kierunek zmian wskazywał na fakt, iż system pomocy społecznej w zakresie organizacji opieki nad rodziną i dzieckiem, wymaga udoskonalenia i wprowadzenia nowych rozwiązań.

4.

Rozszerzona praca z rodziną realizowana w środowisku zamieszkania klienta zaczęła przynosić wymierne korzyści[89]. W związku z powyższym podjęte zostały prace nad założeniami do nowej ustawy, która została uchwalona w połowie 2011 roku, a obowiązywać zaczęła od początku roku 2012. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej[90]

---

[85] I. Krasiejko, Asystentura rodziny Rekomendacje metodyczne i organizacyjne, Wyd. MRiPS W-wa 2016, s. 4.
[86] I. Krasiejko, *Metodyka działania asystenta. Różne modele pracy socjalnej i terapeutycznej z rodziną*, „Śląsk" Sp. z o. o. Wydawnictwo Naukowe, Katowice 2012, s. 95.
[87] Średnio jeden asystent wspierał jedną rodzinę (jedynie 3 asystentów miało pod swoją opieką 2 rodziny)
[88] I. Krasiejko, *Metodyka…*, op.cit., s. 97.
[89] Tamże.
[90] Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz. U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.

wprowadziła szereg nowych rozwiązań, w tym wspierających rodziny przeżywające trudności opiekuńczo-wychowawcze. Wśród form pracy z rodzinami dysfunkcyjnymi wyróżniona została asystentura rodziny, zakładająca współpracę rodziny z asystentem ukierunkowaną na poprawę jej funkcjonowania oraz przezwyciężenie życiowych trudności, aby w konsekwencji uchronić dzieci przed umieszczeniem w pieczy zastępczej lub zagrożeniem tego rodzaju konsekwencjami.

5.

Pierwsze lata obowiązywania ustawy (2012-2014) były okresem przejściowym w zakresie wdrażania asystentury rodzinnej, gdyż zatrudnianie asystentów miało charakter fakultatywny. Źródłem finansowania dla utworzonych w tych latach stanowisk były środki własne gminy, wspomagane dotacjami z budżetu państwa (w ramach resortowego program wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej) lub środki unijne. Instytucja asystenta rodziny od momentu jej wprowadzenia zaczęła się rozwijać dość dynamicznie.

6.

Prawny obowiązek świadczenia wsparcia w formie usług asystenta rodziny wprowadzony został od 1 stycznia 2015 roku. Zabezpieczono również wyższe środki budżetowe na dofinansowanie wynagrodzenia tej grupy zawodowej, które trwało do roku 2019 włącznie. Jednak dynamiczny rozwój asystentury rodzinnej wyhamował już w latach 2016-2017.

7.

Od 2020 roku, gdy zakończyły się dotacje z budżetu państwa na dofinansowanie wynagrodzeń asystentów skala realizacji tej formy wsparcia w kraju zaczęła maleć.

USTAWOWE UREGULOWANIA W ZAKRESIE ASYSTENTURY RODZINNEJ

→ Regulacje dotyczące zatrudnienia asystentów rodziny (art. 17)

- ✓ uprawnienia w zakresie zatrudnienia asystenta/ów rodziny posiada kierownik ośrodka pomocy społecznej[91] lub organizacja pozarządowa, której gmina powierzyła wykonanie zadań związanych z pracą z rodziną;
- ✓ zatrudnienie może odbywać się w ramach umowy o pracę (z zastosowaniem zadaniowego czasu pracy) albo w formie umowy zlecenia;
- ✓ jedna osoba nie może łączyć wykonywania pracy pracownika socjalnego oraz asystenta rodziny na terenie tej samej gminy;

[91] Obecnie również dyrektor centrum usług społecznych.

- ✓ asystent rodziny nie może prowadzić postępowań z zakresu świadczeń realizowanych przez gminę.

→ Regulacje w zakresie kwalifikacji asystentów (art. 12, 16)

- ✓ ustawa określa kwalifikacje, jakie powinien posiadać asystent rodziny, w tym poziom wykształcenia (wyższe lub średnie[92]) oraz sytuację prawną, jaka powinna go dotyczyć[93];
- ✓ zapisy ustawy nakładają na asystenta rodziny obowiązek systematycznego podnoszenia swoich kwalifikacji w zakresie pracy z dziećmi lub rodziną, w szczególności przez udział w szkoleniach oraz samokształcenie;
- ✓ dla zapewnienia odpowiedniego poziomu wykonywania zadań przez asystenta rodziny, w drodze rozporządzenia[94] określona została liczba godzin (tj. 230 godzin dydaktycznych) i zakres programowy szkoleń wraz z kwalifikacjami osób, które mogą je prowadzić;
- ✓ ustawa określa również prawo asystenta rodziny do korzystania z poradnictwa, które ma na celu zachowanie i wzmocnienie jego kompetencji oraz przeciwdziałanie zjawisku wypalenia zawodowego.

→ Regulacje w zakresie warunków pracy asystenta rodziny (art. 14, 15)

- ✓ liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15[95];
- ✓ asystentura rodzinna prowadzona jest w miejscu zamieszkania rodziny lub ewentualnie w innym miejscu wskazanym przez nią;
- ✓ ustawowe założenia prezentują również zakres zadań asystenta rodziny, do których należą w szczególności:
  - opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym[96];
  - udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej[97], w rozwiązywaniu problemów socjalnych, psychologicznych i wychowawczych z dziećmi;

[92] Na kierunku: pedagogika, psychologia, socjologia, nauki o rodzinie, praca socjalna lub na dowolnym kierunku (uzupełnione szkoleniem z zakresu pracy z dziećmi lub studiami podyplomowymi obejmującymi zakres programowy szkolenia określony w ustawie) wraz z udokumentowaniem co najmniej rocznego stażu pracy z dziećmi lub rodziną, ewentualnie wykształcenie średnie i szkolenie z zakresu pracy z dziećmi lub rodziną wraz z udokumentowaniem co najmniej 3-letniego stażu pracy z dziećmi lub rodziną.

[93] Osoba, której nie dotyczy i nie dotyczyło pozbawienie, zawieszenie lub ograniczenie władzy rodzicielskiej; wypełniająca obowiązek alimentacyjny; nieskazana prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe

[94] Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń na asystenta rodziny Dz. U. Nr 272 poz. 1608.

[95] Limit obowiązuje od 1 stycznia 2015 roku. W początkowym okresie obowiązywania ustawy poziom ten był określony na poziomie 20 rodzin.

[96] W sytuacji umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej we współpracy z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej.

- wspieranie aktywności społecznej rodzin;
- udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej, motywowanie do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców kształtujących prawidłowe wzorce rodzicielskie i umiejętności psychospołeczne;
- udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci;
- prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;
- dokonywanie i przekazywanie podmiotowi organizującemu w gminie pracę z rodziną, okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku;
- monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną;
- sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach;
- współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;
- współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą[98] lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

Podmioty wskazane powyżej w dwóch ostatnich podpunktach są ustawowo zobligowane do udzielania asystentowi rodziny odpowiedniej pomocy w wykonywaniu czynności zawodowych.

- ✓ asystent realizuje swoje zadania w oparciu o plan pracy z rodziną, obejmujący zakres realizowanych w rodzinie działań mających na celu przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, a także terminy ich realizacji i przewidywane efekty;
- ✓ przy wykonywaniu czynności służbowych, asystent rodziny korzysta z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych.

Analizując regulacje prawne, które zostały wprowadzone wraz z ustawowym obowiązkiem organizowania asystentury rodzinnej w gminach kraju, należy zauważyć, iż wdrożone zapisy nie obejmują pełnego zakresu pracy asystenta, co zostało podkreślone

[97] W tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego.
[98] Na podstawie ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2005 Nr 180 poz. 1493 z późn. zm.), art. 9a.

w różnych badaniach[99], jak również nie gwarantują różnych praw i przywilejów, które są dostępne dla przedstawicieli innych służb społecznych.

Rozwój asystentury rodziny w kraju i regionach w latach 2012-2020

Wykres 17. Odsetek gminach w kraju, w których zatrudniano asystentów rodziny w latach 2012-2020

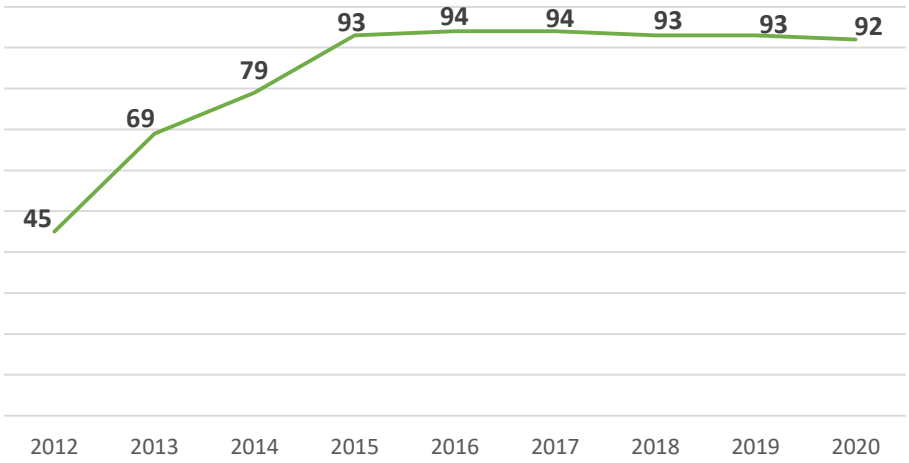

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie Informacji Rady Ministrów o realizacji w roku 2013/2016/2020 ustawy z dn. 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy rodzinnej

Tabela 43. Odsetek gmin w poszczególnych województwach, w których zatrudniano asystentów rodziny w latach 2012-2020

ODSETEK GMIN, W KTÓRYCH ZATRUDNIONO ASYSTENTÓW RODZINY									
WOJEWÓDZTWO	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dolnośląskie	51	59	74	96	98	98	96	98	95
Kujawsko-pomorskie	47	69	76	97	99	94	95	94	94
Lubelskie	26	62	77	92	92	92	91	90	87
Lubuskie	60	89	94	99	98	96	100	99	96
Łódzkie	29	59	72	87	88	88	88	86	85
Małopolskie	47	79	85	92	96	98	96	95	95
Mazowieckie	33	62	76	91	95	90	89	90	93
Opolskie	37	56	69	93	96	96	97	96	94
Podkarpackie	46	64	79	94	94	96	94	96	92
Podlaskie	13	34	44	65	69	72	66	71	67
Pomorskie	64	91	94	100	100	99	98	98	97
Śląskie	45	64	75	89	93	93	96	95	95
Świętokrzyskie	51	80	89	99	99	95	92	94	93
Warmińsko-mazurskie	68	83	87	99	99	97	95	97	96
Wielkopolskie	54	75	80	95	95	96	96	96	96
Zachodniopomorskie	73	93	95	99	96	98	97	97	98

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie Informacji Rady Ministrów o realizacji w roku 2013/2016/2020 ustawy z dn. 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy rodzinnej

[99] Badanie przeprowadzone przez I. Krasiejko w 2016 roku [w:] K. Hyży, *Rola zawodowa asystenta rodziny – przegląd badań*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2020, s. 128.

→ Powyższa tabela prezentuje zróżnicowanie w województwach pod względem rozwoju asystentury rodzinnej w gminach poszczególnych regionów. W 2020 roku najwyższy odsetek gmin, które zatrudniały asystentów rodziny odnotowane zostały w województwie zachodniopomorskim (98%) i pomorskim (97%). Najmniejsza skala upowszechnienia tej formy wsparcia w gminach dotyczyła województwa podlaskiego (jedynie 67% gmin zatrudniało w 2020 roku).

Wykres 18. Odsetek gmin woj. kujawsko-pomorskiego, w których zatrudniano asystentów rodziny w latach 2012-2021

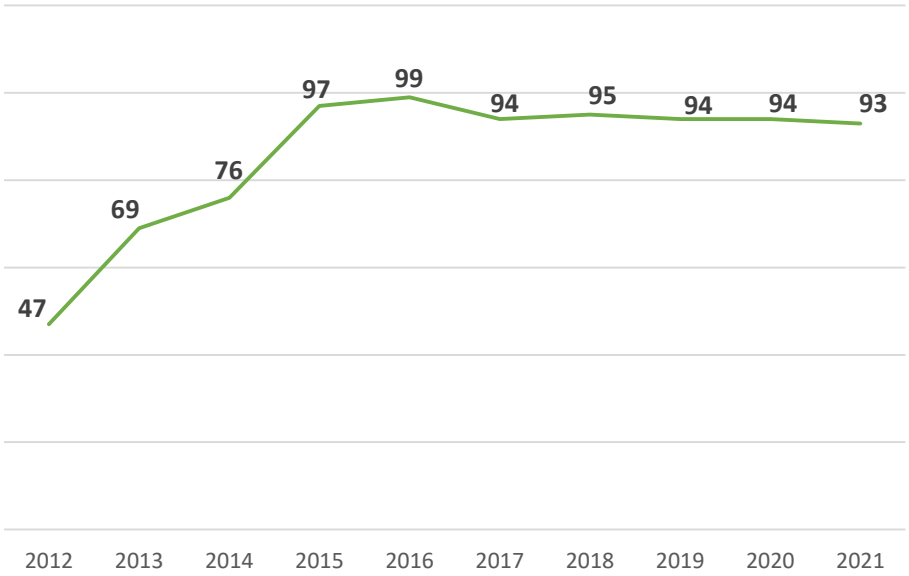

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie Informacji Rady Ministrów o realizacji w roku 2013/2016/2020 ustawy z dn. 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy rodzinnej, sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za II półrocze 2021

Wykres 19. Liczba asystentów rodziny w gminach w kraju w latach 2012-2020

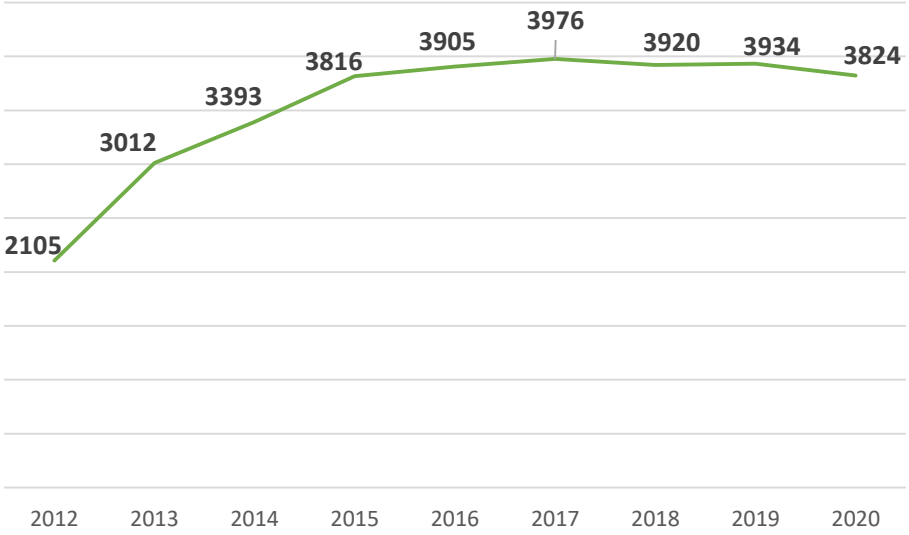

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie Informacji Rady Ministrów o realizacji w roku 2013/2016/2020 ustawy z dn. 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy rodzinnej

Tabela 44. Liczba asystentów rodziny w podziale na województwa w latach 2012-2020

LICZBA ASYSTENTÓW RODZINY W WOJEWÓDZTWACH W KRAJU									
WOJEWÓDZTWO	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Dolnośląskie	171	194	223	277	295	302	288	301	294
Kujawsko-pomorskie	137	203	211	249	249	248	246	241	237
Lubelskie	112	199	244	268	273	262	252	248	235
Lubuskie	86	122	131	135	130	134	131	128	125
Łódzkie	96	160	190	220	232	254	238	249	241
Małopolskie	145	226	241	271	301	320	309	301	284
Mazowieckie	226	360	402	446	453	445	459	462	467
Opolskie	33	56	67	86	97	97	97	95	89
Podkarpackie	122	157	194	225	212	216	210	212	202
Podlaskie	32	73	90	112	124	129	124	136	126
Pomorskie	126	198	234	249	242	238	242	241	233
Śląskie	194	254	299	355	394	408	418	423	420
Świętokrzyskie	85	123	143	150	149	143	138	140	131
Warmińsko-mazurskie	190	200	216	206	201	184	171	175	170
Wielkopolskie	194	289	291	349	342	385	388	373	375
Zachodniopomorskie	156	198	217	218	211	211	209	209	195

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie Informacji Rady Ministrów o realizacji w roku 2013/2016/2020 ustawy z dn. 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy rodzinnej, sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za II półrocze 2021.

Wykres 20. Liczba asystentów rodziny w woj. kujawsko-pomorskim w latach 2012-2021

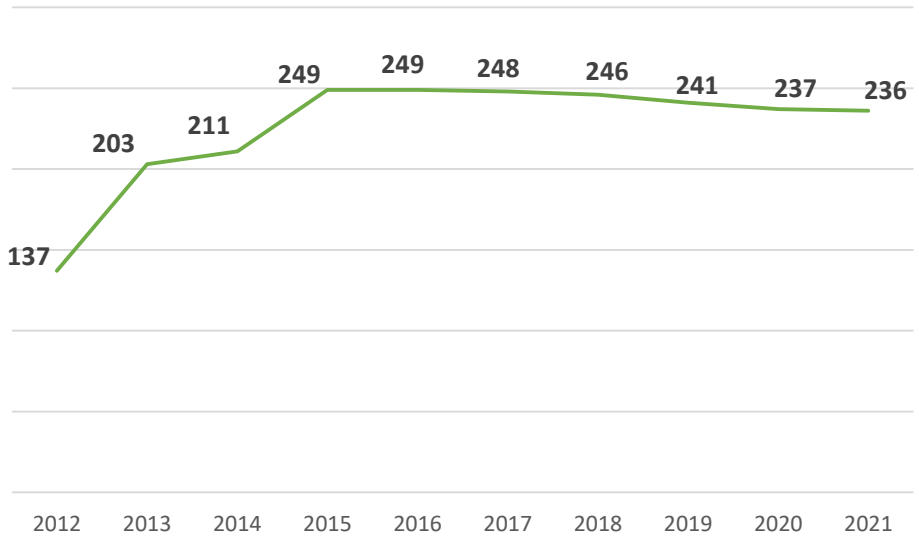

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie Informacji Rady Ministrów o realizacji w roku 2013/2016/2020 ustawy z dn. 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy rodzinnej, sprawozdanie z realizacji zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za II półrocze 2021

→ Pierwsze lata obowiązywania ustawy (okres przejściowy 2021-2014)

- ✓ w 2012 roku w kraju zatrudnionych było 2.105 asystentów, a w 2014 już 3.393 osób świadczyło ten zakres usług w gminach w kraju;
- ✓ porównując rok 2012 i 2014, odnotowany został wzrost liczby zatrudnionych asystentów we wszystkich województwach kraju (na poziomie od 14% do 181%);
- ✓ znacząco wzrósł odsetek gmin, które zatrudniały asystentów rodziny (w 2012 roku było to 45% gmin w kraju, a w 2014 już 79%), a wzrost ten został odnotowany we wszystkich regionach kraju.

→ Okres obligatoryjnego funkcjonowania asystentury rodzinnej i dofinansowania zatrudnienia asystentów ze środków budżetu państwa (2015-2019)

- ✓ wzrost w zakresie zatrudnienia asystentów rodziny w gminach w Polsce następował systematycznie do roku 2017, w latach późniejszych wyhamował;
- ✓ od 2015 roku na podobnym poziomie utrzymywał się odsetek gmin zatrudniających asystentów rodziny (na poziomie 93-94%).

→ Rok 2020 – zakończenie dofinansowania zatrudnienia asystentów ze środków budżetu państwa

- ✓ w 14 z 16 województw odnotowany został spadek liczby zatrudnionych asystentów (wyjątek stanowiły województwo mazowieckie i wielkopolskie);
- ✓ największe spadki odnotowane zostały w 7 województwach (lubelskie, małopolskie, opolskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie i zachodniopomorskie) i wyniosły od 5% do ponad 7%.

→ W województwie kujawsko-pomorskim występowała analogiczna sytuacja jak w kraju. Do roku 2016 następował systematyczny rozwój asystentury rodzinnej, osiągając w tym roku poziom 99% gmina realizujących to ustawowe zadanie. Od roku 2017 liczba asystentów rodziny w gminach województwa kujawsko-pomorskiego zaczęła się systematycznie zmniejszać.

→ Dwie gminy z powiatu włocławskiego przez cały okres ustawowego wprowadzenia asystentury rodzinnej nie wdrożyły tej formy pracy z rodziną. Warto byłoby podjąć dalsze działania badawcze, aby poznać przyczyny, które stały za tym brakiem realizacji ustawowego obowiązkowego zadania gminy.

→ Istotne będzie również śledzenie danych za następne lata, gdyż uzasadnione są obawy dotyczące dalszego spadku liczby asystentów rodziny i zmniejszania się skali wsparcia świadczonego przez tę instytucję w gminach kraju.

Dostępność asystentury rodzinnej w regionach

Wykres 21. Średnia liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w przeliczeniu na 1 asystenta rodziny w 2020 roku

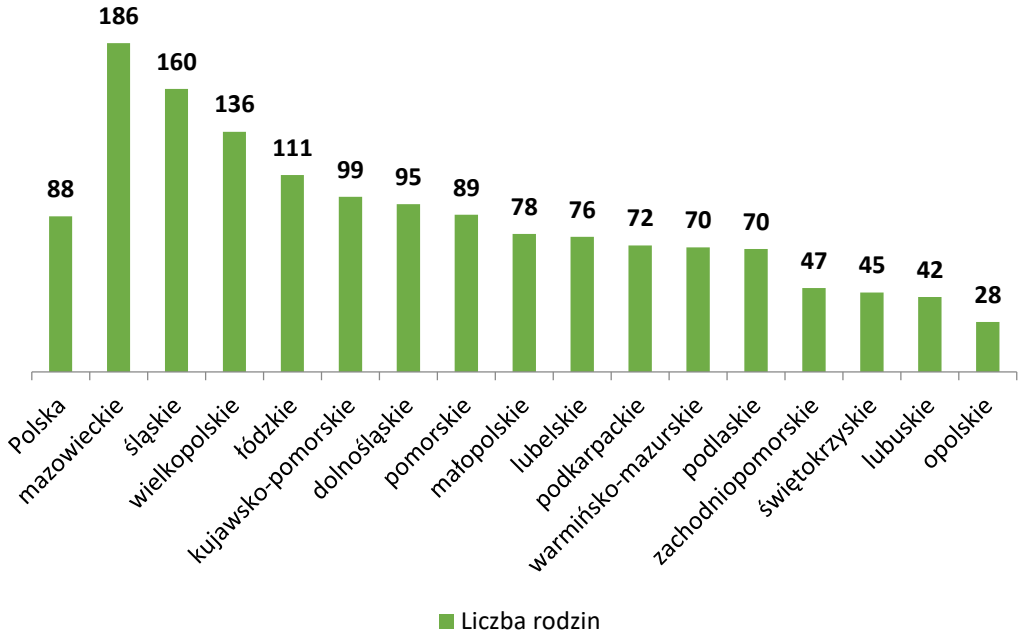

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie Sprawozdania MRiPS-03 za rok 2020, Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2020 ustawy z dn. 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy rodzinnej

→ Powyższy wykres prezentuje zróżnicowanie regionalne pod względem dostępności wsparcia w ramach asystentury rodzinnej. Analizując wartość wskaźnika dotyczącego średniej liczby rodziny, które korzystają z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, w przeliczeniu na 1 asystenta rodziny, można zauważyć, iż najmniejsza dostępność tej formy wsparcia została odnotowana w województwie mazowieckim, śląskim i wielkopolskim, natomiast najlepsza sytuacja w tym zakresie występowała w województwie opolskim, następnie lubuskim i świętokrzyskim.

→ W województwie kujawsko-pomorskim dostępność do usług wsparcia w formie asystentury rodzinnej w 2020 roku była ograniczona, gdyż odnotowana została w tym względzie piąta najwyższa wartość wskaźnika.

→ Na przestrzeni lat 2012-2018 następował systematyczny wzrost liczby rodzin, które korzystały ze wsparcia asystentów rodziny (od 2019 roku rozpoczął się spadek wartości tego wskaźnika).

→ W okresie 2012-2018 rosła również liczba rodzin, które w danym roku kończyły korzystanie z usług asystentów rodziny (od 2019 roku zaczęto w tym zakresie odnotowywać spadki).

→ Na podstawie danych przedstawionych w poniższej tabeli można wskazać na systematyczny wzrost liczby rodzin zobowiązanych przez sąd do objęcia asystenturą rodzinną oraz ich odsetka w ogóle rodzin korzystających z tej formy wsparcia (co nie jest zjawiskiem pozytywnym uwzględniając założenia wpisane w asystenturę rodzinną podkreślające dobrowolny charakter nawiązywania współpracy rodziny z asystentem).

→ Od 2015 roku corocznie wzrasta przeciętny czas pracy asystenta z rodziną (od 10 do 25 miesięcy), co wskazuje, iż na przestrzeni tych lat asystentura rodzinna prowadzona jest w sposób długotrwały.

→ Na przestrzeni lat 2012-2020 niezmienna była przeciętna liczba rodzin przebywających pod opieką jednego asystenta i wynosiła ona 9 środowisk.

Tabela 45. Rodziny korzystające i kończące korzystanie z usług asystentów rodziny w gminach kraju w latach 2012-2020

RODZINY, KTÓRE KORZYSTAŁY Z USŁUG ASYSTENTÓW RODZINY									
Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ogółem	18 947	31 506	37 876	41 739	43 390	44 748	45 483	44 324	41 906
rodziny zobowiązane przez sąd	693	1 521	2 368	3 477	4 563	5 469	6 464	6 956	7 932
odsetek rodzin zobowiązanych przez sąd w ogólnej liczbie rodzin objętych asystenturą rodziny	3,7%	4,8%	6,3%	8,3%	10,6%	12,2%	14,2%	15,7%	18,9%
rodziny, które zakończyły współpracę w danym roku:	5 491	9855	11 235	12 560	12 725	13 555	13 938	13 735	11 600
% z powodu osiągnięcia założonych celów	49%	51%	46%	45%	47%	45%	47%	45%	44%
% z powodu zaprzestania współpracy przez rodzinę	24%	27%	32%	32%	32%	33%	34%	36%	35%
% z powodu braku efektów	6%	9%	11%	10%	10%	10%	10%	9%	10%
% ze względu na zmianę metody pracy	21%	13%	11%	8%	7%	8%	7%	7%	9%
przeciętny czas pracy asystenta z rodziną (w m-cach)	bd	bd	bd	10	14	15	17	21	25
przeciętna liczba rodzin pod opieką jednego asystenta	8	9	9	8,9	9,1	9,1	9	9	9

Źródło: opracowanie własne Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie Informacji Rady Ministrów o realizacji w roku 2013/2016/2020 ustawy z dn. 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy rodzinnej

→ Analizując dane dotyczące powodów zakończenia współpracy rodzin z asystentami, można wskazać, iż w blisko połowie przypadków podstawą było osiągnięcie założonych celów, a w pozostałych miało to miejsce ze względu na jej zawieszenie przez rodzinę, brak efektów lub zmianę metody pracy.

→ Charakterystyka asystentury rodzinnej w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2020 roku:

- ✓ 28,1% rodzin było zobowiązanych przez sąd do objęcia asystenturą rodzinną;
- ✓ z 402 rodzinami (15,6%) w 2020 roku asystent rodziny zakończył współpracę, w tym 46% z powodu osiągnięcia założonych celów; 30% ze względu na zaprzestanie współpracy przez rodzinę; 8% z uwagi na brak efektów; w przypadku 9% miała miejsce zmiana metody pracy;
- ✓ przeciętny czas pracy asystenta z rodziną w miesiącach wskazany przez gminy województwa kujawsko-pomorskiego wynosił od 1 do nawet 80 miesięcy;
- ✓ przeciętna liczba rodzin pod opieką jednego asystenta w 2020 roku wyniosła 10,9 (na poniższym wykresie zaprezentowane zostało jak kształtowała się na przestrzeni lat wartość tego wskaźnika).

Wykres 22. Średnia liczba rodzin przypadająca na 1 asystenta rodziny w województwie kujawsko-pomorskim

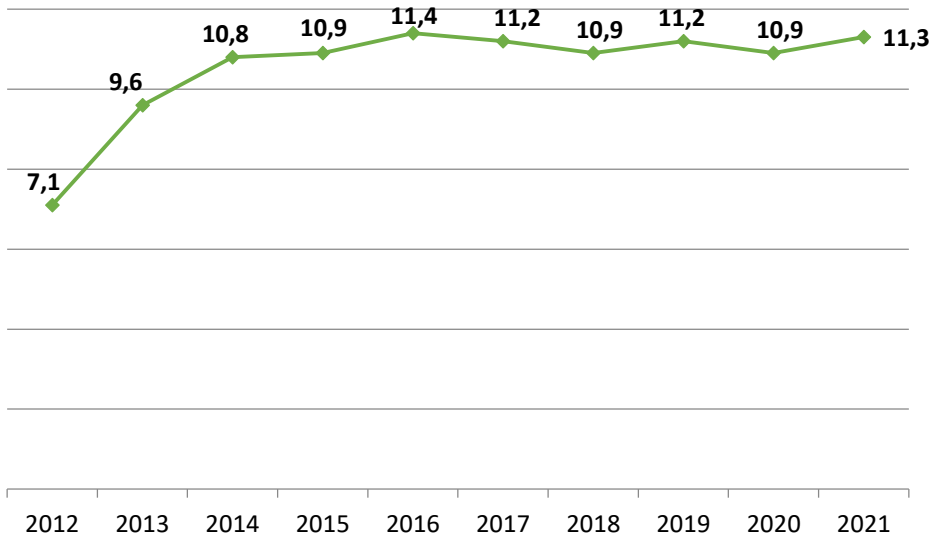

Źródło: sprawozdanie z realizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

Ocena efektów realizacji asystentury w opinii pracowników OPS w województwie kujawsko-pomorskim

→ Wśród 143 wskazań, aż 110 ośrodków pomocy społecznej oceniło jako dobre efekty osiągnięte dzięki zastosowaniu wsparcia w formie asystentury rodzinnej (77%), wskazując, iż pomimo różnych trudności udało się osiągnąć pewne sukcesy;

→ Na poziomie 10% udzielono wskazań zarówno oceniających osiągnięte efekty jako bardzo dobre, jak również jako ‘ani dobre, ani złe’;

→ Jedynie dwa ośrodki dokonały oceny negatywnej, wskazując, iż ocenia efekty raczej źle (tłumacząc ten fakt m.in. niechęcią leżącą po stronie rodzin i ich brakiem zaangażowania

we współpracę z asystentem, pomimo jego odpowiedniego przygotowania merytorycznego oraz zaangażowania).

Wykres 23. Ocena efektów wynikających z realizacji wsparcia w formie asystentury rodzin w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2021 roku

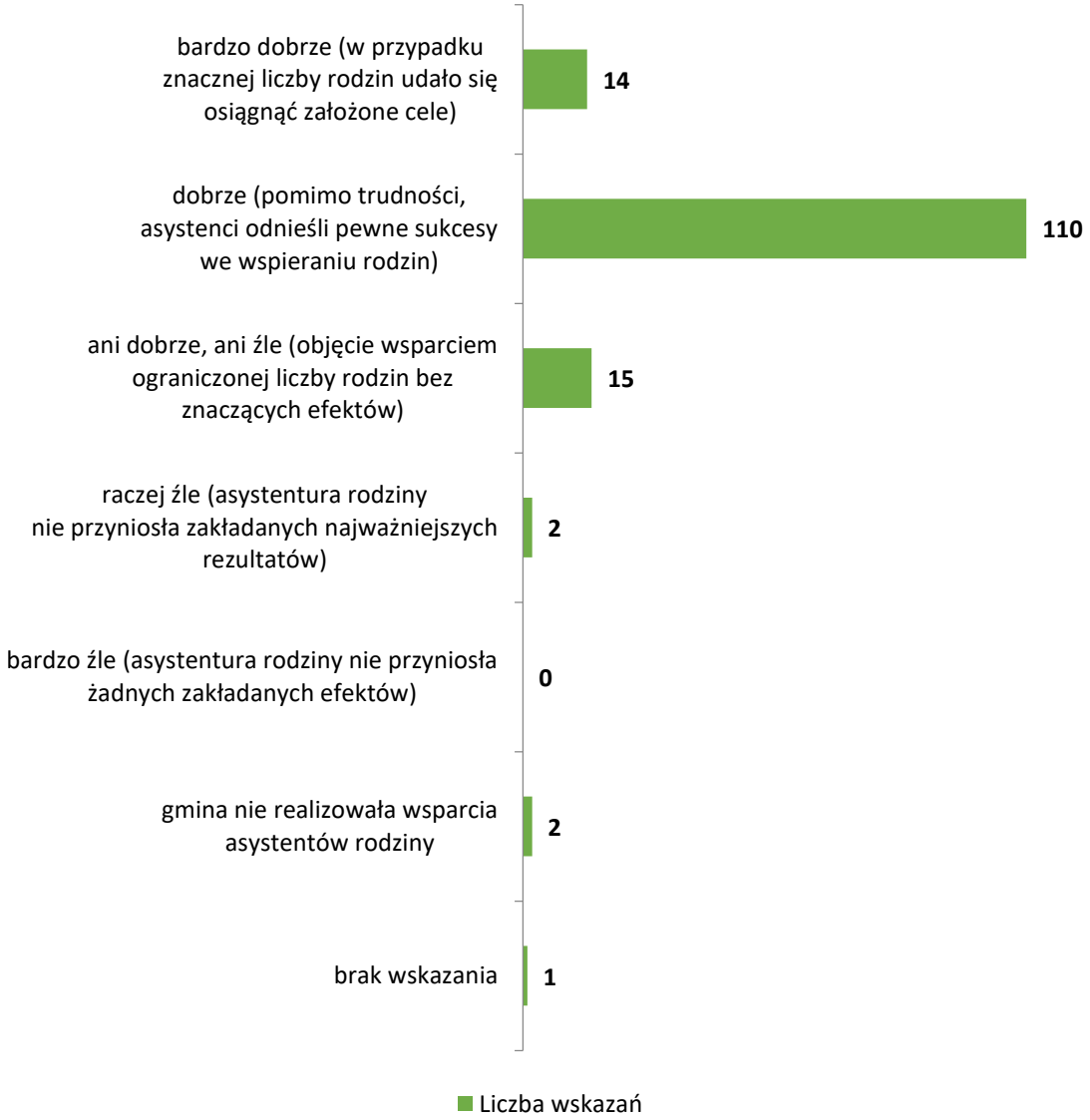

Źródło: opracowanie własne Regionalne Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS w Toruniu

Skala realizacji asystentury rodziny w gminach

Wykres 24. Skala realizacji wsparcia w formie asystentury rodzinnej w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: opracowanie własne Regionalne Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS w Toruniu

→ Zdecydowana większość ośrodków pomocy społecznej biorących udział w badaniu, wskazała, iż wszystkie rodziny wymagające wsparcie asystenta rodziny zostały objęte tą formą wsparcia.

→ Jedynie 5 OPS (3%) wskazało na rodziny, które wymagałyby objęcia asystenturą, lecz nie uzyskały wsparcia asystenta.

→ Zgodnie z wartością wskaźnika zaprezentowaną w raporcie OZPS za rok 2021, 33,3% rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych zostało objętych wsparciem asystenta rodziny. Nawiązując do powyżej przedstawionych wyników, wskazywałoby, iż jest to wystarczająca skala świadczenia tej formy wsparcia.

→ Warto podkreślić w tym miejscu (zgodnie ze wskazaniami z OPS), iż rodziny bezradne w sprawach opiekuńczo-wychowawczych często wymagają wsparcia specjalistów (m.in. psychologów, psychiatrów, pedagogów), czego nie jest w stanie zastąpić współpraca z asystentem rodziny. Ponadto, w dużym stopniu wykazują brak chęci do korzystania ze wsparcia asystenta rodziny (a u podłoża asystentury rodzinnej winien leżeć dobrowolny udział rodziny).

Trudności hamujące rozwój asystentury rodzin w gminach

Wykres 25. Trudności hamujące rozwój asystentury rodzin w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

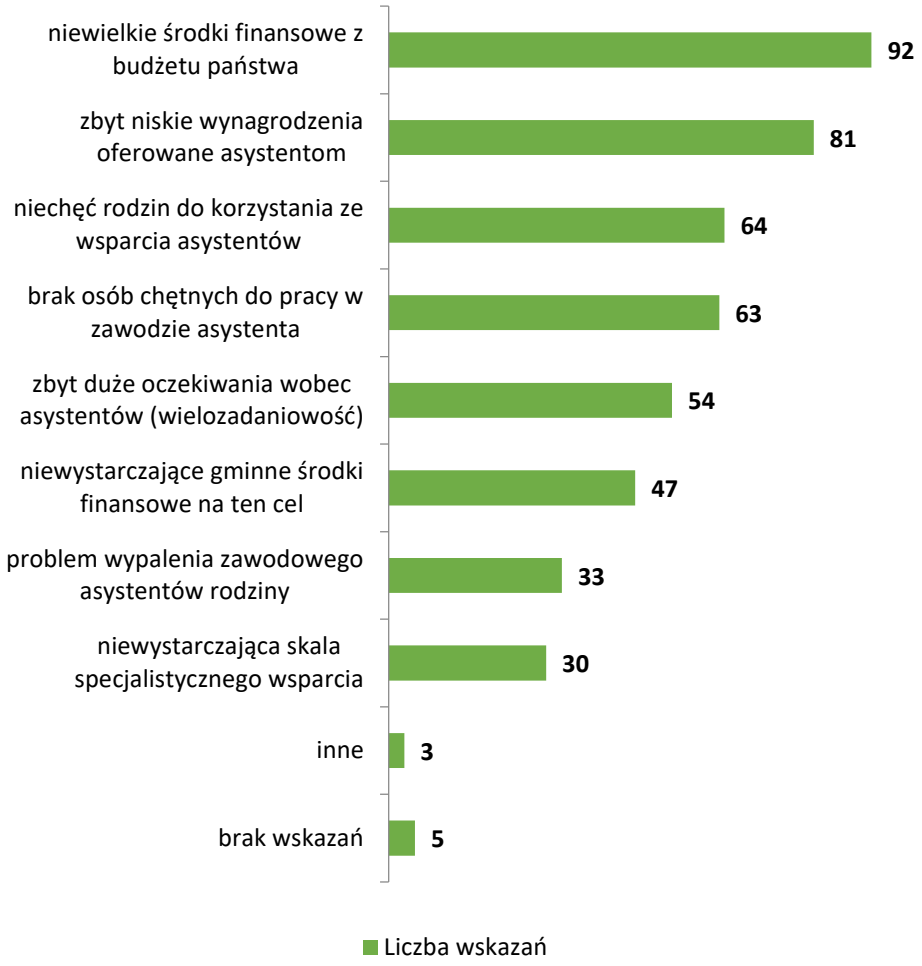

Źródło: opracowanie własne Regionalne Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS w Toruniu

→ Wśród najważniejszych trudności hamujących rozwój asystentury rodzinnej, ośrodki pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskiego wskazały na zbyt małe środki finansowe z budżetu państwa przeznaczone na ten cel, jak również zbyt niski poziom wynagrodzeń asystentów rodziny.

→ Druga grupa najczęstszych wskazań (blisko 50%) dotyczyła niechęci rodzin do korzystania ze wsparcia asystenta rodziny (co opisane zostało powyżej, biorąc pod uwagę skalę objęcia tego rodzaju wsparciem rodzin bezradnych w sprawach opiekuńczo-wychowawczych).

→ Problemem (o podobnej skali, tj. blisko 50% wskazań) jest brak kandydatów do zatrudnienia w roli asystentów rodziny, co uniemożliwia rozwój tej formy wsparcia w gminach regionu.

→ Jako inne przyczyny wskazywano, na brak narzędzi do skutecznego działania w ramach asystentury rodzinnej, jak również niewdrożenie dodatkowych profitów związanych z zawodowym zaangażowaniem w roli asystenta (w postaci m.in. dodatkowych dni urlopu, kilometrówki pozbawionej podatku, czy dodatku terenowego).

Ocena potrzeby rozwoju asystentury rodzin

Wykres 26. Ocena w zakresie potrzeb rozwoju asystentury rodzin w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

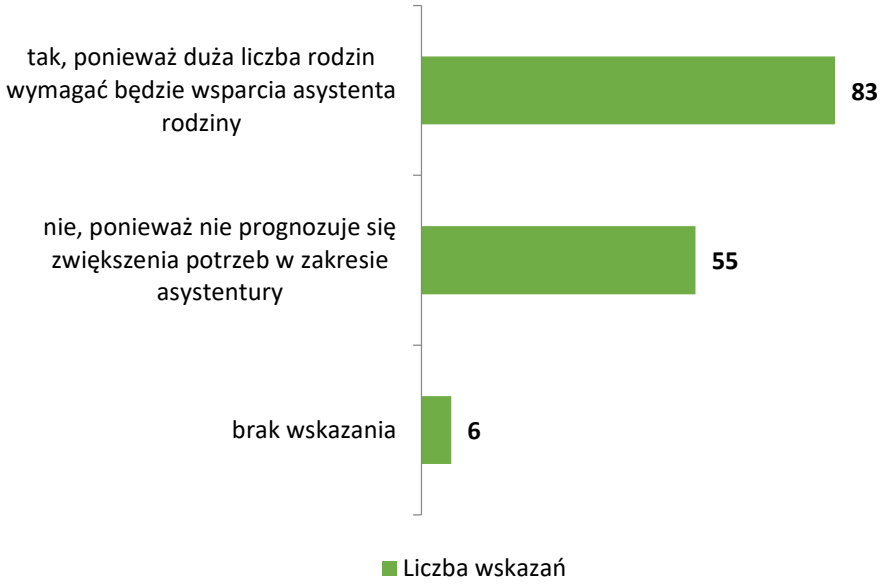

Źródło: opracowanie własne Regionalne Ośrodka Polityki Społecznej w Toruniu na podstawie danych własnych ROPS w Toruniu

→ Wśród badanych OPS, aż 60% wskazało na potrzebę rozwoju skali wsparcia w ramach asystentury rodzin, ze względu na prognozowaną dużą liczbą rodzin wymagających objęcia współpracą z asystentem.

→ Analizując odpowiedzi wskazujące na brak potrzeb w zakresie rozwoju skali wsparcia świadczonego przez asystentów rodziny, wyróżniły się szczególnie gminy z trzech powiatów ziemskich[100] (aleksandrowski, grudziądzki, toruński), wśród których większość dokonało takiej oceny.

→ Biorąc pod uwagę powyższe, warto byłoby kontynuować działania badawcze służące wnikliwemu poznaniu doświadczeń gmin ze wskazanego obszaru związanego z udzielaniem wsparcia rodzinom borykającym się z trudnościami w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, w tym z realizacją asystentury rodzinnej.

[100] Z powiatu aleksandrowskiego 7 gmin z 9, grudziądzkiego 4 gminy z 6 i toruńskiego 6 gmin z 9.